

ZE VŠECH
KOUTŮ
STARÉ PRAHY

Karel Ladislav
Kukla

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Ze všech koutů staré Prahy
Rozmarné obrázky z pražského života

Karel Ladislav Kukla

Znění tohoto textu vychází z díla [Ze všech koutů staré Prahy](#) tak, jak bylo vydáno v knihovně Z kroniky staré Prahy v Praze v roce 1931.

Text díla (Karel Ladislav Kukla: Ze všech koutů staré Prahy), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 24. 1. 2025.

OBSAH

Předmluva – Prohlášení prvního autora románu „BataliÓN“	6
1 BataliÓN	18
2 Frantík Šimša, ochránce sebevrahů	37
3 Jak bylo zavedeno v Praze pití čaje	49
4 Kobyla z vojenské dražby	59
5 Odsouzen k smrti	65
6 Z ráje do pekla	70
7 Sklenice piva	84
8 Žbluňk	93
9 U kata před popravou.	101
10 Zlatý důl	117
11 Pan Marát od Šturmů	129
12 Z tajů pražského kláštera	136
13 Konec ghetta.	150
14 Konec Jedové chýše	159
Ediční poznámka	163

Předmluva

Prohlášení prvního autora románu „Bataliόν“

Motto podle francouzského
spisovatele Emila Zoly:
J'accuse! – Žaluji!

Ano! Žaluji tímto – ne soudu – ač k tomu mám *plné právo* – ale k vyšší – *nejvyšší instanci* – ke všemu českému čtenářstvu, že jsem byl ošizen o své, tisíce svědky prokázané, *prvé, nejstarší autorství populární historie pražského Bataliónu a jeho vůdce a zakladatele JUDr. Uhra*, o němž *původní* mou historii si přečtete zde v této mé knize z roku 1928 – po 36 letech od *prvého* vytištění *mého* „Bataliónu“ v Národní politice, a prosím, abyste si laskavě učinili o krádeži té dle tohoto *mého pravdivého* vylíčení neslýchané smělosti té literární zrady na starém, populárním českém spisovateli svůj vlastní, nestranný a spravedlivý úsudek.

Až do roku 1892, kdy *můj* „Bataliόν“ jako povídka ze skutečných pražských tajností byl v Národní politice, v zábavné příloze otištěn ode mne jako tehdejšího redaktora a zpravodaje tohoto časopisu, neměl nikdo na světě o existenci Bataliónu ani ponětí, a kdo nyní tvrdí, že již předtím kolovaly někde o něm nějaké „*tradice*“, prostě *lže!*

Toto mé dnešní veřejné prohlášení jsem ochoten kdykoli před soudem *odpřisáhnouti* a rovněž tak všechno, co tuto na doklad uvádím.

První ze všech českých spisovatelů jsem o existenci Bataliónu zvěděl já v letech 1884–1892, tedy v době, kdy *nynější* „*zpracovatelé*“ Bataliónu *nebyli ještě vůbec na světě nebo byli ještě pouhými dětmi* – jako

soudní referent Národní politiky, při několika přelíčeních u zemského trestního soudu v Praze od obžalovaných i svědků, kteří členy Bataliónu byli, načež jsem sám osobně je v Bataliónu viděl a v něm několikrát naslouchal jejich vyprávění; všechno ostatní pak po mnohých pátráních doplnil jsem informacemi u svého přítele, člena řádu milosrdných bratří v Praze, potomního primáře MUDr. Kašpara.

Některé drobné detaily zjistili mi též v r. 1891 moji přátelé, populární pražský fiakrista Vojta Kotyš (který mi také hojně látky sehnal pro mé dílo „Noční Praha“, vydané r. 1904 nákladem Pavla Körbra v Praze), i nejlepší můj kamarád Leopold F. Šmíd, tehdy ředitel šantánu *U Čápů v Praze III*, pak *U Labutě* a *U Bucků na Poříčí* a r. 1903 ředitel zpěvní síně *U Zlatého soudku* v Ostrovní, teď Smetanově ulici¹, v těch místech, kde nyní stojí dům Státního nakladatelství a kde r. 1893 po prvé byla hrána aktovka „Batalión“ za mého spolupracovníctví i dramatické účasti.

Nejpádnějším důkazem toho, že jsem byl dříve autorem povídky „Batalión“, než Šmíd sám napsal – s mými korekturami – stejnojmennou aktovku, je nepopíratelné faktum, že ve své povídce „Batalión“ v Národní politice na jejím konci jsem výslovně upozornil, že vbrzku bude ve Šmídově šantánu *U Zlatého soudku* jeho bataliónistická činohra!

Já byl tedy tenkrát – a jsem podnes – nejprvnějším objevitelem a literárním autorem historie Bataliónu v celé české literatuře a jediným iniciátorem toho, že po mně L. F. Šmíd tu historii – pouze s několika mými figurkami a doktorem „Ungrem“ (místo Uhrem) jako aktovku zpracoval!

A právě tak jsem byl jeho rádcem, spolupracovníkem i dramaturgem jeho dalších aktovek pro jeho šantán: „*V pražském zákoutí*“

1 Dnes opět Ostrovní. Pozn. red.

a „Stoletky“. Pak mívěla desetiletí a jen *mým* „Bataliónem“ v knize „Ze všech koutů Prahy“, dnes již dávno v kolika vydáních úplně rozebrané, i Šmídovou aktovkou „Batalión“ šířila se známost o Bataliónu dvěma generacemi jako jediná „tradice“, na niž se teď plagiátoři i příživníci na mém a Šmídově díle konstruuující své romány a filmy odvolávají proto, aby těžili z mého díla bez ostychu, aby nemusili mi dáti za mé autorské právo ani zlámaného haláže!

Sám přítel Šmíd, když odešel z ředitelství šantánu před světovou válkou v letech 1910–1912 k ředitelství malého biografu a chtěl svou aktovku v bio Lucerna s řed. Hlaváčkem zfilmovati, přišel ke mně dvakrát, abych proti tomu nic nenamítal, když si z mého prvního „Bataliónu“ v knize „Ze všech koutů Prahy“ ještě nějakou figurku mého „bataliónisty“ přibere, což jsem také písemně dovolil!

Tedy i on, tvůrce aktovky „Batalión“, měl tolik slušnosti a cti, že mne nechtěl bez dovolení o má autorská práva pro svůj film ošiditi, což léta Páně 1927, za 15 let potom, učinili docela bez ostychu nynější filmoví machři a výrobci, kteří nejen má, ale i cizí literární díla plundrují bez nejmenší skrupule, jdouce, jak se říká v našem řemesle, „na nitro!“, zvláště když dostanou do spolku spisovatele-novináře, který má možnost vzít je ve svém žurnále proti mně v „ochranu“!

A tak to došlo předloni a loni konečně tak daleko, že se našli nebojácní „výrobci“ českých filmů, kteří nepochodivše s pokusem má i Šmídova původská práva k „Bataliónu“ za babku vymámiti – „spíchli“ „Batalión“ bez nás, docela prostě z obsahu románového, který též bez ohledu na naše autorská práva za celé čtvrtstoletí po nás zbásnil *p. H. T., takto z gruntu dobrý člověk a spisovatel*, ale autor, který na dřívější svatá autorská práva naše také bez velkých skrupulí – „zapomněl“!

* * *

Že jsem příteli Šmídovi udělal vždy všechno k vůli, mělo ten pádný důvod, že mezi námi byla bratrská *vzájemnost*, protože i on zase v jiných případech literárně-divadelních učinil, co mohl, také mně! My opláceli prostě své ochoty jeden druhému a Šmíd nikdy nemohl a nesměl zapomenouti toho, že já jako redaktor *staročeské* tehdy Národní politiky jsem vždycky jeho zájmy fedroval tak horlivě, až jsem byl za to r. 1895 dokonce disciplinován dočasným odnětím funkce nedělního fejetonisty za to, že jsem tuze často psal v nich pro Šmída - *výbojného agitátora odpůrčí strany mladočeské!*

K nynějším kořistníkům svého „Bataliónu“ žádných takových ohledů nemusím míti, a proto otázku, proč je nesthám pro porušení svého autorského práva k „Bataliónu“, zodpovídám zevrubně na konci této úvahy...

* * *

Než ještě pan H. T. zrománizoval naše „tradice“ Bataliónu, napsal *Ignát Herrmann*, nestor žurnalistů-literátů, celou sérii článků o hrdinovi Bataliónu JUDr. Uhrovi v nedělních přílohách Národních listů, kde hleděl naše studie o Bataliónu zrevidovat a doplnit. Ale i jemu se dostalo za to stejného vděku jako mně a Šmídovi - byl při zfilmování „Bataliónu“ dle románu p. H. T. stejně opomenut, ba dostalo se mu dokonce v článku p. H. T. v Národní politice, bez uvedení jeho jména, pohrdavé poznámky, že o dr. Uhrovi své vážné studie psal - nesprávně!

* * *

Zkrátka a dobře – při zfilmování „zrománizovaných“ svých prvních studií o *Bataliónu* r. 1926–1927 pochodil jsem jako Kolumbus při křtu Nového světa, který objevil, na jméno *Amerika*. Kolumbem objevený Nový svět nedostal k jeho cti jméno, jež mu patřilo – *Kolumbia*, nýbrž *Amerika*, po docela obyčejném, sprostém švingulantovi *Amerigu Vespucciovi*, jež mu jeho zásluhy též drze ukradl! A svět se klidně točí dál – ten velký svět pozemský, jako by nepršelo, tak jako se točí klidně dál ten náš maličký český světiček literární a společenský po *Bataliónu nově objeveném* a zfilmovaném na jméno p. H-ovo! Stejně intriky dovedly po léta umlčovati v žurnálech jméno *Jaroslava Haška* i jeho veledílo „Švejka“, strkající jako pštrosové ve své bledé závisti hlavy do písku a umlčující ho i dnes, kdy Haškova „Švejka“ učinila cizina dílem nesmrtelným, které nebetyčně ční nad chabé hlavy ostatních vychvalovaných „nejlepších českých humoristů“!

Ignoroval jsem vždycky hamižné umlčování svých knih o Praze neznámé v celé řadě pražských listů, kde sedí staří moji nepřátelé i jejich panošové, a ignoroval jsem i krádež svých autorských práv k „*Bataliónu*“, protože nerovný boj s neslušnými odpůrci se mi hnuší a protiví. A teprve teď, kdy jsem byl přímo požádán a vyzván k napsání úvodu k této své knize o *Bataliónu*, činím tak z pouhé povinnosti říci konečně čtenářstvu i veřejnosti o té věci úplnou pravdu.

Činím tak také z důvodů, že stejně jako já o svá práva byla o autorská práva otcova zkrácena filmovými spekulanty dcera F. L. Šmída, *paní Cilka Šmídová*, ač jsem před svědky, p. nakladatelem Rosen-dorfem a hercem p. Šimáčkem z Braníka výslovně prohlásil, že nechci z filmování „*Bataliónu*“ míti ani haléře a že všechny své finanční nároky proti filmařům postupuji pí Cilce Šmídové, bývalé primadoně Národního divadla, jež teď nežije ve valně utěšených

poměrech, kdežto já jako státní redaktor mám zajištěnu skrovnou existenci do smrti. Stalo se tak brzy po tom, když můj „Bataliόν“ byl v létě 1925 nově otištěn v revui Mořem a pevninou, nákladem V. Švece v Praze XI, kde v létě 1926 počalo vycházeti též mé velké ilustrované dílo „Praha neznámá“.

V říjnu 1926 navštívili mne dva páni z filmových kruhů a nabídli mi, abych jim dovolil zfilmovati svůj „Bataliόν“, podle své knihy „Ze všech koutů Prahy“. Požádal jsem je, aby přišli dne 9. října 1926 na schůzku do Beránkovy restaurace na Vinohradech, za účelem sjednání dohody o přenechání mých autorských práv ke zfilmování „Bataliónu“ s celou historií dr. Uhra dle mé knihy „Ze všech koutů Prahy“ a „Praha neznámé“.

Když pak se tak stalo téhož dne ve čtyři hodiny odpoledne, objevil se tam filmový libretista p. Eda Šimáček s financiérem p. Václavem Krausem a mou, skvostně vázanou knihou „Ze všech koutů Prahy“, načež po krátkém dohovoru podepsali oba pánové se mnou tuto úmluvu:

Prohlášení spis. Karla L. Kukly, min. redaktora, Vinohrady, Erbenova ul. 8, kterým tento autor knihy „Ze všech koutů Prahy“, s celou historií „Bataliónu“ a dr. Uhra, jeho tvůrce, tímto prohlašuje, že přenechá v pondělí 11. října 1926 pp. Václavu Krausovi a Eduardu Šimáčkovi, libretistovi, Vinohrady, Komenského, výhradní právo ke zfilmování všech svých pramenů o Bataliónu, jeho tvůrci dr. Uhrovi i všech ostatních figur tam jednajících za jednotný honorář 2500 Kč (dva tisíce pět set korun) jednou provždy, když oba pánové v pondělí 11. října t. r. mezi 11. a 2. hod. podepíší definitivní smlouvu a zaplatí současně á conto honoráře 1500 Kč (patnáct set korun) a 30. listopadu 1926 zbytek 1000 Kč (tisíc korun). Autor odevzdá jim v pondělí

11. října t. r. zároveň návrh kostry děje filmu, který může p. Šimáček změnit dle svých dispozic.

Praha dne 9. října 1926

Vlastnoručně podepsali:
Autor, min. red. K. L. Kukla v. r.,
Praha-Vinohrady, Erbenova 8,
Václav Kraus v. r.,
Eda Šimáček v. r.

Vše bylo již tehdy se mnou sjednáno na puntík, v nejlepší shodě, kterou je *nejlépe dokumentováno, jak si byli p. filmový libretista Šimáček a jeho kumpaňonové vědomi, že jen mně patří honorář za zfilmování prvního, původního, nejstaršího, historického díla o Bataliónu a dr. Uhrovi, otištěného v mé knize „Ze všech koutů Prahy“*. A honorář ten býval by mi byl druhý den také vyplacen, kdyby –
– kdybych byl již na rozchodu s p. Edou Šimáčkem a p. Krausem byl výslovně náhle neprohlásil: „Pánové, vezměte na vědomí, je-li ve vašem filmovém podniku snad zúčastněn též režisér pan Přemysl P-ý, třeba anonymně, tedy tu dnešní smlouvu zruším, protože týž chtěl nedávno získati ode mne právo ke zfilmování mé *„Prahy podzemní“* i *„Prahy neznámé“*, a když jsem ho pak požádal o pouhou zálohu pět set korun na částku dva tisíce pět set korun za má práva ujednanou, hrubě to odmítl, a když jsem proto definitivní smlouvu nepodepsal, vzkřikl do telefonu: *„Tak se vás nebudu vůbec ptát a zfilmuji ty věci bez vašeho svolení, načež vám teprve pošlu peníze!“*

* * *

Mé tušení mne nezklamalo –

Druhý den po schůzce u Beránků pan rež. Eda Pražský mi ujednaných 1500 Kč na právo ke zfilmování mého „Bataliónu“ nevyplatil – protože měl *skutečně tehdy za tajného kompařona na můj „Batalión“ pana režiséra Přemysla P-ého, s nímž jsem jakékoli jednání předem odmítl. A pan Přemysl P-ý dostal skutečně hrozbě, dříve mi telefonicky učiněné, že se mne nebude vůbec ptát, dám-li mu povolení ke zfilmování věcí obsažených v mých knihách, či ne – a zfilmoval „Batalión“ s obejitím mých autorských práv – jenže peněz za ně mi neposlal!*

Bylo po schůzce s filmovým libretistou p. Edou Šimáčkem. U Beránků jsem teprve zvěděl o těch slovech p. P. P-ého (a p. Šimáčka) za „Bataliónem“. Dcera zemřelého přítele Šmída jako já p. P-ého odmítla, když chtěl *od ní získati právo ke zfilmování Šmídovy aktovky „Batalión“, a že prý jí p. P-ý odsekl: „Tak dostaneme „Batalión“ od Kukly!“*, pročž prý pí Cilka Šmídová na mne zanevřela.

Ale já, jak již zprvu uvedeno, prohlásil po této informaci, dané mi hercem p. Šimáčkem z Braníka v nakladatelství p. Rosendorfa v Žitné ulici, když už bylo známo, že *pp. P. P-ý a filmový libretista Eda Šimáček po obou nezdařených pokusech u mne a u pí Šmídové nepochodili, konečně do třetice všeho dobrého pokusili se o získání „Bataliónu“ u spisovatele, red. p. H. T-ého, který r. 1912, když byl můj „Batalión“ vytištěn po prvé, byl ještě malým dítětem a teprve po dlouhých letech podle našich „tradic“ stejnojmenný román zpracoval, protože nynější povídání o nějakých jiných „tradicích“ je směšným výmyslem!*

Jak se p. H T-ý a jeho filmaři vyrovnali dodatečně s dcerou po nebožtíku Šmídovi, pí Cilkou Šmídovou, nevím, a oni se s tím také sotva pochlubí.

Ale já za svůj první „Bataliόν“ nedostal ani haléře, ač mé autorské právo k „Bataliόνu“ je nejstarší.

Pan P. P-ý s p. Edou Šimáčkem, kteří se pojednou objevili pospolu jako libretisté „Bataliόνu“ páně H-ova, ignorovali po svém způsobu má práva autorská docela, kdežto p. red. H. T-ý měl aspoň tolik morálního ohledu, že krátce před premiérou „Bataliόνu“ v bio Olympic poctil mne dne 25. října 1927 při premiéře mé tragikomedie „Podzemní Praha“ v Tylově divadle, kde potom za měsíc listopad docílila tato hra 22 repríz, svou návštěvou v sousední lóži a vyslovil mi upřímné blahopřání k mé „Podzemní Praze“, a při dojemných scénách hry si dokonce dobrácky zaslzel. Snad se mu přece jen trochu zželelo náhody, že právě on – citlivý a slušný člověk – byl filmovými machry vybrán k tomu, aby mně jako nejstaršímu autoru psaného „Bataliόνu“ bezděky tak těžce ublížil!

To svědomí mu asi také diktovalo tři dny před prvním provedením „Bataliόνu“, mnou zrománizovaného, projev uznání pro mne, které svým plným jménem podepsané uveřejnil v odpol. vydání *Národní politiky* z 20. prosince 1927 pod titulek: *K premiéře „Bataliόνu“ dne 23. prosince v bio Olympic:*

„Jediný snad(!) K. L. Kukla vytvořil svůj vzpomínkový „Bataliόν“ samostatně, s dobovou vůní a se vzácným rejstříkem originální mluvy bataliόνistů – ale to byly jen výseky, črty, divadelní scény a vzpomínkové zlomky oné tragédie, která tolik vzrušovala Prahu!“ – Leč hned potom dodal p. H. T. k tomu:

„O celý obsáhlý životopis Uhrův podle správných záznamů úředních ve formě *beletristické* pokusil se podepsaný (p. H. T.) ve své knize „Bataliόν“, jež se také stala příručkou tvůrci „Bataliόνu“ filmovému, p. P. P-ému.“

Tak vida! Patrně tedy má románová povídka „Bataliόν“, otištěná v téže *Národní politice* před čtvrt stoletím, beletrií nebyla!

Kritik Wede v Českém slově dne 25. prosince 1927 napsal o výsledku spolupráce p. H-ovy s libretistou jeho „Bataliónu“, Edou Šimáčkem, tento posudek:

„Režisér P. P-ý *nehoruje příliš pro originály*, a proto se uchýlil k románovému odvaru H. T-ého. To bylo *prvním oslabením úspěchu* filmu. Druhým bylo - *scenario p. Šimáčkovo.*“

A dne 23. prosince 1927 napsal p. H. T. v Národní politice na svou omluvu: „Je mi *mylně* připisováno *autorství libreta k „Bataliónu“*; zdůrazňuji, že libreto k tomu filmu napsali *pp. P-ý a Šimáček* dle mého stejnojmenného románu.“

Proč se tak p. H. T-ý zbytečně omlouval, je mi hádankou.

Věděl již tehdy velmi dobře, že Tylovo divadlo chystá *mou novou celovečerní hru „Král pražského Bataliónu“* o třech jednáních, jako dovršení mé aktovky „*Zkáza dr. Uhra, tvůrce Bataliónu*“, hrané v lednu 1927 v kabaretu Umělecké družiny na Poříčí, v níž jsem své *autorské právo k „Bataliónu“ veřejně hájil* a při níž jsem byl *zahrnut ovacemi obecnstva i herců samých*, na doklad čehož mám dosud na památku vavřínové věnce se stuhami nesoucími *zlaté, velevýznamné nápisy*. Či se zase v jeho měkkém srdci hnulo svědomí?

Tento svůj *veřejný protest proti zkrácení svých práv jako prvního autora „Bataliónu“* končím stručně:

Žaluji zde na toto bezpráví všemu českému čtenářstvu a české veřejnosti, ne abych se domohl špinavého zisku za svůj „Batalión“, nároku na něj jsem se přede svědky *dobrovolně zřekl* ve prospěch dcery po zemřelém příteli Šmídovi, ani abych ublížil populárnímu spisovateli a redaktoru p. J. H. T-ému, kterého si vážím jako dobrého muže a literáta, i když se stal bezděky spojencem filmových spekulantů, mých odpůrců! Tímto protestem chci jenom ukázat pro věčnou paměť, *kým, jak a jakými triky byl jsem ve své vlasti a své zlaté Praze*

léta Páně 1927–1928 o svá všechna autorská práva k „Bataliónu“, přes 35 let uznávaná, zcela bez studu připraven!

V Praze dne 1. února 1928

*První nejstarší autor „Bataliónu“,
KAREL LADISLAV KUKLA,
spisovatel knih „Ze všech koutů Prahy“,
„Podzemní Praha“, „Bahno Prahy“ a „Praha neznámá“*

Doplněk...

„Kdo do mne kamenem, já do něho chlebem“ – tím pořekadlem řídil se po celý život můj zlatý, šlechetný, mstu neznající tatínek. Skromně ustupoval do pozadí, i když byl v plném právu, pohrdaje těmi, kteří jeho duševní práci vykořisťovali a tyli z ní, z jeho myšlenek, sami neschopni vytvořit něco nového. Krásná, křesťanská jeho povaha však se neosvědčila. Padl uštván a ožebračen nestoudnými vydřiduchy, kteří si z jeho prací plnili kapsy, zatím co on strádal, neboť jeho měkké, dobré srdce se jimi nechtělo zabývat. Leč nyní se vše změnilo!

My, kteří znali jeho boje a viděli konec života chudého českého literáta a spisovatele, pokládáme za svou povinnost, ztrestati ty, kteří nejen ho olupovali o výtěžek ducha a finanční úspěchy, ale tím i otrávil poslední léta jeho stáří.

Jen proto každý sebemenší plagiát i pouhý titul jeho kterékoli práce budeme nyní stíhati po zásluze. Ať v jakékoli formě bude každý takový cizopasník veřejně pranýřován a pohnán k odpovědnosti morální i finanční!

To pokládám za svou povinnost nejen vůči našemu drahému zvěčnělému, ale i v zájmu pozůstalé rodiny, která byla po léta šířena a utiskována.

Přísné dnešní stanovy ochrany autorských práv i naše pevné odhodlání učiní snad již jednou konec této literární krádeži.

Ne msta, ale spravedlivá ochrana – toť naším cílem.

V Praze dne 20. září 1931

*Mary Kuklová,
spisovatelka*

1

Batali3n

Motto:

*U Źáby je vršíček,
proti němu domeček,
s rumem, punčem krámeček,
Batalj3nu stáneček!
Píseň „špiritistů“*

Když ještě z jara roku 1893 šel někdo z Malého staroměstského náměstí podloubím k Páté čtvrti směrem od Úzké² uličky, zarazil ho na rohu Platněřské ulice omamující, odporný zápach lihovin, jenž vycházel z nízkého polosklepního krámu. Z nárožní té ohyzdné krčmy, jejíž „lepší“ vchod s výkladní skříní čelil k loubí a druhý, zpustlejší, proti starobylé hospůdce U Zelené žáby, hlaholila stále zmatená směsice drsných hlasů, prudká hádka zpitých trhanů, pustý smích nebo chraplavý zpěv pouličních odrhovaček, kdykoli pak nějaký dlažbošlap dovnitř „zapadl“ a dveře putyky se dokořán rozlétly, zjevil se uvnitř v šerém přítmí chaos podezřelých postav, zbědovaných odranců s kalnými očima a se znakem deliria tremens v odulých lících, uprostřed čpavého dýmu a par, jež se valily ven jako dusná, otravná oblaka.

To byla nejznámější pražská kořalna, která měla svou velkou, truchlivou historii, to byl útulek mnohých nešťastných duší, které svět ztratil a lidská společnost navždy vyvrhla ze svého středu,

2 Dnes Maiselova. Pozn. red.

hrozný azyl zavržených bídníků, velkoměstská stoka a kloaka zločinu, propast, bařina, v níž tonuly poslední stopy bludných existencí, a ohromný hrob, vlastně pustá hřbitovní šachta, kde zmíraly poslední zbytky zmařených životů... to byla pochmurná „říše tmy“, pověstný pražský Batalión.

Místnost ta byla shromaždištěm, besedou, ohřívárnou i noclehárnou nejnižší „sebranky“ tuláků ze řemesla, otupělých alkoholistů i propuštěných vězňů a káránců, kteří tam hledali zábavu, ukojení žízně, skrytí před policií a zapomenutí na bídu světa i kteří tu utápěli hlodajícího červa svědomí, hanbu i zoufalství nebo dodávali si odvahy k sebevraždě, k bodnutí do srdce, ráně z bambitky nebo ke skoku do Vltavy, sklenkou lihového jedu, koupenu za groš, ježž kdesi vyžebřali nebo ukradli.

Lokálem Bataliónu byla jediná, skrovná, klenutá prostora, v níž vládlo stále mlhavé, matné pološero a kde ovzduší bylo prosyceno výpary, ostrými, nepříjemnými až k zalknutí, které samy již každého zpily a zpitoměly.

V pozadí byly nakupeny až ke stropu hromady sudů s nápisy „Jalovec“, „Bílá“, „Perlová“, „Rum“ a „Persiko“, kteráž poslední likérka byla nejoblíbenější delikatesou denních hostů; vpravo od vchodu, vis à vis Zelené žábě, stál nálevní stolec s láhvemi, sklenkami a džbánky všelike velikosti, blízko okna pak, těsně u stolu, malá železná kamínka.

Veškerý nábytek doupěte tvořily dvě odřené lavice, umístěné podél oprýskaných, špinavých, vlhkých stěn, jimž obejdové říkali „fotely z kriminálu“, pak hliněný hrnec, v němž si hosté přinášeli od Žáby česnekový úkrop a u kterého byla rezavá lžice, připevněná k uchu železným řetízkem, aby ji někdo z ctěného publika neukradl, a konečně malý střep zrcátka, před nímž si všickni ošustově upravovali „toaletu“ a který z obavy před možným „smetením“

byl – zazděn v rohu vyčnívající zdi u dveří. V obsluze zpustlých žízniců se střídaly dvě zajímavé figury: zavalitý, skrčený staroch, bývalý markytán, a jeho žena, „profouska“, která provozovala dvojí obchod: uvnitř nalévala pijanům sklenky „persika“ a venku před krčmou pak pekla v čmoudícím kotlíku pro ně i pro „široké inteligentní vrstvy obecnstva“ trojí druh umouněného „ovoce“, totiž zemčata, erteple a brambory.

Asi před patnácti lety byl ten brloh obyčejnou putykou, jako všechny ostatní pražské kořalny, a byl zván dle svého majitele, leč jednoho zimního jitra zmizela z jejího průčelí dřevěná tabule s firmou a na omšných, hnědých vratech se objevilo několik křídou načmáraných klikyháků, z nichž kolemjdoucí pracně vyslabikovali jméno

BATALIÓN!

Tabuli strhl a napsal ten namaloval tam jakýs otrhanec, který večer předtím hýřil dlouho do noci v krčmě s četnými kumpány, platil za ně a ťukal si s nimi na bratrství.

Markytán s „profouskou“ starou firmu nenašli a také žádné jiné víc nevyvěsili; křídové črty smyli sice ihned ze vrat mokrým hadrem, ale ne z paměti svého publika, a od těch časů se přezdívkou Batalión navždy udržela! – – –

* * *

Tulák, jenž tak putyku pokřtil, neučinil to jen ze svévole nebo okamžitého nápadu... on vykonal ten čin jako předseda zvláštního, tajemného, bizarního spolku proletářů, jež též založil pod názvem Batalión.

On v Bataliónu zřídil velkou jednotu pobudů na výboj i odboj proti celé „lepší společnosti“, družinu lumpácivagabundů, kteří věrně k sobě lnuli a na společný účet (šáb) žebrali a kradli – nevidanou „komunu“ tuláckou, která se v bídě své navzájem podporovala, jež měla heslo: „Jeden za všechny a všichni za jednoho!“ a jejíž každý člen byl vždy hotov pro druhé se dát zbit, zatknout i zavřít.

Republika Bataliónu nadělala v Praze svým časem mnoho hluku, nepokojů, výtržností, neplech i senzace a policii a soudům dalo to po dlouhá léta mnoho práce, než divnou tu organizaci kleslých duší rozprášily a zničily.

Ona měla mezi sebou vždy dost podnikavých a bystrých hlav, které dovedly své druhy z nastražených léček chytře vyprostiti a v její střed zabloudilo též mnoho lidí inteligentních, zneuznaných géniů a ztracených velikánů, kteří smeteni v prach z výše blahobytu zločinem nebo krutým osudem, klesli mezi vyvrhele, a přilnuvše k nim a spolčivše se s nimi, byli jim štítem a ochranou.

Většinu členů Bataliónu tvořili ovšem praobyčejní tuláci, opilci, žebráci a lvové „pražské flámy“, dlažbošlapové, průvodci nočních krás, jarmareční falešní hráči, „funusoví pepíci“ a dobrodruzi nejpodivnějších „povolání“ a „řemesel“.

Jeden z nich chodil bos v zimě v létě; maje nohy oznošené, jako rak červené, promenoval po Příkopech a tropil tak dlouho ostudu po vinárnách, kavárnách i nejelegantnějších salonech, až vyžebрал několik párů bot, prodal je v Židech a výtěžek zanesl na rozdělenou do „komuny“.

Jiný „bataljónista“ zase kradl psy po ulicích; chytal chrty, pinčly, taxly i „bernardýny“ okem ze špagátu líp než antoušek, prodával je

na Vaječném trhu³ anebo vracel zmořená, poloscíplá, ubohá zvířata jejich majitelům za dobrou odměnu jako „pocivý“ nálezce.

Některé „kapacity od péra“, vyhnaní písaři, podvodníci nebo defraudanti, psali žebravé dopisy vynikajícím osobnostem, falešné pracovní knížky, listy domovské, křestní a očkovací, maturitní vysvědčení nebo obchodní průkazy; jeden bývalý rytec vyráběl padělané úřední pečeti a ostatní s tím chodili na výdělek a na švingulantské výpravy do světa.

Hlavní oporou a jádrem všech byli arci pražští příslušníci, kteří jsou dle své hantýrky „dycky sama Praha, a žádný Makotřas“, „žádný Botič, a samá Vltava“, „mají lásku k vobci“, právo „na koště“, na „Karlovo“, nebo aspoň na „majstratské kvádru z Fišpanky⁴“ a kteří, vyvedou-li něco, nemusí se bát „vandru na venek po šňůře“!

„Pražské děti“ si mohly vždy více dovoliti než ubožáci, jež vítr zavál k nim z ciziny; oni také byli vždy vůdci každého podniku, a když některé venkovské člence Bataliónu hrozil náhodou nucený transport do rodné vesnice, namluvil si ji některý „Pražák“, vzal si ji, a učiniv z ní zdejší příslušníci, zachránil ji „komunistické republice“ navěky.

* * *

Z každodenních hostů a vůdců Bataliónu vynikal svým zjevem i minulostí obrovský ramenatý chlap s rudým vousem a tlustě navoskovanými marciálními kníry, „papšák“ *Vondra*, jeden z těch dobrodruhů, kteří se r. 1859 dali ze všech končin světa zverbovati

3 Dnes Rytířská ulice. Pozn. red.

4 Bývalá městská věznice a zaopatřovací ústav v místě dnešního parčíku Pod Slovany. Pozn. red.

za dobrovolníky do římského vojska a kteří se pak z Itálie vrátili domů jako mravně i tělesně zchátralí nebožáci, zvyklí žebrotě a pálence.

Vondra byl jedním z těch neblahých „papšáků“, kteří upadli nejhluběji; v Bataliónu utopil poslední špetku cti a rozumu a stal se nízkým „kořalou“, jemuž se brada i ruce třásly, jak neměl v sobě příslušnou porci „něčeho ostrého“ – a nesnesitelným mluvku, který kamarády trápil báječnými vzpomínkami ze „slavné“ své válečné minulosti, až to všechny dopalovalo a mrzelo. Stokrát po sobě jim opakoval, jak byl „najat k netaliánskému regimentu, jak vzal pět tvrdých tolarů závdavku na ruku a jak ho pak verbíři tak kmínkou omámili, že se probral z opice až tam dole v tom Trijestu“! Taliánům prý se tak líbil, že hned druhý den avanžíroval na kaprála, a když ustřelil rachejtlí komín z šífu „Viktóre Emanuélo“, stal se z něho dokonce „seržán mažór u prvního pataliónu Kačatóre Esterri“ a bojoval pak tak rekovně v bitvě u Monte Kapucíno, že mu sám francouzský „komendant“ Lamarsé uprostřed nejkruťší patálie připnul vlastnoručně stříbrný „metál“ na kabát...

Ten stříbrný peníz Vondra ovšem již dávno neměl, neboť jej propil v „persiku“; místo, kde býval na prsou záplatované kajdy přišpendlen, kráslila pouze špinavá pentlička, ale za to ve svém notesu choval starý „papšák“ jako drahou památku „italský obšit od Kačatóre Esterri“ a jiná vzácná lejstra, s kterými žebrol po farách a klášterech a které v případě potřeby půjčoval též jiným „bataliónistům“, když jemu již nikde nic dáti nechtěli.

Ještě podařenějším členem tulácké „komuny“ byl vyčouhlý ošusta Steinfeld, známý v Praze pod jménem *Beznoska*, jenž měl nos rozplácnutý jako pantofel a tak hrozně huhňal, že mu nebylo lze slova rozumět. To byl umělec, který „předělával přírodu“, barvil ptáky, aby měli na trhu větší cenu, zašival různá zvířata

do jiné kůže a vyráběl tak z králíků zajíce, z myší krtky a z vrabců kanáry.

Jednou „zhotovil“ z krysy veverka, dal ji do klece a prodal padělané zvíře jistému zdejšímu měšťanu. Ten měl z veverky náramnou radost, zvláště proto, že tropila nevídané skoky a kotrmelce, i chtěl ji přiučiti různým umělým komediantským produkcím, leč když se zděšená krysa v noci z obalu prokousala a zahryzla se náhle svému „drezéru“ do prstu, ranila tohoto leknutím mrtvice; hotovitel veverek Beznoska byl pak zatčen a zavřen na tři léta k „Svatému Václavu“.

Když se vrátil od „Vaška“ z kriminálu, nechal předělávání přírody, které se mu tak špatně vyplatilo, a provozoval podomní obchod s olověnými nůžkami a chytal psy po ulicích, přičemž stále tvrdil, že ty bestie jdou za ním samy jako za magnetem a „že prý, kdyby je sebevíc odháněl, ony ne a ne se ho spustiti“.

Důstojným „třetím“ v tomto kolegiu byl hubený, vychrtlý mladík *Bohuš Novák*, jenž snad dosud žije v zemské donucovací pracovně, syn zámožného Pražana, dobře známého v literárním světě. Bohuš již jako student kradl a potloukal se po žalářích a byl svým otcem vyděděn, vyhnán z domu a dán do káznice; když pak vyšel na svobodu, zpustl zcela a usadil se v Bataliónu, kde ho republika pijanů uvítala s otevřenou náručí, ježto jím nabyla přírůstku nad jiné užitečného. Bohuš dobře kreslil, maloval senzační „moritáty“, s nimiž putoval po lokálech U Lusků, U Jenerála a U Třech kaprů a zpíval tam ke svým obrázkům peprná „kupleta“, která vždycky vynesla ve prospěch Bataliónu hrst měďáků. Bohuš se z Bataliónu též oženil, a sice velmi rozkošně; ač byl souchotinářem, vzala si ho jistá hezká dámička z polosvěta, která ho ke svatbě pěkně ošatila a věnovala mu v den oddavek dvě zlatky na pivo. Chudák ženich měl radost, že bude žíti v blahobytu a šťastném manželství,

avšak zklamal se; prohnaná kráska si ho vzala jen proto, že byl pražským příslušníkem a tímto způsobem si koupila drahocenné právo domovské; jakmile však vyšla z chrámu, majíc „pražáctví“ zabezpečeno, shodila Bohouše z drožky, posadila vedle sebe fešného milovníka a dala zklamanému muži navždy vale...! Zdrčený Bohouš se vrátil z oddavek rovnou do kořalny, z lítosti propil „věno“ i svatební šaty společně se zarmoucenými kamarády a uvízl v Bataliónu nadobro.

* * *

Tenkrát, při oné „veselce“, kdy v krčmě proti Zelené žábě tekly proudy alaše, rumu a magadoru, přistoupili k Bataliónu současně dva noví členové.

Jednou z těch bludných duší byl aktér *Vojta Mušek*, jenž pro bláznovské kousky byl vyhoštěn ze všech kočujících hereckých společností a který si v Bataliónu hrál na zneuznaného dramatického titána, mořil zpité flámy patetickou deklamací Rubešovy „Dýmky“, a když „do nich hodil“ nějaký nemožný citát z „Hamleta“ nebo z „Koriolána“, rozčechral vždy geniálně své dlouhé vlasy, jež mu splývaly přes límec zamaštěného haveloku a dodal s výrazem nezměrné hrdosti a opovržení: „Eh! Vám je škoda takových perel, vy sprostá chátro, ‚mizera kontribuens plebs‘, vy nevzdělaní, hloupí oslové!“

Vojta byl při veškeré zevnější zchátralosti duší bodrou a ideální, a proto se bývalí jeho soudruzi pokusili chudása zachrániti. Přemluvili rodiče Muškovi, bydlící v Kladně, aby dopsali Vojtíškovi a poradili mu, aby si namluvil nějaké děvče a přistěhoval se domů i s nevěstou. – Všichni doufali, že sňatkem zmoudří a stane se pak zase pořádným člověkem; ale Vojtovy námluvy dopadly tak

bláznovsky, že každému zašla navždy chuť, aby obracel na lepší cestu podivínského ošustu.

Milý Vojtíšek, jakmile dostal psaní, vydal se ihned na cestu, a aniž by se dlouho rozmýšlel, sebral první odranou cikánku, se kterou se setkal na silnici, uvázal jí před Kladnem na krk oko ze špagátu, a přivléknuv domů špinavou, ohyzdnou tulačku, představitel ji zděšeným rodičům jako nastávající manželku.

Rozumí se samo sebou, že krásná nevěsta i se ženichem byli vyhozeni ze dveří; ale to filozofa Vojtu ani dost málo nehnětlo. Řekl cikánce suše: „Jak vidíš, ze svatby není nic! Naši tě nechťejí! Tak zas plav!“ Našel si místo u malé aktérské společnosti, když však měl stále hlad a nemohl dostat žádné gáže, utekl jednou v noci z jeviště uprostřed klasické tragédie a přišel zpět ku Praze, v třeskuté zimě, jsa oděn v rytířský kostým s brněním, na hlavě maje sametový baret a na nohou staré soukenné bačkory. V Bataliónu všecky tyto rekvizity prodal, vyčastoval kamarády a šel pak polonahý na nocleh do Fišpanky, kde mu pan správce Koubek, nynější operní pěvec, vždycky ochotně popřál přístřeší...

Druhým přírůstkem bylo prohnané pražské kvítko, jakýsi Švestka, synek zámožných rodičů, kteří měli obuvnickou dílnu U Turků a sklad zboží v Ovocné ulici⁵; ten propadl na reálce, pak byl zbankrotěným kupcem, potulným kytaristou, vydavatelem pokoutního inzertního lístku a nakonec místopředsdou Bataliónu, kde též před časem za krutého mrazu, na prahu, na studené dláždě ztracený život dokončil.

Švestkova matka se asi rok před smrtí svého jedináčka utrápila hořem, otec pak mu návrat k sobě zakázal, a když ho kdysi zpustlý syn přece navštívil, rozčilil se stařec tak, že ho ranila mrtvice...

5 Dnes 28. října. Pozn. red.

Mladý ničema stal se univerzálním dědicem značného jmění i počal znovu vésti nevázaný život. Rozhazoval peníze plnými rukama, hýřil a pil celé noci a počínal si všude tak drze a pánovitě, že to budilo v celé Praze pohoršení a nevoli. V ten čas zabloudil též jednou k Buckovum, kde se dřívější známí, zpěváci, produkovali a kde právě bývalý jeho přítel, houslista Michl, vybíral od publika příspěvek na rakev jistého zvěčnělého soudruha, děláje obvyklou pohřební „kolektu“. Když Michl, obešed ostatní hosty, zamířil též ke Švestkovi, jenž sedě v kruhu zpitých druhů, utrácel na jejich počest přehoušle stříbrňáků, doufal, že Švestka jistě štědrým darem přispěje svému dávnému kolegovi, ale zhýralec, zhlédnuv houslistu s talířem v ruce pokorně stojícího, vypukl v hlučný smích a zvolal, hodiv mu k nohous dva krejčary:

„Tu máš! To je dost pro takovou chudou luzu! Seber si to, hlavový zpěvák!“

Michlovi vstoupila rozechvěním a hanbou krev do hlavy, před očima se mu zatmělo; položil talíř s penězi na stůl, sebral z podlahy oba pohozené měďáky, zabalil je pečlivě do útržku papíru, a mávnuv jimi pyšnému Švestkovi před očima, zasupěl hrozebně:

„Jen počkej! Podívej se! Ty dva tvé krejčary si schovám na památku a dám ti je brzo zase zpátky, až sem přijdeš k nám na žebrotu!“

Moderní lidé nevěří v proroctví i pokládají je šmahem za pouhou bajku; tentokrát se však věštba houslistova vskutku vyplnila!

Minulo sotva půl roku a marnotratný Švestka, utrativ v šílené zaslíbenosti zbytek dědictví do posledního haléře, klesl v bídu a neřest ještě hlouběji než dříve, stal se naprostým vyvrhelem a trápen hladem a zimou vskutku přivrával jednoho večera k Buckovum na žebrotu jako zedraný, bosý trhan, jako zničený alkoholista a nejzpuštější, nejotrlejší člen spolku Batalión.

A tu, sotva se objevil na prahu šenkovny a nastavil třesoucí se ruku k obecenstvu, vyskočil houslista Michl z orchestru před jevištěm, vyňal z kapsy zežloutlý svitek papíru se dvěma krejčary, jež mu kdys Švestka hodil pod nohy, a mrštiv je proti sešlému tulákovi, vzkřikl divoce:

„Vidíš, ničemo! Už jsi tu...! Tak, tu máš svou almužnu zpět. Seber si ji, padouchu!“

* * *

Hrozné doupě Bataliónu pohltilo však ještě zcela jiné oběti, ještě znamenitější lidi a skvělejší talenty a existence.

Ono stáhlo ve svůj vražedný vír i *Václava Šolce* z krkonošských hor, jednu z nejčistších duší celé vlasti, jednoho z nejnadanějších našich poetů, jehož básně o jarních květech a prostých českých chaloupkách dosud loudí slzu z oka tak mnohé dívčiny.

Tam dokonal dráhu života i český „Ahasver“, věhlasný chemik *Švarc*, tam zpustl i obratný německý právník *Kvido Hanke* a tam zhynul i známý advokát, řečník a poslanec, doktor *Uher*, který, byv nevěrou ženy dohnán k zoufalství, klesl z výše parlamentárního orátora a člověka s hodností akademickou až v brloh pobudů a v jedovatou atmosféru kořalny, v níž se stal kumpánem a vůdcem pražských proletářů!

On to byl, jenž založil v krčmě na rohu Platnéřské ulice „komunu“, on byl tím tulákem, jenž Batalión zřídil a jenž, strhnuv firmu ze štítu staré butyky, napsal křídou na vetchá její vrata neblahý titul „republiky zavrženců“.

Doktor *František Uher* řídil po leta celou činnost svého Bataliónu, jenž ho ctil, slepě poslouchal a pokládal za svou vůdčí hvězdu, on vedl všechny výpravy svých „poddaných“, dělil mezi ně výdělek,

ve své kapse choval archiv a za pultem krčmy spolkovou gardě-
robu.

Celá šatna sestávala ze dvou kompletních obleků, z nichž jeden
byl společným „vrbcem obchodním“, druhý pak šatem salonním,
„pro parádu a do gala“.

Tento směl na sebe navléci jen člen Bataliónu, který „měl před
sebou něco důležitého“, to jest, kdo byl předvolán k soudu, na
policii nebo měl jít žebrať k nějaké vzácné osobnosti. V tom „gala“
mundúru chodila „komuna“ též k muzice, ke svatbám nebo na
námluvy a dělala jím skoro deset let nesmírné furóre.

Obchodní oděv tvořil zase opak, neboť byl vlastně jen několika
kusy zvetšelych hadrů, z nichž lezly cucky a jejichž trhlinami
„okvantěnému bataliónistovi“ čouhalo na denní světlo vždy celé
tělo.

Kdo se oblékl do těch cárů, do toho líbezného „kornoutu“, vy-
padal, jako by zrovna spadl ze šibenice, a plodil tak děsnou ostudu,
že ho každý strážník chtěj nechtěj musil sebrati. To však bylo
právě vlastním cílem a horoucím přáním členů Bataliónu, neboť
oni pokaždé v době všeobecné nouze některého „pražského člena“
schválně tak vymódili, aby musil býti zatčen, dán do městské věz-
nice a tam na náklad obce ošacen slušným mundúrem.

Rozumí se samo sebou, že z kamaráda hned po návratu stáhli
magistrátský kabát, perka a kalhoty, prodali je nejbližšímu ve-
tešníkovi a z výtěžku „akce“ byli pak vesele živi, dokud nedošly
finance a oni nebyli nuceni na nějakém jiném „médiu“ opakovati
osvědčenou svou metodu.

Po doktoru Uhrovi měli „komunisté“ v největší úctě jeho „sub-
stituta“, německého juristu *Kvidona Hanka*, který právě před
posledním rigorózem zabil zločinem svou kariéru. Hanka byl
koncipistou v jedné z pražských advokátních kanceláří a měl kdy-

si sepsat testament v bytě umírajícího boháče. Když přišel k jeho loži, byl ten chudšas již nebožtíkem, a tu Hanke, zaslepen úplatkem jistého přítele, napsal v jeho prospěch celou závěť, jako by ji umírající ještě za živa diktoval. Při té komedii kladl Hanke obvyklé otázky a úskočný dědic, drže hlavu mrtvoly, kýval jí, kdykoli bylo třeba souhlasu. Prohnaný podvod vyšel však najevo, Hanke byl odsouzen na rok do žaláře, a když vyšel zničen z trestnice, stal se v Bataliónu pokoutním písařem.

Nejpestřejší minulost měl „sekretář“ komuny alkoholistů, bývalý technik, nejlepší znalec vědy pivovarské a proslavený odborný český spisovatel Švarc, rozervaná, bludná, neklidná „existence“, jehož život byl nekonečným chaosem nejstrakatějších dobrodružství, nevídaným, senzačním románem!

Jako dvacetiletý mladík absolvoval techniku a stal se adjunktem velkého cukrovaru; za dva roky převzal správu dvou pivovarů poblíže Prahy, ale oddal se pití kořalky, a byv vyhnán, počal se živiti žebrotou. Když se mu v Praze vedlo zle, zmizel pojednou a bez groše v kapse se pustil do světa; zedrán, bos a hladov dorazil až do Lince, a našed tam malou loď, přivázanou ku břehu Dunaje, vsedl do ní, přetál provaz a dal se unášeti mocným veletokem. Aniž by znal cíle šílené plavby, dorazil až k Vídni a Budapešti, a plul dál a dál, kolem uherských pust k jihu, k Banátu, protloukaje celé dva měsíce bídě živobyť, vystupuje občas na břeh, aby sehnal něco k jídlu, a setkává se při tom s nejpodivnější „sebrankou“. Jeden čas se přidružil k honcům prasat, po druhé mezi komedianty, cikány i divé „čikoše“, maďarské bandity.

Vždy se však vrátil zase brzy ke své loďce a po tříměsíční robinsonádě proplul v ní vírem Železných vrat a dostal se až k rumunské pevnosti Ruščuku, u níž se dno jeho lodičky probořilo a on, chtě nechtě, byl nucen od své dunajské cesty ustati; jinak by byl

snad dojel až k černomořským břehům. Do Ruščuku přišel polonahý, opálený sluncem jako beduín a uvízl v jakési turecké kafírně; v té se dal najmouti za sklepníka, později kreslil pro ruščuckou obec plány na silnice, a když o něm zvěděl tamní guvernér Midhad paša, přijal ho za učitele francouzského jazyka pro své dvě malé dcerušky.

Tenkrát se Švarcovi vedlo nejlépe, ale jeho sláva netrvala dlouho; Midhad paša se účastnil zavraždění sultána Abdul-Aziza a sesazení jeho nástupce Murata; upadnuv však v nemilost nynějšího sultána Hamida, byl odveden do zajetí v Malé Asii.

Švarc musil utéci z Ruščuku tajně v noci, a maje dostatek peněz, vrátil se do Prahy, kde budil senzaci po ulicích pestrým tureckým kostýmem. Svě „piastry“ bohužel záhy u Primasů propil a pak ho, jako sta jiných padlých duší, stáhl ve své síť děsný Bataliόν. Mnohokrát ho sice odvezli z krčmy novináři, nakladatelé, inženýři i profesori, vzali ho k sobě do salonů a kanceláří, oblékli i obdarovali bohatě penězi, jen aby jim napsal dobrý chemický článek, rozbor nebo úvahu; ale ač tulák Švarc dostal brilantně své úloze a bohatými vědomostmi mnohé pochybné veličině pomohl ke slávě, zapadl vždy zase zpět ve hnusné lazarónství, až skončil, zachvácen šílenstvím opilců.

Těch rozmarných studií z Bataliόνu užil lidový dramatik *Leopold Šmíd* k načrtnutí tklivé historie pro svou známou zpěvní síň, zdramatizování „Bataliόνu“ bylo však policií zakázáno a práce připuštěna k provozování, teprve když zřejmě vynikla její moralizující tendence.

Tam byl vylíčen šibeniční humor i světobol, nerozlučná věrnost i vzájemná příchylnost „bataliόνistů“, divného nárůdku, jenž se k sobě slétl a stulil jako tlum štvaných ptáků před bouří, a zvěčněny postavy hlavních členů „lihové komuny“, obětí sféry alko-

holu, mlhavých par a oprýskaných zdí krčmy, Beznosky, Bohuše, Švestky, papšáka Vondry i vůdce, doktora Františka Uhra, s nimiž Batalión stál, trval, klesl i vzal navěky smutné zakončení!⁶ – –

* * *

Batalión opravdu vznikl, stál i padl s nešťastným doktorem Uhrem, svým tvůrcem, duší a hlavním tragickým hrdinou!

Před třiceti lety byl týž na slovo vzatým právníkem a přední silou parlamentární; jeho účinné řeči budily pozornost celé veřejnosti a on žil šťasten, bohat, v přepychu i nádheře po boku krásné ženy, již vášnivě, ba nad život svůj miloval.

Leč právě tato bytost, již láskou zahrnul, již vzýval a k níž se modlil jako k světici, podle ho zradila; odcizila mu veškeré jmění a prchla za moře s nejdůvěrnějším jeho přítelem.

Ta náhlá katastrofa účinkovala na doktora Uhra jako hromová rána; při prvé zvěsti o hanebném činu své choti klesl chudás v bezvědomí k zemi, a když ho vzkřísili, počínal si jako šílenec. Dvakrát se pokusil o sebevraždu, těžce se zranil, ale pokaždé se vyléčil. Když však vyšel po druhé z nemocnice, byly všechny jeho síly podřaty; bystrý jindy ten muž se stal slabomyslným, zpola blbým, zpustl a jal se hledati zapomenutí v – pustém pijáctví!

6 Jak geniálním člověkem byl zakladatel a náčelník Bataliónu, o tom svědčí následující biografická zmínka, která jest citována ze starého „Naučného slovníku“: „*Uher František*, narozen roku 1830, doktor práv a spisovatel díla „Nový živnostenský řád a jak se mu má rozumětí“ (v Praze 1863), muž bohatě nadaný a výtečný právník, poslanec sněmu českého, nepořádným živobytím hmotně i mravně na mizinu přišed, skončil 11. září 1871 v nemocnici milosrdných bratří v Praze.“

Lačnými doušky hltal jed alkoholu, aby se jím ubil, uspal a omámil; každodenně vídávali ho známí potáceti se namol zpitého z vináren, a když vše probil, sáhl ke kořalce, až to došlo tak daleko, že se válel pod stoly krčem jako zedraný tulák a vyvrhel!

Různí lidé se často pokusili vyrvat ho hnusnému, strašnému osudu, i vzali ho k sobě, dali mu pěkný šat, stravu i peníze, ale Uher vždy hned druhý den prchl a vrátil se do doupěte, jež založil a kde ho s jásotem vítal kruh podobných ztracených duší – do brlohu Bataliónu.

Tam byl nejspokojenější, smál se, hýřil a žertoval, ale když ho někdy otrlost opustila a jeho starou lebkou bleskly teskné vzpomínky na zašlé časy, tu mu vždy vytryskly proudy slz po vrásčitých, sešlých lících a on, schouliv se do temného kouta, zazpíval žalostným hlasem, až srdce usedalo, svou zamilovanou písničku:

„Pro tebe slze cedím,
že mne nemiluješ,
zármutek v srdci cítím,
že se mně vzdaluješ...

Vždycky jsem myslíval
na tě ve dne v noci,
u tebe jsem hledával
v zármutku pomoci.

Ty však jen sobě hledáš
příčinu k loučení
a mně se vidět nedáš
v mém hrozném soužení.

Pryč a pryč je již všecko,
pryč je má naděje;
teď pláču jako děcko...
co mi to prospěje?

Přestalo slunce svítit,
přestala láska má,
Bůh musí tě zatratit,
že jsi mi nevěrná!“

V takové chvíli, kdy doktor Uher pěl dumku o své ženě, utichl vždy v Bataliónu svár, vřava pijáků, řev i smích... a všichni ti odranci, sedící kolem, všechna ta zpítá luza sňala s jakousi úctou a hrůzou z hlav pepické čapky, svésila hlavy a neodvážila se ani hlesnouti, až jejich vůdce skončil... a dozpíval.

Jednou strhla se v Bataliónu rvačka, jakýsi cizí vetřelec byl raněn nožem do prsou, i nastalo vyšetřování, zatýkání a nakonec předvolání všichni „bataliónisté“ k trestnímu přelíčení před senát do Novoměstské radnice.

Předseda soudu každého vyslechl, a vida, že jsou to vesměs vagabundi, ani se jich neptal na zaměstnání a výživu, avšak když došla řada na nejošumějšího otrhance, zpozoroval v jeho tváři stopy inteligence, a proto se ho zeptal:

„Poslyšte, svědku, čím jste vy?“

Obejda zvedl hlavu, zkrřížil ruce na prsou a zvolal hrdě:

„Juris universius doktor...! Doktor práv!“

Byl to doktor František Uher, který vida, že jeho výrok budí úžas a ustrnutí, odešel po svém výsledku rychle na chodbu, kde ho vyhledalo několik úředníků, kteří ho žádali, aby jim řekl, co

by mohli pro zlepšení jeho trudného stavu učiniti. Odušil lho-
stejně:

„To bych teda prosil o pět šestáků na ‚persiko‘! Mám hroznou
žízeň, protože jsem už dva dny v separaci a tam člověku kořalku
nedají!“

I pozdější pokusy osvoboditi doktora Uhra z drápů krčmy selhaly
úplně; marně mu četní příznivci domlouvali, marně za ním jezdili
k Bataliónu ve fiakrech. Padlý ten muž bránil se zuby nehty, a když
ho stálé obtěžování konečně omrzelo, řekl soudruhům obejdům,
aby každého mecenáše příště z kořalny vyhodili! A personál Ba-
taliónu se k takové věci nedal dvakrát pobízet...

Vládce Bataliónu svoji komunu více neopustil, a když zemřel,
odvděčili se mu jeho věrní „poddaní“ tím způsobem, že šli po všech
jeho přátelích s „gala deputací“ a vyžebrali náklad na pohřeb ne-
vidaný!

Mrtvola krále tuláků uložena ve skvostnou rakev a vezena
v nádherném umrlčím voze ke hřbitovu; za vozem kráčel univer-
zitní pedel ve svém historickém kroji, nesa na sametovém polštáři
zlatý řetěz, jako odznak doktorské hodnosti – na konci se pak bral
podivný průvod: tlupa ošumělých a zbědovaných lidí – opuštění
sirotci Bataliónu...

Smrt Uhrova zasadila Bataliónu smrtící ránu; hned vzápětí bylo
znáti, že se svým tvůrcem padne i celá „komuna“.

A vskutku!

Brzy potom následovali četní „bataliónisté“ svého vůdce na
věčnost, někteří zapadli v žalář a jiní v brány káznice; nedáv-
no krčma proti Zelené žábě byla zrušena, na jejím místě zřízen
slušný krám, a až asanační proud starý ten nárožní dům zcela

ztroskotá a vztyčí na jeho místě zlatý palác, nezůstane tam z šeré minulosti nejmenší stopy a ani jediný kámen neprozradí, kde stávala kdysi temná říše alkoholu – ponurý, příšerný, prokletý Batalión!

2

Frantík Šimša, ochránce sebevrahů

Motto:

*„František Šimšu je kus Filištína,
dvě baby vytáh z louže u Žořina.
Ty z vděčnosti prolily slz tři škopky,
na věnec mu sbírejte kozí bobky!“*

Dvířka ve zdi u Fišpanky se otevřela, hranatý muž z nich vystrčil dvě ženské, kterým záplatované velké šátky až přes nos visely, a přirazil honem zase dveře za nimi.

Byl sychravý zimní podvečer, podskalskými uličkami fičel ostrý vítr a ze zachmuřeného nebe mžil drobný, studený déšť.

„Fišpankářky“ se vyšouraly z věznice, jako by se jim do psího nečasu ani nechtělo, ale sotva byly venku, vzaly s úžasným kvapem nohy na ramena, udělaly ztřeštěné „karé“ kolem rohu, a teprve když se ocitly uprostřed Václavské ulice⁷ pod Emauzy, zmírnily běh a oddechly si radostně od plic jako tahací harmonika.

Obě byly stejně sešlé, rozcuchané, od neštovic pořobané, oděny ve stejně ucourané sukně a vybledlé kartounové kazajky; starší z nich, as kopuletá matrona, byla vyčouhlá a dlouhá jako chmelná tyčka a měla zcela bezzubou hubu, na nose kostěné brejle a na čapích nohách šlakové bačkory; mladší vypadala jako obryně z panorámy na Fidlovačce, tloušťkou sotva oddychovala a měla na bosých nemotorných nohách velké pantofle, na hořejším rtu sluš-

⁷ Dnes Pod Slovany. Pozn. red.

né kníry a baňatý červený nos. Když přilajdaly na Moráň, v stinný kout za poslední plynovou lucernu, ohlédly se slídově na všechny strany, načež mladší, tělnatá, zatáhla druhou za šos „lajblíku“:

„Teto Loty!“ zahuhlala. „To jsme zas těm majstrátskejm nama-lovaly na nos Vršovice!“

„No!“ zařehkala se vychrtlá suchým, pisklavým smíchem. „Daj si natentočkovat, že jsme Vltavou křtěný sirotci z Karlova. A pustěj nás z ‚brnkačky‘ bez protokolu! Hihi! Kačko! Holka! Abys tak kápła božskou, že jsme z Krátké Lhoty u Makotřas! To by nám zalízli Prahu a vysypali nás na letní kvartýr šupem po špagátě!“

Tlustá neť suché Lotky, slečna Kačka, se ušklíbla, a položivši prst na svůj rudý nos, odplivla zhurta:

„Ale fuj! To je žízeň! Loty, máš prachy?“

„Že mluvíš! Vždyť víš, že už mám pět dní v piksle jako sklo, ty maškaro.“

Přítom vytáhla z kapsy prázdnou březovou tabatěrku.

Vtom se k nim přiblížila jakás panička po chodníku.

Tulačky sebou trhly, pohlédly významně na sebe, postavily se do zkroušené pozice a Kačka, políbivši příchozí dámě ruku, zaskuhrala: „S ponížeností prosím, milostslečinko, líbějí se ustrnout nad hladovým sirotkem a tuhle nad mou matkou, která je od narození slepá a hluchoněmá!“

Neznámá paní soustrastně pohlédla na tetu Loty, jež se choulila ke zdi do tmy, a podavši jí šest krejcarů, vzdychla:

„To je asi hrozné, když člověk nevidí, neslyší a nemůže si s nikým pohovořit!“

Stará Loty kývla hlavou, a zapomenuvši, jakými defekty je stížena, odušila ochotně svým drsným kontrabasem:

„Bá jo, slečinko! To je báječná pitomina!“

Překvapená dobroditelka užasla a zvolala pak přísně:

„Vždyť vy mluvíte! Pročpak mne máte za blázna? Hned vás dám zatknout strážníkem!“

Tulačka Loty leknutím zkoprněla; když však viděla, že kolem dokola není viděti patroly, nabyla znovu kuráže a odsekla hrubě:

„Daj si sloužit! Snad nemyslej, že se dám kvůli jejich šesti brkům opravdu zmrzačit? A policajta nevolaj, to jim povídám, nebo jim roztočím tu jejich frizuru, že ty žíně do smrti neshledaj, voni fórová figuro...!“

Zděšená dáma se dala na útěk; obě tulačky pak zahnulý Kočičí uličkou⁸ dolů, a když ještě vyžebrały na jakémśi starém pánovi dva nové „na kousek suchého chlebička“, vlezly do malého krámků, v němž byl výčep lihovin a trafika.

Loty hodila čtyry „vysyčené“ krejcary na pult, nekoupila si však „suchý chlebiček“, nýbrž houkla:

„Za čtyry míchaný rapé s voňavým!“

Její neť Kačka pak dodala:

„A mně za čtverák rum...! Pravej ,čamajka‘!“

Potom vyšly ven, u Bubeníčků si šňuply, vyzunkly skleničku alkoholu a daly se Vojtěšskou ulicí k Žofnu.

Než došly k Novým lázním, měly již po „čamajce“ i po tabáku a obě jal znovu světobol.

„Co teď?“ spustila stará Lotina ztrápeně. „Krást je těžko, do arestu se nám nechce a fechtem neseženem ani na kafé, protože svět je hrozně zešpatnělý a i tříštokovej domácí dá jen tenkrát šesták, když má člověk už duši na jazyku a když za to přijde do novin jeho jméno, životopis a poltré celý familie i se všemi psy, kočkami, kojnou a hausmistrovou!“

8 Dnes zaniklá. Pozn. red.

„Inu, inu, je to sebranka, tihle ti dobrodinci!“ přisvědčila Kačka. „Ale kdo chce kam, pomozme mu tam, my se musíme řídit duchem času, a proto nám nezbyvá než opakovat svůj starý manévř.“

„Có?“ vyhrkla Loty.

„No, uděláme to, čím jsme si už dřív z bryndy pomohly! Skočíme do Moldavy...!“

„Na to je zima!“ odsekla stará. „Dnes tu legraci nepeču!“

„Jen se neboj! Tuhle před žofínským můstkem jdou kamenné schůdky až do vody! Vlezem spolu jen na krajíček, spustíme kral, a teprve až někdo přiletí na pomoc, sednem do vody a budem třepetat rukama. Hloupých lidí je dost, kteří nás vytáhnou, budou si hrát na ochránce a kvůli své slávě to rozkřiknou; Pražáci budou číst, že jsme se chtěli utopit z dešperace, a uvidíš, že se nám sejde prachů jako babek a že zejtra touhle dobou budem debužírovat ve starým ,štemplamtě‘.“

„Máš pravdu!“ vypukla Lotka v hlučný smích. „Posledně jsme tak vyrazily tři pětky a byl za to flámek při nóbl bordópunči! Vytáhla jsem ho patnáct sklenic. To víš, na ten jsem štír, na ten jsem frajerka! Povede-li se naše utopení, tak si zejtra vejsknem při Kajtánovým piánu:

U Lojzy tam dělám dufta,
kouřím cikáru,
na kafkách loudím sultánko,
špric nebo kávu...“

Stará poběhllice rozjařena počala chraptivým hlasem notovati tu melodii, leč Kačka ji okřikla:

„Pst! Ani muk!“

Potom popadla tetu za ruku, a trhnuvši jí ke schůdkům k řece vedoucím, dodala:

„Tak již pojď, hloupá Adlhajdo!“

Obě potulné ženštiny slezly pak hbitě po kamenných stupních ku břehu, zuly bačkory, vstoupily asi po kotníky do vody a spustily strašné lamento.

Ježto však obyvatelstvo v okolních domech již bylo pohrouženo v tuhý sen, neobjevil se dlouho žádný „šlechetný zachránce“, ba ani policista, a tu teta Loty, kterou již zably nohy, ustala v nářku, ulevila si notným zaklením a vylezla zase z „rozbouřených vltavských vln“ na sucho.

Za ní se vystrachala také Kačka, již zimou popadla křeč do lýtky, a zaláteřila jako tři „kyrysaři“:

„Je to škandál s těmahle policajty! Když je člověk nejvíc potřebuje, jako by se pod nima zrovna zem propadla! – To je čistej pořádek! Takhle se starají o utopené štátní občany. Na mou duši, že mám chuť jít si stěžovat na derekci!“

Leč v témže okamžiku ozvaly se v dáli nad nimi, směrem od nábřeží, pádné šlápoty mužských bot a tu dopálené sebevraždnice ustaly v disputaci, opatrně vlezly znovu na pokraj břehu, plny strachu, aby opravdu nepadly do hloubky, a skrčivše se tak, že jim voda sukně až po pás zamáčela, jaly se znova tropiti přenesmírný, báječný „špektákl“ – –

V týž okamžik kráčel po nábřeží kolem divadla k Žofínu svižný klučina v přiléhavém vojenském mundúru, 16 jar starý elév vojenské kapely *Frantík Šimša*, pálené pražské dítě, které se učilo „u vojanských“ frkat na fagot, ale prozatím při zahradních koncertech tahalo jen turecký buben a mlátilo činely.

To byl majitel oněch těžkých komisních bot, jichž pádný ohlas zaplašil do vody ludračky Kačku a Loty.

Frantík Šimšu byl synek pražského měšťana, „frajtra u kóru“ a kartáčníka; starý, solidní tatík chtěl zprvu, aby jeho jediná ratolest dělala také kartáče, a učil ji manipulaci s prasečími štětinami, leč milá ratolest neměla pro tak vznešené věci smyslu, bláznila se jen za „valchou-kutálkou“, a tak otci Šimšovu nezbylo než udělat z Franty virtuosa a dát ho k vojenské muzice.

Franckovi se to líbilo a trpělivě vláčel buben, trýznil fagot a třískal poklicemi, ale kasární kuchyně s řídkou praženkou a gumovými knedlíky mu nevoněla, a jak mohl, „odrazil“ do domu otcovského, aby si něčím lepším spravil apetit.

Dnes měl „přes čas“, a proto se šel vyspat do prachových peřin, ale nebylo mu volno u srdce; Frantík byl v prabídné náladě, a to proto, jelikož provedl děsně mizernou věc.

Starý kartáčník Šimša měl stříbrné hodinky, na nichž si jako člen „kóru“ ukrutně zakládal, neboť je vyhrál kdysi při slavnostní střelbě do terče na „Střeláku“, když tajuplným řízením slepé Fortuny trefil do černého, a od těch časů byly jeho pýchou, pokladem a talismanem.

Ten rodinný klenot nezdárný syn, elév Franc, ráno vzal ze starožitné „etuje“, dal jej do císařské zastavárny a šest zlatek, jež na ně dostal, propil do večera s kmánem Žabkou, svým svůdcem, v kozlu U Tomáše.

Teď se vracel domů na nocleh s prázdnou kapsou a těžkou hlavou, hrozil se tatíkova rámusu, a mačkaje v šose kabátu zástavní lístek, který jej pátil jako všichni čerti, nadával si v duchu lumpů a darebáků a hučel melancholicky smutnou písničku:

„Utopil se pionér,
za ním plave šifonér...“

Zrovna když přišel k Žofínu, zaslechl od řeky pekelný šrum, jako by někoho brali na vidle.

Ježto byl strašpytel, vzal nohy na ramena, ale puzen zvědavostí, brzy se zastavil; vida pak, že k řece běží na pomoc cidič stok z ne-dalekého kanálu, vrátil se a přibyl ke schůdkům právě v čas, kdy se smáčené ženské vyštrachaly z vody a kdy „medák“ vyvedl vzhůru pálené ludračky, jež kvičely a lomily rukama jako na pimprlové komedii.

Zkušený „medák“, změřiv „zachráněné“ od hlavy k patě, poznal, kolik asi uhodilo, a nevyslechnuv ani jejich „sebevražednou poví-
dačku“, vlezl zase lhostejně do podzemní říše.

Leč tulačky, vidouce na blízku lelkovat jiného „vránu“, obrátily se honem k elévu Frantíkovi a jaly se ho žadoniti srdcervoucím tónem, aby je jako „očitý svědek zoufalého pádu“ odvedl na „pe-
cirk“.

Francek Šimšů šel nerad, protože měl sám dost trampot s vlast-
ním malérem, a když se na něho zmáčené „sebevražednice“ při-
líply jako klíšťata, chtěl je urputně odstrčiti, ale v témž momentu
mu napadla zvláštní myšlenka, podivná spekulace, při níž celá
jeho duše líbezně okřála.

„Hrome, Franto,“ blesklo mu hlavou, „což abys doma řek, žes ty
baby vytáh ze řeky a že ti při tom spadly hodinky do vody! Tatík je
kartáčník slávy dychtivý, a když zví, že jeho syn je rek, ochránce
sebevrahů, dá ti místo výprasku prémium!“

Frantík Šimšů ten plán provedl; jak dovedl Kačku s Lotkou
„na okres“, pospíšil k Vltavě, vsloupl do ní po kolena, pak se ještě
drobet pocákal, aby své „mokrý historce“ dodal větší víry, a přihr-
nuv se domů s hrozným hlukem, zvěstoval vyjevenému otci, jak
obdivuhodný čin „podstoupil“.

Lhal, až se mu od huby prášilo, a líčil statečné zachránění „zoufalých stařen“ i ztrátu hodinek tak tklivě, že celá rodina plakala – než třikrát ubohý chudšas netušil, jakou past nastražil sám na sebe.

On myslil, že ho papínek pochválí, že mu dá mastnou pusou, pětku na pivo a tím že bude celá legrace odbyta, ale brzy poznal ke svému ustrnutí, že se po čertech spletl a že vlezl mimoděk do strašné omáčky!

Starý Šimša totiž byl jat nad skutkem svého Franty takovou pýchou, že se div nezbláznil; rázem zapomněl na ztrátu památních „pídat“, na štětiny i na kartáče a hlavu jeho popletl slavomam!

„Františku, eléve, můj zvedený synátore!“ vejskl, až se okna otrásla. „Tys zachránil dva lidi s nasazením vlastního života z vln jako šestnáctiletý fagotista! Víš, co to znamená? To značí, že mne, jako otce hrdiny, čeká u ‚kóru‘ teď avanž na lajtnanta a tebe záslužný metál, šarže a snad i místo kapelníka nebo regmenctambora! Ale k tomu je nejdříve třeba, aby tvůj srdnatý čin přišel na světlo, aby o něm čet svět ve všech novinách články, tištěné tlustými písmenami. Ta věc se nesmí zanedbat, ta věc se nesmí propást, a proto se hned seber, já s tebou oběhnu všechny redakce a postarám se, aby v každém žurnálu vytiskli o tobě velkolepý článek: ‚František Šimša, ochránce sebevrahů!‘.“

Tatík kartáčník hodil na sebe šosatý kabát, parádní spodky, a naraživ na hlavu chlupatý cylindr, vyvlekl „slavného syna“ z domova.

Nebohému Franckovi bylo zle; věděl, že to vše, co o svém rekovství mluvil, je lež, nestydatá prášenice, i pojaly ho mrákoty při myšlence, že ho tatík, po slávě prahnoucí, vskutku potáhne cestou křížovou, kde bude nucen znovu lhát, znovu bůhví kolikrát opa-

kovat pohádku o svém hrdinství, s hrozným vědomím, že vše záhy praskne a skončí pro něho děsnou blamáží...

Počal z hloubi srdce litovati lži, pro niž se zapletl v takovou bryndu, chtěl se již vymluviti, vymknouti, uklouznouti a utéci, chtěl doznati kajícíně pravdu, ale nešlo to!

Starý „frajtr od kóru“ ho držel pevně jako v klepetech, nepřipustil ho k slovu, a než se Frantík nadál, již stál s ním před redaktorem radikálního časopisu, jemuž se představil jako otec „Frantíka Šimši, ochránce sebevrahů“, vylíčil dopodrobna „děsný výjev v řece u Žofína“, udatnost mladistvého syna eléva, jeho skok do vody a statečný zápas s rozbouřenými vlnami, přilhal ještě sem tam nějakou maličkost a žádal nakonec, aby to všechno bylo věrně v „ctěném radigálním listě“ otisknuto, poněvadž „je to moc dojemné a krásné, a jelikož celá rodina Šimšova je už odedávna zuřivou ctitelkou vážené strany radigální...“.

Diškurs ten se opakoval do slova i ve všech ostatních redakcích s tou výjimkou, že v německých listech tvrdil pantáta, že „celá rodina Šimšova je odedávna zuřivou ctitelkou velevážené německé partaje“, v úředních denících pak, že „Šimšové nejsou staro- ani mlado- ani Němci, nýbrž docela neutrální vlastenci a kartáčníci“!

Synátor Frantík lezl za rezolutním tátou jako rak, vyhlížel jako umučení, kýval hlavou, blábolil nesmysly, dělal komplimenty, proklínal všechny sebevrahy a byl by se nejraději viděl za devaterými horami...

* * *

Druhý den přinesly všechny žurnály následující lokálku:

„Mladistvý ochránce sebevrahů. Včera pozdě večer odehrál se ve Vltavě, poblíž Žofína, výjev, který uvedl celou Prahu v zimničné rozechvění. Dvě ctihodné stařenky, nebohé, vetché žebračky, dohnány nezhojitelným neduhem, bídou a trudnomyslností, vrhly se z nábřeží střemhlav do proudu dravé řeky a hned zmizely pod vodou. Když nejkrutěji zápasily se smrtí a všecka lidská pomoc se již zdála marnou, objevil se na srázném břehu statečný, sotva patnáctiletý hoch, a nedbaje vlastní záhuby, skočil za tonoucími do kalných vln. Pětkrát se neohrožený jun ponořil marně až na dno Vltavy, po šesté však vyploval, maje obě polomrtvé ženštiny ve své náruči. S napětím všech sil vyvlekl je na břeh a přivedl je po dlouhém namáhání opět k životu. Zmužilým hrdinou tím jest elév u vojenské kapely, pan František Šimša, syn chvalně známého vlastence pana Bonifáce Šimši, majitele kartáčnického velkozávodu v čp. 3865-X. Mladistvý rek, mimochodem řečeno, nadaný fagotista, zaslouží právem všeobecného obdivu a uznání.“

Zpráva ta způsobila ohromnou senzaci!

O činu odvážného eléva se mluvilo v kasárnách i restaurantech, Šimšův kartáčnický krám obstupovaly davy zvědavců, otec Bonifác se pyšnil, „dělal barona“, psal žádost ke „kóru“ za povýšení na lajtnanta a tonul v moři blaženosti; sousedé trnuli vzteky a závistí; vojáci v kasárnách, kde Frantík foukal fagot, chystali statečnému kamarádovi hlučné ovace, četné dámy mu zaslaly cenné pamětní dárky a všecko nad „ochráncem sebevrahů“ jásalo...

Ten od té doby, kdy se stal hrdinou dne, byl strachem jako „zařezaný“; strachem, že jeho sebevražedný švindl bude odhalen,

nemohl jísti, seděti, ležeti ani spáti a stále trnul hrůzou, že to vše skončí ukrutnou ostudou.

Předtucha ta se splnila!

Obecenstvo, jež zahrnovalo „ochránce sebevražednic“ dary, penězi a poctami, zapomnělo docela na vlastní rekyně Frantíkovy tragédie, na vyčouhlou tetu Loty a tlustou Kačku, na ony „ctihodné, neduhem, bídou a trudnomyslností sklíčené stařenky“, které celou „senzační aféru“ spískaly v naději na hojný zisk.

Tulačky dlouho trpělivě mlčely, nechaly klidně oslavovati falešného „ochránce“, doufajíce, že také na ně dobročinné publikum vzpomene; když však jejich spekulace sklapla a ony nesebraly ani na lot rapé a štamprli „čamajky“, rozzlobily se, „kápily derekci božskou“ a doznaly, že se nechtěly utopiti, že z řeky vylezly samy, bez Frantíkovy pomoci, a že vychloubání jeho je prostým humbugem!

To dotvrdilo také vysvědčení mravů příslušné obce solidních dam, Krátké Lhoty za Makotřasy, v němž první radní napsal výslovně:

„... že se vjedomost dáwa, že obje dotične ženske sou prach-flamendřice, keré se uš dlouho weskrz jen *sebewraždama žiwěji...*!“

Když to vyšlo na světlo světa, přinesly všechny listy bez rozdílu zase „vysvětlení“, ve kterém konstatovaly, že senzační zpráva o „mladistvém ochránci sebevrahů“ byla pouhou taškářskou mystifikací, poněvadž u Žofína vůbec žádné ženské do vody neskočily, žádný mladík je nechtyl, a že si elév František Šimša se svým vlasteneckým tátou celou aféru vymyslíl.

Otec Šimša byl zdrcen a nechtěl dlouho věřit té Jobově zvěsti; ale když náhodou našel v šosu Franckova kabátu zástavní lístek na „utopené“ památní hodinky, opustily i jeho poslední pochybnosti.

* * *

Za týden potom, právě v týž den, kdy byl nucen tatík kartáčník z „kóru“ vystoupit, vandrovaly „fórové sebevražednice“, teta Loty s Kačkou, do Krátké Lhoty „po šňůře“ a současně odváděl kaprál „ode dne“ do basy eléva Francka, jenž za lakýrování představených o svém hrdinství dostal tři dny samovazby v tmavé komoře.

Jeho kamarádi, bez rozdílu šarží, uspořádali mu na rozloučnou tklivou kočičinu, přišpendlili mu na šos „řád“, zrobený z kusu staré podešve, a když pak ztrápený vězeň prvně vykoukl z okna separace, zapěli mu zastaveníčko:

„Šimšo, Šimšo,
jdi se utopit!“ –

Tklivá ta elegie brzy zdomácněla v Podskalí, v Židech i na Františku; známý skladatel Isidor Brčko ji sesadil do partesů a od těch dob ji vrzají v Praze na věčnou paměť a slávu „Františka Šimši, ochránce sebevrahů“, všecky kolovrátky.

3

Jak bylo zavedeno v Praze pití čaje

Obrázek z pražské revoluce

Bylo to za nejprudší revoluční vřavy třináctého června roku osmačtyřicátého ve středu po Svatodušních svátcích k večeru.

Generál Windischgrätz před několika hodinami zbořil střelbou z děl barikády na Příkopech a na Ferdinandově třídě⁹ několik studentů a granátníků bylo zabito, a vojsko se chystalo vtrhnouti na Malou Stranu.

Leč část Starého Města kolem Klementina, ohrazená zbytkem barikád, strměla dosud v cestě a zástupy studentů ji střežily, jsouce hotovy k nejrozhodnější obraně.

Hlavní štáb povstalců obsadil věž u Kamenného mostu proti semináři i dřevěné Staroměstské mlýny a jejich vůdcové se utábořili v proslulé kavárně v Králových lázních, kterou krátce předtím převzal mladý pan Braithut po tak zvaném „českém králi“, hostinském u Zlaté husy, Petru Fastrovi.

Praha, proměněná v jediné šumné ležení válečné, ponořila se v noční temnotu, z níž měla býti probuzena hřměním bombardujících děl z mariánského bastionu, rachotem strašné kanonády.

Přístup k Braithutově kavárně u Staroměstských mlýnů, ohnisku to celé revoluční chumelenice, byl zatarasen od nábřeží vysokou baštou, která, zrobena jsouc z kamenů z dlažby vyrvaných, ze stolů, židlí, klád, pian, sudů a trosek nejrůznějšího nářadí, pnula se od mlýnské lávky až k rohu Colloredského paláce.

9 Dnes Národní. Pozn. red.

Od Mostecké věže, Platněřské i Jezuitské ulice¹⁰ byl k ní přístup volný a hloučky mladých mužů v občanském šatě i v pestrých stejnokrojích, se švédskými širáky na hlavách, začerněných prachem i zbrocených krví, proudily sem tam ustavičně, aby svlačily vyschlá hrdla douškem vína nebo lihovin.

V kavární jizbě, jejíž okna čelila na Vltavu k ostrovu Kampě, vřel malebný ruch a rej.

Kdežto venku třaskaly rány z ručnic a bambitek, hulalo se zde vesele v atmosféře plné tabákového dýmu, zpěvu a ryčného pokřiku a za omšným stolkem v rohu, kde jindy sedávali klidně při sklence kávy mladí přátelé Rieger, Trojan, Doucha, Tomek, Tyl, Mikovec a baron Villani, kupili se předáci pražských povstalců.

Zmoření dlouhým bděním a ponocováním, dřímali zde na smrt ztrmácení studenti Liblinský, Voitl a Sladkovský, poblíž nich Fingerhut, opřen o stěnu, četl ohnivý článek „O právech lidských“ z posledního čísla Grenzbote, jež sem přinesl vídeňský rebel Uffo Horn, opodál v koutku konali válečné porady nejčervenější revolucionáři: ramenatý silák Bradka, Arnold „der Schneidige“ a bledý, smělý, prchlivý technik Maux, o němž kolovala pověst, že z okna hotelu U Zlatého anděla v Celetné ulici zastřelil choť komandujícího generála, krásnou kněžnu Windischgrätzovou.

Každý popíjel kávu nebo čokoládu, poněvadž jiných nápojů tehdy v kavárnách nebylo, a vše se chystalo nabíti pušky a pospíšiti zase na bojiště, když vtom se rozlétly dveře z ulice a dovnitř vešel prudkým krokem malý, statný, zavalitý muž, zasmušilého vzezření, oděný v jakýsi cizí kroj a třímající v pěsti dvě dalekonosných karabin.

Podivný cizinec, jehož obličej byl potřísněn krví a zamazán čmoudem po střelném prachu, stanul uprostřed světnice, popat-

10 Dnes Karlova. Pozn. red.

řil kolem divoce pronikavýma očima, rozčechl mávnutím ruky krátký, černý plnovous a zježené kadeře, a udeřiv pak pěstí do stolu, houkl hromovým hlasem:

„Čaj!“

Všichni přítomní se ohlédli a kavárník Braithut, který jako oni, divné to slovo jakživ neslyšel, poslal k neznámému sklepníka Žána, jenž mnoho cizích zemí zvandroval, aby zjistil, co to vlastně záhadný host poroučí.

Žán nesměle odkašlal, přiblížil se k cizinci, a udělav hrozný kompliment a sebrav všecku svou znalost řeči a hantýrek, spustil na něho dotaz v bídné angličtině.

Neznámý se ušklíbl, zaškaredil se, a když potom Žán v rozpacích počal koktat nějaký nesmysl německy, zaskřípěl zuby a zahřměl, dupnuv nohou, až se všechno otrásl:

„Čaj! Pašol! Hybaj! Stakan čaja!“

Sklepník Žán, na smrt zděšen, zbledl jako ubrousek a couvl i s panem Braithutem mezi studenty, kde nastala živá debata, jakou řečí ten podivín mluví, co chce a kdo to asi je!

Z povstalců nikdo neznal jeho jména, leč mnozí ho viděli ráno se rvát na každé barikádě, mlčky zápasit jim po boku, pamatovali se, že muž ten střílel na granátníky, nabíjel studentům pušky, obvazoval raněné a bil se jako lev; náhle zmizel z jedné seče a nořil se v jiné, jsa všudypřítomen, hrozný a stále bojující, svíraje v zubech nůž a v pravici dvě svých vražedných bambitek!

Pan Žán mínil, soudě dle černých knírů, že je to vlašský karbonář, čaj že je nejspíš nějaké taliánské jídlo, a nedostane-li je divoch brzo, že je s to všecko kolem pobít a rozsekat.

Pan Braithut trnul strachy a chtěl již strašného hosta jít prosit za pardon, když vtom venku zazněl dusot kopyt, signál jízdni stu-

dentské hlídky, kdosi před vraty seskočil z koně a na prahu se zjevila štíhlá postava Josefa Friče, praporečnicka rebelů.

Jedním skokem octl se kavárník u něho, sdělil mu, oč běží, a ukázav zoufale na neznámého, jenž seděl zamračen v rohu světnice, zašeptal:

„Pro boha vás prosím, Josífku! Vy tak všechno znáte a všemu rozumíte... Tam ten hromotluk něco chce a říká tomu ‚čaj‘. Nevíte, co to je?“

Josef Frič pohlédl na cizince, usmál se, poklepal na čelo panu Braithutovi a pak řekl dobrácky:

„Ale, ale, tatíku, což neumíte rusky? To je hanba! Čaj je přece to, co máte támhle napsáno na tabuli.“ Při těch slovech ukázal mladý praporečník na „Ceník nápojů“, který visel na stěně a kde na prvním místě byl nápis:

Kaiserthé pro prsa.....20 krejcarů

Podotknouti dlužno, že až do těch časů, až do tohoto dne nikdo v celé Praze neměl o čaji ani ponětí a že to, co pod jménem „Kaiserthé“ dělalo okrasu na stěnách restaurací, nikdo nepil, leda když již měl duši na jazyku.

„Kaiserthé“, právě tak jako „ajbišthé“, zeměžluč a heřmánek, patřilo mezi lektvary, k nimž, a to ještě s odporem, sáhli jenom souchoťináři a pacienti s nejmizernějším žaludkem; vařilo se v hrnku jako divizna, neslévalo se, nesladilo se, a když ho někdo do sebe doušek vnutil, zkroutila se mu huba jako po utrejchu!

Takovou delikatesu v heřmánkově-arzenikovém žánru sehnal také honem pan Braithut pro záhadného návštěvníka, leč když mu ji sklepník pan Žán na tácku prezentoval a osmahlý ramenáč bryndu ochutnal, škulbl sebou, vyskočil, vyvalil oči, vyplívl „čaj“

na zem, otrásl se na celém těle, a mrštiv pak na zničeného číšníka pohled lidojeda, pronesl jakousi strašnou pohružku a všecek roz-
zuřen zmizel z kavárny.

* * *

Minuly den a noc...

Vojsko Windischgrätzovo, soustředivši se u Prašné brány, konalo přípravy k postupu, povstalci pak vyslali přední stráž směřem k Františku, aby pronikly za město a zvěděly, zda čtyři národních gard z venkova táhnou prořídlým šikům pražským na pomoc.

K této hlídce se přidružil také pan Braithut, opásav se dlouhou rezovatou šavlí, tupou a zubatou, již mu půjčili bratří Mánesové; vrátil se však brzy zpět a všecek zaprášen, hladov a znaven pospíšil zase obsloužit hosty, jichž se v jeho síních ten den jen hemžilo.

Leč když vkročil do kuchyně, zkoprněl leknutím, a nad divadlem, které spatřil, zježily se mu vlasy jako hřebíky.

Jeho panička, kuchařky i sklepníci lítali po všech koutech jako posedlí a uprostřed kuchyně u kamen hřmotný, umouněný obr – tajemný host od včerejška – svlečen jsa z kabátu a maje rukávy košile nad lokte vykasány.

Mávaje rukama, komandoval jako generál celý kavárenský personál, jenž o překot snášel cukr, sklenky a cedítka; když zhlédl pana Braithuta, lapil ho za límec, přitáhl ho k plotně, kde se v hrnci vařila voda klokotem, a zaklepav jím, vzkřikl strašlivým kontrabasem:

„Koukat! Hrome a peklo! To je čaj!“

Nato odstavil vodu z ohniště, vyňal z náprsní kapsy skvostnou stříbrnou schránku, dal z ní štipec pravého ruského čaje do konvice, vлил naň horkou vodu, scedil za chvíli odvar do velké sklenky, osladil jej, přilil do něho rum, zamíchal směs, a podav pak zlatoskvoucí, jasný mok panu Braithutovi, který zimničně sledoval celou proceduru, houkl:

„No? Haha! Co? To je čaj! To je charašó!“

Kavárník okusil, mlaskl jazykem, usmál se vyjeveně a utřel si ústa s náramným apetitem; po něm tak učinila četa studentů. Když pak cizinec, dav všem po „moku charošago“, odkvapil opět bojovat k barikádám, obklopila mladá chasa otce Braithuta a s bouřným rámusem vznesla žádost, aby jí hned zjednal nový truňk a ještě dnes před poslední rozhodnou bitvou s granatýry uspořádal jim „první pražský čajový večírek“.

Ten okamžik byl nejkritičtější chvílí v celém životě pana Braithuta! On věděl, že v celé Praze je než jeden krám, kde bylo lze koupiti štipeček čajového listí: závod lahůdkáře Chlumeckého v Železné ulici. Ale k tomu místu vedla cesta přes pět barikád, deštěm kulí, kde za každým krokem hrozila smrt.

Pan Braithut si vzpomněl na mladou choť, na své jediné dítě a srdce se mu v těle zachvělo; leč strach ten rázem zmizel, když si vzpomněl, že má splnit poslední přání hochů, z nichž ráno z kruté seče nevyjde snad ani jediný!

Požehnal se proto křížem, stiskl všem po řadě ruku, dal sklepníku Žánovi hubičku, a zvolav: „Mládenci, sbohem!“, vyběhl na ulici, kde právě třaskly rány z ručnic a déšť kulí zahvívdl z nábřeží.

„Pan Braithut jde pro čaj! Ať žije!“ zaburácel jásoť studentů a medik Brádka, vyrazil okno, houkl, mávnuv kloboukem: „Táto, na shledanou!“

„Ach, milý chlapče,“ podotkl technik Maux, pokrčiv rameny, „já myslím, že čaj pít nebudeme! Považ jen: pět barikád – a boj začíná! Náš kavárník se nevrátí živ a zdrav!“

* * *

Zatím pan Braithut, přikrčen k zemi, proběhl obloukem domu vedle lázní, unikl kulím, jež mu svištěly kol hlavy syčíce, pištíce nebo temně bzučíce jako roje včel, zahnul do Jezuitské ulice, přešel čtyři barikády a prodrav se pátou, ocitl se na Staroměstském náměstí.

Až dosud hučel ze všech stran křik, praskot a rachot výstřelů, leč v tu chvíli všechno náhle umlklo a kolem se rozhostilo hrobové ticho; teskné, děsivé ticho hřbitovní.

Pana Braithuta pojala hrůza.

Kamkoli pohlédl, všude bylo mrtvo, pusto a liduprázdno; na celém ohromném prostranství nebylo živé duše; jenom hejno sivých holubů kroužilo vzduchem a šelest jejich křídel ještě zvyšoval příšernost onoho němého, mlčícího místa, budícího strašidelný dojem.

U patníku před radnicí ležela mrtvola nuzné stařeny, zabité střepem bomby, jež sem náhodou zalétla: zohavené tělo žebračky, schoulené v klubko, potřísněno krví, ruce byly sepyaty a zející ústa ve vrásčitém obličejí zdála se otvírati k strašnému výkřiku. Pan Braithut se zachvěl jako osika, přimhouřil oči, aby nemusil zřítí ten děsný zjev, a prchnuv kvapně do Železné ulice, vrazil ke kupci Chlumeckému, jako by ho štvaly fúrie; když pak se za chvíli vrátil, čouhal mu z kapsy spodků velký, žlutý kornout z režného papíru.

To byl poklad, pro nějž se vydal na výpravu – to byla celá zásoba čaje, prvního čaje, kterou tenkrát Praha ve svém nitru chovala.

Nelze vylíčiti nadšení, slávu a ovace, jaké zahřímaly těsnou jizbou kavárny u Staroměstských mlýnů, když bodrý pan Braithut, zdráv, bez úrazu, dorazil domů, třímaje hrdě vzácnou kořist nad hlavou. Tucet mladých paží zvedlo ho na ramena, zaneslo ho vítězoslavně do kuchyně, a když se jal vařit celou zásobu „prvního pražského čaje“, byla táž za půl hodiny vypita.

První sklenka vyprázdněna na počest čackého kavárníka a druhá, vlastně všechny ostatní, na zdraví neznámého Rusa, který čaj do Prahy zavedl, který však při onom slavném večírku chyběl k nemalé lítosti pražských rebelů.

* * *

Kroužek povstalců se dlouho neveselil.

Právě když zdvihli první číše a srazili je k sobě s cinkotem, zahlelo k nim v odlehlou světnici vzdálené, temné dunění.

To bylo hřmění kol dělostřeleckých baterií, s nimiž vojsko za nočního ticha znenadání proniklo Ferdinandovou třídou přes Řetězový most na Újezd, a zbořivši za sebou mostní pražce, odtáhlo s děly na Hradčany.

Když se rozbřesko jitro, zarachotila ranním vzduchem hrozná rána, jako třesk hromobití, až se dřevěné mlýny otráslý v základech; vzápětí nato dělová puma udeřila do zdi mezi okny Braithutovy kavárny, srazila spoustu kamenů, vybuchla a její střepy rozbily stůl se zbytky „prvního čaje“; tři studenti, zranění, klesli na zem. Vzápětí vběhl dveřmi z ulice cizinec v ruském kroji a houkl zoufale:

„Pašol! Za mnou! Urá! Windischgrätz bombarduje!“

* * *

Jako lvi vyřítili se všichni o překot na ulici, kde burácel strašný ohlas ran, hřímajících z Hradčan i z Mariánské bašty, a kde bomby traskající rvaly vše kolem, drtily, bořily a zabíjely.

Valná část studentů vrhla se k Mostecké věži, odkud se mísil v hukot děl zpěv revolučních písní jako ozvuk pohřebních žaltářů; tajemný Rus, technik Maux a jakýsi chasník se prodrali k baště u mlýnů a počali páliť z ručnic proti cípu ostrova Kampy, kde se shlukl sbor vojáků.

Pan Braithut v ztřeštěném kvapu opustil kavárnu, k níž kano náda obrátila ohnivé jícny, a nastrkav ve spěchu do kapes hrst bankovek, uprchl s chotí a děckem z domu, jenž se zvolna měnil v kupu trosek a rozvalin.

V témž okamžiku, kdy vykročil na ulici a chtěl se prodrati otvorem v barikádě do staveniště proti řece a dát se pak na útěk k domu U Halánků, praskly nad jeho hlavou ve výši dva granáty. Jeden srazil z Colloredského paláce velký kus římsy, jež slétnuvši, přímo u jeho nohou se rozbila, druhý pak, rozdrtiv ruku chasníka, ležícího navrchu barikády, skropil obličej pana Braithuta deštěm krvavých krupějí.

Kavárník vykřikl, zavrával a byl by padl na dlažbu, ale jakási mocná pravice ho zadržela a odvlékla kolem bašty; když se vzpamatoval, poznal, že je se ženou i děckem v bezpečné skrýši staveniště a že štíhlý, bledý mladík stírá z jeho lící prach a krev. Byl to technik Maux, který stisknuv pravici „otce Braithuta“, ukázal k vrcholu barikády, kde stál vztyčen záhadný Rus, klidně nabíjeje své karabiny.

„Pane Braithute, jděte sbohem!“ zvolal povstalec Maux vážně a zachmuřeně. „Mám tušení, že se již nikdy nespatriíme! Leč než prchnete, vězte, kdo je tamten muž, onen cizinec, jenž nás naučil dělat revoluci a jenž Pražany naučil pít čaj! To je pověstný ruský

rebel, hlásající vzpouru ve všech státech světa, psanec, jemuž odevšad hrozí smrt na popravišti – to je postrach Evropy, hrozný revolucionář... *Michal Bakunin*...“¹¹

11 *Michal Michajlovič Bakunin*, zakladatel moderního anarchismu a osnovatel všech evropských revolucí ke sklonku let čtyřicátých, narodil se r. 1814 ze zámožné šlechtické ruské rodiny v Toržoku v tverské gubernii. Do r. 1840 byl dělostřeleckým důstojníkem na Rusi, načež odešel z vlasti, a jsa těkavé, bujné, dobrodružné povahy, hledal uskutečnění tužeb svých v bouřné činnosti revoluční. V Paříži osnoval spiknutí proti ruské vládě, ta však přiměla francouzskou vládu, aby ho vyhostila ze země. Bakunin odebral se pak r. 1848 do Prahy, účastnil se zde Slovanského sjezdu a stal se hlavním strůjcem zdejšího povstání o Svatodušních svátcích. Po zkrocení odboje zmizel tajemným způsobem z Prahy, prchl do Německa, řídil revoluce v Berlíně, Vratislavi a Drážďanech a byl konečně v Saské Kamenici lapen, jat a odsouzen k smrti prachem a olovem. Trest mu změněn v doživotní žalář a Bakunin potom vydán rakouským soudům, které mu pro pražskou revoluci diktovaly trest smrti na šibenici. Ale k popravě také nedošlo, nýbrž Bakunin vydán do Ruska, kde nad ním byl vynesena třetí ortel smrti. Car Mikuláš se však zajímal o pověstného revolucionáře tak velice, že si dal jím sepsati nástin ústavy dle jeho zásad a iluzí a potrestal ho pouze dočasným vypovězením do Sibiře. Návrh Bakuninova plánu o „znovuzřízení Ruska“ líbil se caru velice, ač obsahoval četné reformy rázu radikálně socialistického. Car pochválil autora slovy: „Charašo! To, cos napsal, je tuze hezké, ale tak nebezpečné, že bude přece jen líp, když zůstaneš do smrti za mřížemi.“ Přesto však Bakunina dlouho ve vyhnanství nenechal. Zanedlouho mu dal úplnou milost a jmenoval ho úředníkem sibiřské společnosti na Amuru. Odtud Bakunin záhy zmizel a odplul na americké lodi do Japonska, pak přes Tichý oceán do Kalifornie, a procestovav Spojené státy, odebral se do Londýna, kde založil anarchistický list *Kolokol* a kde byl několik let náčelníkem všech podvratných živlů. Skloněk svého života strávil Bakunin ve Švýcarsku a zemřel 1. července 1876 v Bernu, neustávaje až do smrti pracovati a agitovati pro anarchistickou propagandu.

4

Kobyly z vojenské dražby

Historika ze starého koňského trhu

Z Václavského náměstí mizí již poslední zbytky šerých budov z dávných časů, elegantní paláce noří se z rozvalin, strmíce hrdými štíty k blankytu... velkoměstský ruch a rej víří kolem hlučným příbojem, vbrzku pak zašumí tam smaragdová zeleň alejí z lip a platanů, celá síť elektrických a parních drah zkřížuje pláň, ozdobenou stříbrem vodotrysků, a zář obloukových lamp kouzelným jasem obestře zlatý chrám Muzea českého, jenž se tu z loubí svěžích sadů pne jako vzdušný přelud a luzná fata morgana...

Na prahu slavné budoucnosti těchto míst maně se vtírá v mysl vzpomínka na doby, kdy Václavské náměstí bývalo ještě neúhledným Koňským trhem, se staromódními, nízkými, ošumělými domky a haluznami – kdy uprostřed stávala prostičká socha patrona české země a na místě muzea nemotorná Koňská brána, přilepená na cíp starých bašt – kdy domy Na Košíku a U Charouzů bývaly umouněnými formanskými hospodami a kdy před „Turkovic“ konaly se vždy v úterý a v sobotu trhy na brambory, každých čtrnáct dní dražby na vysloužilé vojenské herky, kobyly a valachy.

Tenkrát při týdenních trzích vztyčoval policajt u svatováclavské sochy ještě po starém zvyku plechový prapor, místo tramvaje a fiakrů rachotily tam rozvrzané fůry a dostavníky, ve dvoře U Turků pak bývaly stáje pro koně vojáků, „pánů pešeláků“.

V těch „zlatých“, polozapomenutých časech stala se smutná historika, již zažili na starém Koňském trhu věrní kamarádi, rozšafné pražské děti, pan Augustýn Štercl a Václav Vavroušek...

Pan Vavroušek byl mládenec, praktikant na radnici, pan Štercl ctnostný manžel a kožešník, úpící pod pantoflem své Sofinky; oba byli stejně hezcí, tlustí a kudrnatí, každý z nich měl rád dobré pivo, humor a švandu, a byl zkrátka „Pražák a vždycky pašák“ – jak říkával nebožtík Karlíček Bum.

Je tomu již přes čtvrt století, co si jednoho rána na konec masopustu vyšli na malý flám; pan Augustýn, aby nevěděla Sofinka, pan Václav zase, aby nevěděl slavný magistrát...! Vavroušek, jako vždy, nebyl „při penězích“ a žmolil v kapse pět papírových šestáčků, zato přítel Štercl měl v notesu dvacet zlatek, s nimiž tenkrát člověk mohl udělat již pořádnou díru do světa.

Pan Augustýn všecky babky „pustit“ nesměl, protože byl druhého dne bál a on ženě slíbil k němu novou krinolínu; ale ta se dala pořídit za šest zlatých, za zbytek pak mohli hodovat třeba u Švertáska. Oba přátelé byli proto v dobré míře, a když se sešli před „Charouzovic“ na Koňském trhu, volni, svobodni jako ptáci, dělali, jako by jim patřilo půl zeměkoule.

Ježto mrzlo, až praštělo, zapadli nejdřív k Charouzovům do formanky, tam si dali držkovou polévku, holbu piva a rozvinuli strategický plán, kde by nejlepším způsobem probili Gustýnkovy bankocetle. On sám mínil, že by bylo nejlíp vzít bryčku a vyjet si na „grundle“ do Podola, pan Václav zase byl pro výlet do Čertova mlýna na prasečí hody, na čerstvé klobásy a jaternice.

Tak se hádali a fantazovali přes hodinu, přičemž lili do sebe pivo jako do studny; a kdo zná staré, ctihodné holby, velké jako měrice, i staré červené pivo, které dovedlo přilepit spodky k židli jako gumiarábikum, ten pochopí, že po šesti holbách tohoto sirobu měl Václav i s Augustýnem v hlavě republiku.

Říká se, že ranní ptáče dál doskáče, bohužel ne však ranní kočka nebo opice. Tu pravdu seznali též naši braši, kteří se po nešťastném

„gáblu“ nedostali ani za bránu, kterým se zhroutily všechny plány a jichž výlet skončil tam, kde začal – na Koňském trhu u Charouzů.

Když vyšli rozjařeni z formanky, zdálo se jim arci, že mají křídla, a cesta ke Koňské bráně jim nestačila; nedorazili však dál než k „Turkovům“, kde zhlédli velký dav „koňských handlířů“ z Páté čtvrti a na povýšeném místě tlustého kaprála „pešeláků“, jenž vyvolával začátek „koňské licitace“.

Pan Václav chtěl již hvízdnouti na bryčku u Košíku, ale pan Štercl se zastavil, a ač ho přítel tahal zpět za šos, vlezl do tlupy zevlujících chabrusáků.

V jejich kruhu stála stará vojenská kobyla, opelichaná „šimla“, která si kdysi pyšně vyšlapovala při pochodu o manévrech, která však nyní, polochromá, poloslepá, nehodila se než leda ke káře některého rumaře.

Kaprál ji poplácal po hřbetě, mlaskl jazykem a provolal hlučně: „Pánové, jedna krásná šimla do kočáru nebo pro vetrenen! Dvanáct zlatek ponejprv...“

Hrobové ticho zavládlo kolem, pak se ozval smích; ač kobyla za takový capart přece stála, nepřihodil nikdo ani krejcaru. Koňari věděli, že jsou zde pány situace, konkurence se nebáli, a tak byli si jisti, že koně dostanou posléze za babku.

Tentokráte však je čekalo překvapení. Pan Augustýn, jemuž čert nedal dobře dělat, chtěl si ztropit z chabrusu žert, a když kaprál zvolal zhurta: „Dvanáct zlatých! Naposled! Kdo je dá?“ ozval se za ním hluboký, tklivý hlas páně Šterclův:

„Já!“

Chabrusáci sebou trhli, ohlédli se, a vidouce podnapilého strejce, jenž jim lezl do zelí, umínili si, že ho za jeho všetečnost potrestají.

„Já dám čtrnáct!“ houkl jeden Žid, mrknuv potměšile na své soudruhy.

„Šestnáct!“ lícitoval v smíchu rozkurážený Augustýn.

„Osmnáct!“ ozvalo se zase ze řad „koňářů“ a pan Štercl, jemuž se žert povedl, chtěl se již koncentrovati nazad, když vtom pan Václav, podnikcen příkladem kamaráda, postoupil vpřed a zakoktal:

„A co houby! Jen vejš! Já dám ještě pět šestáků!“ Ale sotva to vyřkl, stala se katastrofa...

Židé si dali znamení, žádný víc nepříhodil a tlustý kaprál vykřikl: „Osmnáct zlatých padesát po třetí!“, stáhl kobyle z krku ohlávku, přivedl ji k ustrašenému Václavovi, a nastaviv hrubou dlaň, dodal: „Peníze na dřevo! Nebo vás dám zatknout a zavřít do basy!“

Pan Augustýn, jenž si vedle stíral z čela studený pot, rázem vystřízlivěl; poznal, že je zle, vytáhl honem z kapsy notes, z notesu všecky zlatky, pan Václav skoro s pláčem k nim přidal pět desetníků, kaprál je vzal, vyhnal šimlu i s kupci z kruhu a ti se octli s kobyloou v mrazu na ulici, bez groše v kapse, zdrceni, utrápeni, provázeni jízlivým posměchem chabrusáků.

Co teď počítí? Peníze byly v pekle, s nimi pak čert vzal i výlet, prasečí hody, „grundle“ a Sofinčinu krinolínu! Pan Augustýn hrůzou trnul, když si vzpomněl na sólo, jaké mu žena „zahraje“, a jeho hlavou zabzučela tehdejší časová: „Ach, du líbr Augustin, teď domů nesmíš...!“ Pan Václav zoufale skřípál zuby, nadávaje si v duchu nejnemožnějších zvířat za malér, který provedl, rozjímal v duchu, jak by se zbavil odřené šimly, která tu stála bez uzdy, bez ohlávky, tropíc skandál svým ubohým pánům a kopajíc a chňapajíc po nich, jakmile se k ní přiblížili.

Pan Štercl myslil, že by bylo nejmoudřejší zahnat mrchu do stáje Na Košíku a tam ji se slevou někomu prodati, avšak zarputilá šimla se nehnula z místa, a když ji chtěl pan Václav popohnat, ohnala se po něm a kousla ho do ramene.

Obrovský zástup kluků obklopil za chvíli ubohé výletníky, kteří ve své dišperaci kobyly hladili, přemlouvali, tahali za uši a za ocas, tloukli a křičeli na ni „Hý!“ ... zcela marně a bez výsledku.

„Strejček Nimra koupil šimla,“ začali zpívat chechtající se uličníci, a tu pan Augustýn, dopálen a rozzuřen, dal kobyly několik ran holí, načež ta, všechna znavena, sklopila zadní nohy a sedla si pohodlně na dlažbu jako do fotelu.

Nový jásot a smích zaburácely kolem, kluci pak spustili ve sboru: „Ta vojanská kobyly, dokud mohla, chodila...! Již nemůže, sedla si, přijdou si pro ni rasi!“

Rozzuřený pan Václav chtěl se za nimi rozběhnouti, ale hladová kobyly po něm lapla, a stáhnuvši mu klobouk z hlavy, počala jej flegmaticky žvýkati; jeden uličník přinesl z křoví u Koňské brány chumáč pichlavých čumbrků, a mrštiv je šimle za ocas, zatroubil na dlaň jako na trumpetu.

Kobyly, slyšíc vojenský signál, zastříhala ušima, pustila rozžvýkaný klobouk z huby, zařehtala, a vyšklubnuvši se svým majitelům, dala se do ztřeštěného útěku.

Pan Augustýn, který nechtěl přijít o své peníze za toho bídného tvora, pustil se o překot za ní a dostihl ji bez dechu, uřícen, polo bez sebe, teprve za branou, když již rozbila okno v akcízu a převalila dvě baby do příkopu.

Zatím sem přiběhl, přilákán strašnou vřavou, též policajt a hrozil, že pana Augustýna s Václavem i šimlou sebere pro pouliční výtržnost; zapsal si skutečně jejich jména a potěšil je slibem, že jim dírekce uloží lážovou pokutu.

V té nejhroznější chvíli, kdy si pan Štercl již počal rváti vlasy z hlavy a pan Václav sliboval, že se druhý den ráno jistotně zastřelí, přiblížil se k nim jako Mefistáfl chabrusák, který prve na šimlu „přihazoval“.

„Já jim budu něco žít!“ zašeptal. „Vědí co? Já od nich koupím ten kobyliku!“

„A co za ni dáte?“ vyhrkli oba zoufalci unisono.

„Nu! Žekněme... pětku! Pámbu ví, že budu mít pši tom eště škodu!“

Pan Augustýn zaskřípěl zuby: „Poslyšte, vy jste zloděj, bandita, dareb...!“

„Pst!“ zakřikl ho Žid se škodolibým úšklebkem. „To by byl Ehrenbeleidigung!“

Naši přátelé se s ním ještě chvíli hádali a handrkovali, vidouce však nezbytí, vzali pětku, pustili kobyly a rozdělili se o peníze.

Pan Štercl dal kolegovi jeho pět šestáků, sám zastrčil zbytek do kapsy, oba si pak podali ruce, koukli se na sebe a zašeptali ztrápeně:

„Jo, jo! Pro umučenou hodinu, to jsme dnes provedli koninu!“

Potom se sebrali a rozešli se... každý v jinou stranu. Pan Vavroušek k vetešníkovu Marátovi U Šturmu pod podloubí, kde si koupil za pět šestáků starý klobouk, a pan Štercl zase ke švagrovi uzenáři, připůjčit si dvě zlatky na Sofinčinu krinolínu...

Pan Augustýn Štercl i pan Václav Vavroušek jsou podnes živi a zdrávi, a jsou stále ještě dost hezcí, tlustí a kudrnatí, ač se od těch časů Koňský trh valně změnil a ač po krčmě U Charouzů, po trzích, staré bráně, hradbách a „pešelácích“ u Turků není již ani památky.

Avšak zkažený výlet jim do smrti z hlavy nevymizí a i pak, dočkají-li se toho, že se Václavské náměstí změní ve skvostný bulvár s dvojí alejí, elektrickou drahou a fontánami, kdykoli poklusají jeho elegantní promenádou, vždycky si vzpomenu na dávný Koňský trh i na starou, odřenou šimlu, tvrdohlavou, démonickou, taškářskou „kobyly z licitace“.

5

Odsouzen k smrti

Siluetu z porotní síně

Nastal poslední den velkého přelíčení...

Zástupy hrnuly se do pražské soudní síně v prvním patře Novoměstské radnice, zvědavý na výrok poroty. Od rána do večera čekalo obecnstvo trpělivě, zívalo i hladovělo, aniž se hnulo z míst.

Byl senzační proces, případ záhadné vraždy. Na stole ležely ručnice a krvavé hadry. Mluvílo se stále o věcech strašlivých, ba zdálo se, že dusnou síní soudní táhne pára i zápach prolité krve, která lpěla na rukou vrahových.

Předseda soudu kyne, aby strážník přivedl zlosyna. Vše ztichlo; dychtivé oči množství obrazení se ke dveřím.

Mladých, elegantně oděných dam jest, jako vždy, v síni většina, jejich líce hoří nedočkavostí; bílými šátečky stírají koketně zamžené očka a růžová ústa štěbetají.

Vzdychají, říkají: „Ach, bože!“ a ovívají se vějíři; líčí soucit, ale potají se bojí, aby soud neuznal nevinným zločince, neboť je to tak zajímavé, jsou-li přítomni zdrcujícímu ortelu, když se nešťastná oběť krčí a sténá –

A o to přijít... ach, jaká by to byla škoda!

Ale ne, ne... on bude, on musí být odsouzen, proti němu tolik důkazů! Ano, on bude zničen...

V takových chvílích ta děsná soudní síň vypadá jako aréna, kde zástup jásá nad skonávajícím býkem, jemuž toreador vráží smrtící dýku do slabin.

Dveře zavrzly a v davu se rozšuměly tlumené výkřiky.

Vrah vchází...

Nízký, ramenatý muž s rezavým vousem, loudavým krokem kočky se plíží do síně. V jeho drsné tváři jest klid, odvaha.

Rozhlédl se zbystra po zevlujícím množství a jeho zelenavé oči zděšeně zasvítily, když postřehl v první lavici obstarožnou ženštinu, která měla obličej zastřen oběma rukama.

Poznal svou ženu a rysy jeho hrubých lící se zachvěly.

Usedl na židli, za ním stál strážník se zbraní.

Státní zástupce počal svou závěrečnou řeč. Jeho jasný, vysoký hlas zní temnou prostorou, zvučí jí harmonicky a jeho přísný zvuk dopadá na provinilce jako volání mstitelovo. Vrah trne a jeho duše se svíjí pod palčivými vývody; třese se bezděky jako list, a když poslední slova vyznívají v žádost, aby byl odsouzen po spravedlnosti a zákonu, cítí, že je ztracen, ztracen navždy... Ohlíží se k porotcům, kteří sedí skloněni s čelem vážným a svráštělým, a čte v nich strašlivé myšlenky – svůj ortel!

Ach, bože! Jen ještě okamžik a dvanáct těch přísných soudců z lidu vyřkne nad ním osudné slovo. Uvrhnou ho v celý žaláře, odsoudí ho na mnoho let a on zhyne v mračném vězení nebo se vrátí jako sklíčený stařec ke své opuštěné chatrči – do zřícenin druhdy šťastného života!

Obviněný upřel zoufalý pohled k obhájci, který prudce a živě gestikuluje, s elegantní sofistikou a efektní modulací svižného hlasu počíná mluvit na jeho obranu.

Vytřeštěné oči vrahovy se téměř zavěsily na ústech řečníka a strnulý zrak zdá se žebrati, úpěti: „Spas mne, vysvobod' – nedej mne zahubit...!“

Jako tonoucí vzhlíží k advokátovi, jenž mluví horlivě.

Řízný vtipy a obraty zdají se působiti. Jednou obecenstvo propuklo ve smích a obžalovaný, vyjeven, nevěda, co se děje, zasmál se též blbým, děsným úsměvem.

Někteří z porotců ukázali prstem na něho a pokývli hlavami. Nešťastník si oddychl a jeho ztuhlé srdce okřálo; hlavou mu bleskla naděje!

Bože! Snad bude přece propuštěn! Porotci mají cit! A pak, on se nepřiznal, nikdo ho nepostihl při skutku a nikdo mu nemůže krvavý čin přímo dokázat!

Ano, vždyť neřekl nic ani své vlastní ženě, která věří a přísahá na jeho nevinnost...!

Ba vskutku – možná, že ho soud přece propustí!

Nebesa! Jaký to bude blahý cit! Zlíbá plačící ženu, poletí v náruč své rodině a povede pak život počestný, blažený. Je žebrákem, ale bude se lopotit a pracovat až do krve!

Jen když bude zase u svých milých, v jasu zlatého slunce a svobody!

Teď – teprve teď si bude vážit těch rozkoší...

Advokát skončil, předseda soudu shrnul veškeré vývody v stručné resumé a porota se odebrala k poradě. Žena obviněného vyšla s plačícím děckem ven, utvrzena po vřelé obhájcově řeči zcela v sladké jistotě mužovy nevinny. Těšila se, jak ho sevře v objetí a jak si ho odvede z hrozného místa.

Zatím se soudci vrátili a vrchní porotce oznámil výsledek porady: „Jednohlasně vinen vraždou úkladnou!“

Předseda vyřkl pak rozsudek: „Trest smrti provazem!“

Hrobové ticho zavládlo v dusné prostoře, takže bylo slyšeti prskat plamen voskových svící, které hořely jako plápol hromnice u rakve mrtvol.

Odsouzenec, jenž stál, svěsil bezvládně ramena; jeho tvář nabyla barvy popelu a on zaklopýtal před krucifix, vyraziv dutě: „Milosrdenství!“

Pak mu zavířila před očima čirá tma... Zpitoměl... Oslepl... Viděl jen v mlze mávnout předsedu rukou, ucítil, jak se ho chápe silná ruka a že jest veden ze síně.

Na chodbě mu běží vstříc žena s rozčuchanými vlasy, vyděšena; ze zedrané zástěry vypadla jí skýva chleba, kterou pro něho mezi dnem vyžebala. Sepjala k němu vráscité ruce a vykřikla:

„Táto!“

„Co chceš?“ zazněla temná odpověď odsouzencova.

„Kdy přijdeš domů? - Zejtra?“ - -

„Ne!“

„Tak za měsíc?“

Zavrtěl hlavou a jeho rty zesinavěly.

„Můj Kriste Ježíši... co řeknu dětem? Co si bez tebe počnem? Tak snad až za rok se vrátíš?“ - -

„Och ne! Mne už doma víckrát neuhlídáš, milá mámo! Dali mi - šibenici...!“ A zločinec hořce zaúpěl, zaplakal.

Strážce ho odvedl k děsivé cele a muž tam stojící otevřel těžké, železem pobité dveře, chopiv se vězňova ramene.

„Kolik dostal?“ obrátil se k druhovi. „Deset?“

„Ne - provaz!“

„Ach tak!“ odvětil žalářník lhostejně a pobídl vraha, aby vešel. Pak za ním zavřel zprudka dveře, jež zapadly s temným rachotem, a žena, která tu stála jako zdrcena strašným úderem blesku, viděla zmizeti svého manžela navždy - navěky!

„Všemu konec! Zabijí ho! Smrt! Ach...!“ chtěla vzkřiknouti, ale křeč jí sevřela hrdlo; chtěla se vrhnouti za mužem, ale zavravorala

a padla na dlažbu chodby, jež zaduněla těžkým nárazem. Z úst nešťastnice se pak vydral skučící, nelidský ryk uštvané zvěře...

A kolem ní se hrnou zástupy diváků z porotní síně, která se počala nořiti ve tmu, v níž zhasínali sluhové zářící plynové plameny... Šumný proud se vyřítíl hluče, vtipkuje a vykládaje. Jakýsi otlý ramenač udeřil souseda do týla, prohodiv spokojeným hlasem: „Bylo to výtečné! Dnes jsme měli požitek!“

A tlupa elegantně oděných dámiček vyšla naposled, v průvodu hejsků, vyhnula se tělu vrahovy ženy, ležícímu na špinavé zemi, a šveholila kolem něho v rozpustilém, veselém smíchu.

Posléze všichni zmizeli a nastala noc...!

6

Z ráje do pekla

Obrázek z tajností „smíšené“ společnosti

V listopadu roku 1893 byla na rohu Vodičkovy ulice a Václavského náměstí dokončena stavba skvostného moderního domu s vysokou věží, jejíž zlatá bář s průsvitnými hodinami září v tmách jako strmý maják, sálající proudy světél v temnou mořskou plář.

Na tom místě stával až do předešlé zimy originelní noční zábavní lokál, spojený s mezinárodní tajnou hernou a skrytým „koncertním sálem“, kde bujný svět výstředních dobrodruhů hýřil noc co noc až do bílého rána.

To byla pověstná *Stará Kajzrovka*, kterou před dvaceti lety zřídil Němec „otec Kaiser“, jeden z nejstarších pražských kavárníků. Jeho závod však byl kavárnou jen podle jména; vpravdě sestával ze tří částí, z nichž každá měla svůj zvláštní ráz, hosty i ovzduší.

„Salony“ kavární byly v prvé patře; jeden, s vyhlídkou na Koňský trh, byl ve dne fiakristickou burzou a v noci útulkem „fontán“, elegantnějších kokot a grizetek, druhý pak, jehož okna vedla do dvora, tvořil slavnou hernu, malé „pražské Monako“, kde hazardní spekulanti prohráli v kartách a baccaratu sta a tisíce.

V „burze fiakrů“ dál se čilý obchod nevídaného rázu; tam prodávali pražští povozníci staré koně, „hajtry a hýče“, za babku „machlíkům“, koňským řezníkům, tam se při sklence „knikebajnu“ uzavíraly „kupy“ oježděných drožek a landaurů, večer pak vystupovaly tu pohostinsky nejobskurnější kumštýřské speciality, jako „zázračný profesor a hubitel pražského hmyzu“ pan „doktor“ Macák a kníže podskalských pěvců, bláznivý *Ispahan*, jenž stoje na židli

a drže v rukou plecháč s pivem, které si dříve „kvůli kašli“ ohřál na plotně, zpíval strašným, chraptivým hlasem tak dlouho „Fra Ďáfló“ a „Vy hvězdy krásné, proč přede mnou utíkáte“, dokud všichni hosté neupláchli nebo nevystřčili „krále zpěváků“ z lokálu.

Druhou hlavní partií Staré Kajzrovky byla „Kuchyně“, skutečná kuchyňská místnost v přízemí, kde stála „kredenc“ se sklenkami, tácky, láhvemi, lžičkami a cukřenkami, kde se vařilo klokotem stále vonné kafičko a nalévaly číšky likérů, čajů a „bordópunců“ a kde se jen v těsném koutku u několika nepokrytých stolků tísnila hrstka dlouholetých, stálých hostů, chasníků z porážek, bab překupnic a amtářek.

Hlavní slovo zde vedly od oběda až do večera staré matrony z pražských trhů, jež repetivou vyřídilkou ovládaly situaci a terorizovaly celou ostatní společnost. Ty tu měly své besedy, připíjely si sladkou rosoličkou, vykládaly své osudy, sny a maléry, líbaly se, plakaly i nadávaly a sklepalý celou Prahu, kdo se jim v kuchyni nelíbil, toho vyštípaly jako roj sršánů. Vrchní komandérkou těch rázných Amazonek byla známá „amtářka“, žena „primasovic viřtláře“ a jedna nuselská zelenářka, které se svým „babím sborem“ měly takovou reputaci, že před deseti léty i „otci Kaisrovi“ nevěstu dohodily a s ní ho též oženily bez dlouhých orací a protestů.

Mimo to byly ty báby jakýmsi „soudem lásky“, porotním sborem, jenž rozhodoval, který nápadník se smí ucházet o ruku sličných schovaneček kavárníka, svižné Julči a Pepičky. Ony každého ženicha na padrt zkritizovaly, semlely o něm nejnemožnější historie, a když se jim nelíbil, tu tak dlouho „intrikovaly“, až známost úplně zhatily. Kdo si nevšímal bab, z toho udělaly hned „ošklíbra“, neznaoha a darebáka, kdyby byl čistý jak anděl a krásný jako Apollo; kdo však jim „řezal kůru“, nebo je uctil občas dokonce sklenkou kmínky, to byl hned „nóbl pán“, „člověk moc nóbl, čistej

a učenej, solidní a energickej“, po kterém mohla každá nevěsta všech deset prstů ráda olíznout! Proto si hleděl každý rozumný milenec „mocnou porotní babí instancí“ nějakým tím lepším truňkem nakloniti a hrncem dobré kávy zjednat si jejich protekce.

Jediný mužský tvor, který se matron nebál a žil s nimi ve stálých šarvátkách, byl nejvěrnější host kuchyně „*Hrbatý Béda*“, pálené pražské kvítko, jenž přesto, že ho pro jeho „kasu“ na zádech nebylo za stolem ani vidět, tropil vždy největší rámus a pil třeba tři dny a noci „v jednom tahu“, až konečně při poslední číši usnul a spadl pod židli. V takový kritický okamžik chopil se ho vždycky „duch kuchyně“, rovněž hrbatý sklepník *Trousil*, znamenitý kapacita, jenž každého hosta prokoukl „až do břicha“, a ten nasadil na nos skřípec, zamžoural kritickým okem na zmoženého Bédu, a zjistiv, že je „na dranc“, vynesl ho v loktech jako kotě na zahradu a složil chudáka do altánku na zdravý vzduch, kde se Bedáček blaženě vyspal ze své tyranské opice.

Nejpopulárnějším byl však třetí lokál Kaisrovic, malá, polosklepní prostora, skrytá v nejzazším rohu kavárni zahrádky, které přezděl nárůdek, jehož byla vlastní, „Pražský ráj“.

Byl to podivný, interesantní sklípek, ten „Ráj“ ve Staré Kajzrovce a není možno jej srovnati se žádnou z ostatních pražských nočních krčem, protože ani Vágnerka, ani Zelený orel nebo Stoletka nemají v sobě tolik dobrodružné poezie a ryzí, nehledané původnosti. „Ráj“ byl vskutku rajsky ideálním střediskem všech excentrických žvlů velkoměstských, bez rozdílu jmění, národnosti i povolání a v jeho prosté, neúhledné kobce, v ovzduší plném zpěvu, plesu, ryčné hudby a výbuchů nevázané, bezuzdné veselosti seděli na hrubých židlích svorně vedle sebe dovádíví staří páni i mladí hej-

skové, dělníci v hrubých halenách i elegantní gigrlata, žebráci a kavalíři, pepíci z Páté čtvrti i milionáři z Příkopů.

Tak divoce pestrou, tak báječné „míchanou“ společnost snad již nikdy Praha neuvidí pohromadě a chudší pražská „fláma“ bude dlouho teskně vzpomínati na své eldorádo v demokratickém „Ráji“, kde začasťe nuzný „noční pták“ našel „kafku“, mecenáše, a pil na bratrství s kavalíry, kde se v záchvatu pijácké rovnosti líbal fešák v lakýrkách a cylindru s „bratrem“, kterému odpadávala podrážka z perek a trhal se zbědovaný štítek strakaté „cajkové“ čepice.

Zde hulalo vše jásočně, sršíc vtipem a nápady bez předsudků jako jediná rodina duší lehkomyšlných, boháči s nuzáky, Židé s antisemity, i nejradikálnější Češi s buršáky, pili, bzučeli a muzicírovali, až se hory zelenaly, zvláště když po půlnoci zavítali do „Ráje“ hudebníci a zpěváci.

Předtím trápil obyčejně kulhavý Ludr národ strašlivým barytonem, kterým přednášel árie z neprovozované své opery „Cezená nudle, plovoucí v Tichém oceáně“ nebo „věčný medik“ Francek provozoval s tlupou malířů a literátů dojemný koncert na dvě huby, na tři hřebeny, na pekáč a na skleněné dveře. Vlastní život v „Ráji“ však nastal teprve, když přišli z noční toulky tři „tělesní virtuosové“ otce Kaisra, houslista „Cajda“, hudební šašek Hanzí a kápo všech, harmonikář *Josef Kučerů*, pro ohromný svůj tlustě navoskovaný knír přezvaný jinak „Šnurport“ anebo „Kuňadra“.

Jak Kuňadra zasedl k harmonice, chytil Cajda housle, Hanzínek kytaru a hned zahlaholil v ryčném sboru nejtruchlivější smuteční pochod, který si „Ráj“ pasoval na hymnu:

„Až nás tam za bránu povezou,
co si já počnu s mou Terezou...?“

příčemž se schmelení pijáci počali chytat za hlavy v děsném světobolu a zalamentovali: „Jejejejejeje! Achich, dost! Ta muzika mi srdce utrhne!“

„Pan Josef“ roztáhl harmoniku, zakroutil si knír, šlápl Cajdovi na nohu a spustil s ním veselejší: „Píseň odmítnutého frajera, je-muž rodiče holku dát nechtěli!“:

„Když mi ji néhcete dát,
dejte si ji malovat!
Dějte ji na bidlo,
tó hloupé strašidlo,
dějte ji páčokovat...!“

Někdy zabloudil do „Ráje“ také Vojta Kotyš, švihácký fiakrista, který znal všecky vídeňské kuplety, a tu česká společnost zase udělala přítomným Němcům koncesi za to, že oni svorně zpívali české písně, a hučela do „Vojtiho“, až vzal Hanzimu kytaru a „hodil něco po německu“.

Potom arci zase následovala nezbytná, hrdopyšná pražská fiakristická, kterou fijón Vojta spustil tak z vysoka, jako by seděl na kozlíku elegantního fayetonu a uháněl tryskem nádherným korzem Příkopů:

„Nejsou v světě větší pašáci
než pražský fiakři fešáci,
ti veselí být musí, meldují foršusy
a tropí jen rekreaci!
Když fiákr jede přes Prahu,
všecko před ňom musí na stranu,

on si mlaskne, houkne, děvče po něm koukne
a má hned k srdci ránu!“

Ta „frajerská“ vždy zabouřila, až se otráasala šerá klenutí „Ráje“, neboť cech bodrých fiakrů tu měl vždycky čestné reprezentanty – jak prosté vozky: „Volské ucho“ s „Mrtvolou“, „Harfou“, „Kozím duchem“ a „Cumrletem“, tak „pány“: „Emánka bandura“, „Rozbitou krabici“ a „starého vejpalu Příbrama“ se zuboženými faciíry, „Štikádem“, „Hlavatým Žoržem“ a „Lojzou viržinkem“.

Pražští fiakristé nejmenují se navzájem nikdy vlastním příjmením, nýbrž různými přezdívkami a mluví zvláštní hantýrkou, která se naprosto liší od nářečí vězeňského nebo pepického a je tak „mazaná“, že si jí mezi zástupy lidu vyprávějí nejintimnější kousky bez obavy, že z nich nepovolane ucho snad něco pochytlí.

Nejveseleji a nejhluchněji hlaholívala hantýrka fiakristická¹² v Kaisrovic „Ráji“ a bodří Pražané vyvalovali oči údivem, když Vojta spustil na příklad s vážnou tváří na kolegu:

12 Kvůli porozumění jest tu připojen stručný slovníček originální pražské fiakristické hantýrky: hajtr = kůň; pekáč = fayeton (otevřený vůz); trachta = batard (zavřený vůz); panorama = velký landauer; necuda = zlý kůň; zelená nebo princ = zadržené peníze; šnuptychl = pokrývka; mázdra = kabát; kšandy = postroj (kšír); platýrunk = prsten; oplatýrovanej = kdo má plné ruce prstenů; klandr = řetízek u hodinek; tvrdá = sklenice plzeňského piva; měkká = sklenice obyčejného; kakrle = Žid; žlab nebo šíf = oběd; ohřívat nártý = být doma; ouřadovat = jezdit; havíř = kavalír; šachta nebo mlejn = vinárna; hromada = zlatka; rukáv = pětká; kříž = desítka; kolo = stovka; talíř = tisícovka; hodit = povědít; nabrat = pít; ampažúra = kořalka; zabr = pěkný; napsat = natlouci; je v teple = je bohat; je vymuchlovaný = je čistý; je pohořelej = je bez peněz; cinklo to nebo spadlo to dobře = dobře být zaplacen; špatně dopad = špatně zaplacen; dogá = děvče nebo dáma; mák nebo nelovec = skoupý člověk; cinknutý = znamenáný; naobědvaný = tlustý; jít na obec = neplatit; půl šichty = 12 hodin trestu v direkci;

„Hej, Cumrle, kams tuhle ouřadoval v pekáči s tím oplatýrováním kakrletem? To ti to as cinklo! No, on byl ošlohnutý zábr mázdrou, měl s sebou dógu, to nebyl mák, to byl havíř! To ti spad nejmíň rukáv s třema hromadama!“

Stejně roztomile odpovídal pak tázaný, jenž věděl, že si z něho kamarád tropí dobrý den: „Že už nehodíš rač nákej talíř anebo kolo! To byl holečku nelovec! Zaouřadoval jsem do šachty, protože jsem čul, že je v teple, ale on byl pohořelej! Sám nebral tvrdou, jen měkkou a mně nasypal ampažúru, šíf žádnej, jen jednou čápa! Potom šel na obec bez almužny; chtěl jsem mu napsat, ale zlomil jsem péro, on mi vzal švába a já ještě ke všemu slízl celou šichtu. Až mi teď z toho stydnou nohy! Měl jsem rač ohřívát nárty anebo zalítnout k Štice na cajdrnaj!“

„Ráj“ živil ve svých kobkách celé tlupy zubožených existencí, které v něm hledaly i nalézaly živobyті a jež tam každé noci přivandrovaly pro počinek a řezaly kudlou jména na vizitky, pouštěly „elektriku“ nebo dělaly akrobatické „kumšty“, přemety a kotrmelce.

Mezi nimi bylo též „dítě Kaisrovic Ráje“, zubožený chlapec, „Uplakaný Tonda“, nešťastný sirotek, jehož otec i matka zemřeli v kriminále a který ponechán sám sobě jako opuštěné ptáče, zanedbán, sešlý na těle i na duchu, byl by jistě zhynul hladem, kdyby se ho bylo publikum „Ráje“ neujalo a neživilo ho kupováním sirek, ořechů a ředkvičky.

Ten nebohý chudás, dvanáctiletý klučina, který byl rád, když se najedl zbytků, jež jiní zahodili, jenž byl oděn v hadry, které mu hosté darovali, a pokládal se za boháče, když za několik týdnů

celá šichta = 24 hodin; půl porce = 2 dny trestu; celá porce = 4 dny; vzal švába = utekl; je to v pytli = něco bylo ukradeno; ošlohnutý = ošacený; zrenovírovaný = učesaný a oholený; čáp = husa; stydnou mu nohy = je nemocen; péro = bič; almužna = výdělek; cajdrnaj = tanec.

cikánského plahočení, plného bídy a opovržení, ustrádal umou-
ranou zlatku, měl srdce šlechetné, cituplné, srdce boдрého dítěte
z lidu; to jsem poznal sám z vlastní zkušenosti, z tklivého příběhu
v silvestrovské půlnoci za rok po zrušení pražského „Ráje“.

Seděl jsem v přízemí karlínského Varieté, zamyšlen, zamlklý,
jako celý ten chaos elegantně oděného lidstva kolem, jenž hleděl
skoro lhostejně na jeviště, kde se střídaly krkolomné produkce
s umělými výkony mezinárodních artistů, aniž by byly s to rozprou-
diti v ohromném tlumu diváků bujarý, nenucený rozmar a pravé,
upřímné, silvestrovské veselí.

Chvílemi skupiny lidu tleskaly, volaly pochvalu a jednotlivci se
při žertech šašků i rozesmáli; ale smích jim nešel jaksi „od plic a od
srdce“ a stísněná nálada trvala drahný čas – až pojednou nenadálá,
nepatrná epizodka jako elektrická jiskra strhla vše k jáso tu.

Odbila půlnoc...! Parádní výjev „Příchod nového roku“ zmizel,
opona se zvedla a na jevišti divadla počala tombola.

Doprostřed scény postavena urna se spoustou lístků, hezounké
děvčátko s krásnými očkama a bohatými kšticemi zlatoplavých
kadeří stánu lo vedle ní, a mezitím, co svou malou, útlou ručkou
zdvihalo z osudí „šťastná čísla“, hleděli všichni diváci, zda na je-
jich losy připadne některá z výher – prsten, pohár či zlatý skvost.
Všechny přední ceny připadly „lepšímu“ publiku v ložích a parteru
a po každém vyvolání tažených čísel přihlásil se některý švihák
nebo skvěle oděná dáma, vkročili na jeviště a odešli zase, zastrčivše
chladně klenot do kapes.

Zlatovlasé děvčátko u osudí hledělo vždy teskně k příchozím,
jako by čekalo, zda se z těch hrdých lidí, jimž bezděky rozmachem
ručky dopomohlo k dárku, někdo též na ně rozpomene a zda mu
též způsobí radost malou odměnou. Ale ani jeden ze šťastných
výherců si nepovšiml lítostných zraků děcka, ani jediná z těch

dam, šustících hedvábím a zářících zlatem a brilianty, neměla tolik důvtipu, aby se snížila soucitným pohledem z výše své k zarmoucenému dítěti...

Vtom však byla náhle vylosována poslední, nejmenší výhra a divadlem zazněl radostný výkřik... ne již z lóží nebo elegantního parketu... nýbrž z nejhořejších prostor šerého amfiteátru, z hlučícího moře prostého, „obyčejného“ lidu, z hrubých ohrad a zábradlí poslední galerie.

Z toho sídla „nejlacinějšího obecenstva“, dělného lidu, toho boдрého, zvláštního „národa“, který vysyčí každou špatnou vídeňskou zpěvačku i zasype naopak bouřnou pochvalou francouzské gladiátory nebo svižné slovanské pěvce, ozval se jásočný hlas: „Já vyhrááá! Počkat! Já si jdu pro to dolů...!“

A než minul okamžik, tu provázen hlučným „haló“ kamarádů přihnal se na jeviště chlapec vyhublých, osmahlých tváří v ošumělém obleku, na němž ze všech stran zely záplaty; štítek staré čepice padal mu do obličeje a nemotorné, zablácené boty svědčily, že je před ním již nosil jeho tatík neb dědeček.

Poznal jsem ho na první pohled!

Byl to malý prodavač sirek Tonda, starý známý, ubohý Toník z „Ráje“, jenž po zavření Kajzrovky zmizel jako kámen v hlubokém moři.

Synek ten z poslední galerie se chopil své výhry – stříbrného příboru – s dětinskou radostí; třesoucíma se rukama přitiskl k sobě sametovou schránku a zavrával pak v opačnou stranu scény, jakoby omámen darem Štěstěny.

Obecenstvo, vidouc jeho rozpaky, vypuklo v smích a vyvolávač výher ho chtěl vystrčit z jeviště; leč odraný Toník, vyhnuv se, zamířil k osudí, stiskl vděčně ručku sličného děvčátka hrubou, drsnou svou pravicí, kvapně prohledal kapsy zchátralé vesty, a na-

šed tam jedinou, umouranou, zmačkanou zlatku, ten peníz, který mozolně získal dlouhým bděním, strastmi, utrpením a hořkými slzami – dal jej překvapenému dítěti.

Všem divákům se zatajil v prsou dech.

Toho se nikdo nenadál!

Na okamžik zavládlo v hledišti hrobové ticho, ale hned vzápětí zabouřil neslýchaný, ohlušující potlesk celým divadlem; a mezi tím, co „lepší“ publikum s tváří studem zardělou hledělo zatajiti rozpaky, hřímaly z poslední galerie salvy jáсотu nad „pašáckým“ činem kamaráda, který zahanbil všecku tu „vyšší a lepší“ společnost a zjednal prostému „národu tam nahoře“ čest a oslavu!

V tu chvíli i mé srdce prudčeji zabušilo, publikum kolem mne zvolalo „Bravo!“ a v očích četných dam se zaleskly slzy.

Od toho okamžiku bylo v divadle volněji, vlídněji, příjemněji a jakási milá atmosféra rozproudila se v srdcích diváků, jež očarovalo jediné kouzlo – šlechetný skutek chudého člověka!

Největší nadšení zavládlo v pražském „Ráji“, když tam zapadl Emánek Kučerů, vulgo „náš Eman“, bratr Pepíka Kuňadry, nejznamenitější český virtuos na „divoké dřevě“, na harmoniku, který zcestoval se svým nástrojem daleké kraje a byl takovým umělcem, že koncertoval i v hotelích a hrál při dvorních honech na loveckých hostinách hrdým šlechticům.

Tu byla vždy ve sklípku náramná slavnost, ovace a neslýchaný potlesk zaburácel, když Eman spustil na svou kouzelnou harmoniku „Rajskou hymnu“, frivolní, divokou píseň „Tuberkulózu“!

Jak zavířil bujný ten rej, počalo se v „Ráji“ houfně množiti obecnost, počala se v něm objevovati i inteligence, bonviváni, herci a důstojníci!

Někdy se otevřely znenadání dveře a dovnitř vstoupil bez hluku, vážně, svižný, malý muž v přiléhavém loveckém kroji, a rozhlédnuv se pátravě černýma, pronikavýma očima kol dokola, buď zase zmizel jako duch, anebo kývl na některého z hostí, načež tento zbledl, vstal a vrávoravým krokem odešel za ním, aby se více nevrátil...

To byl náčelník pražských detektivů, vulgo „Metla zločinců“, *Kaucký*, který svým zjevem vzbudil vždy poplach a živou debatu. Jedni z hostí jali si hned povídat nejsenzačnější kroniky o jeho odborné dovednosti, druzí mluvili o pověstných vrazích, které polapil, nebo o lupičích a defraudantech, na něž uspořádal honbu až do Anglie nebo Ameriky, a rozčilený hovor ustal teprve, když sám kavárník Kaiser zavítal do „Ráje“, a chopiv se rozbrňkané tamburíny, spustil svou zamilovanou „jodléřskou“.

Starý Kaiser, ač Němec, rád se bavíval s českou společností; hanil-li kdo šmahem všecky Němce, byl blažen, když tomu někdo odporoval, a říkal pak dobrodušně:

„Nó, viděj, vašnostpán, že ňáký Němec taky být hódny člověk!?“

Aby dokázal, že to myslí upřímně, pil s Čechy, zpíval a hrál až do úpadu, a když se dostal do proudu a „Ráj“ zapěl národní, spustil s ostatními:

„Tyš sem šel po Praze po Mály Stráne,
potkala sem téfše napucováne,
ja na ny šésky, fon sas nemécky,
potejt te kósel vsál tefšatko hésky!“

Ba on často v zápalu zanotoval také: „A to je ten sémě šéský, tomov můj!“, a jsa v „ráži“, zapomněl dokonce i na svůj německý původ a dotvrdil debut v nadšení slovanskou písní: „Hej, Slovány,

éšte naša sém slováncky šíje, éšte naše fěrný serce pro Slovany píše!“ –

Tak to chodilo v „Ráji“ až do sklonku roku 1892, kdy Stará Kajzrovka vzala za své; na jejím místě vznik krásný činžák a všichni hosté se z ní rozprášili do širého světa.

Otec Kaiser si najal jinou kavárnu v Ovocné ulici, hrbatý Béda s matronami z trhů si vyhlédl jiný výčep, Cajda se stal zinkografem, několik „rajských“ figurek odešlo v říš nadpozemskou, Pepík Kuňadra s bratrem Emánkem, s harmonikou i se „šnurportem“ přišel rovnou z Ráje do Pekla.

Typičtí ti pražští muzikanti zapadli do skutečného Pekla s čerty, dábly, skřítky, draky a ještěrkami, kde srší ohnivé plameny, kde se na roštích smaží čarodějnice a šansonetky, kde věčná žízeň trýzní vyprahlá hrdla ztrápených pijáků a kde „nasmolené“ duše spínají ruce nad čarodějnými kolečky na táckách s černým „kozlem“, vědouce, že ze zakleté té říše není vyvážnutí, leda „až ráno, až bude ustláno, až bude den!“

Pražské Peklo, které po pádu Kajzrovky vzniklo, byla podzemní propast, jež zela se všemi hrůzami z nejtemnějšího kouta zahrady „Soudkovic“ na Novém Městě, kde se drama „světových umělců“ odehrálo, a ač byly v něm všechny příšerné čertoviny jen namalovány lakýrníkem, lákala zář pekelných plamenů houfy přeletavých motýlků jako elektrická žárovka noční můry a netopýry.

Jak udeřila půlnoc, hodina duchů a křehcí smrtelníci se vysypali z pražských hospod, mělo Peklo vždy hojnou žeň; při zvucích hymny ultrasatanášské „Tarara bum!“ lily zbloudilé duše v podsvětí do sebe o překot kávy, čaje i hasily černé svědomí černým bavorským truňkem, až místo pěti malovaných dáblů po zdích

viděly skutečných „pětkrát sto tisíc lýtých čertů“, kteří do jejich hlav vráželi jehly a vidlice.

Vláda podzemní říše ustávala teprve za úsvitu, když kohout zakokrhal a když se zdálo, jako by se nade dveřmi pražského Pekla vznášelo „neviditelné“ jeho heslo, které svítí též nad vchodem Pekla Dantova: „Lasciate ogni speranza voi ch'entrate!“, leč divý ten vír trval nezkaleně v originálním rázu jen do těch dob, pokud Kuňadrů Eman v něm řídil nevidanou kapelu dvou harmonik, triangu a tureckého bubnu.

I Peklo pokleslo za padlým „Rájem“, když náhle nadobro dohrál jeho kapelník, když v něm navždy dozněl „zborcené harfy tón...“, „puklého zvonu hlas...“ a když tam navěky umlkly tóny nástroje nejlepšího českého lidového virtuosa, prvního pražského harmonikáře, nebohého Emánka Kučery!

Eman byl přesto, že si zvolil nezvyklý nástroj, na němž lpí předsudky a opovržení, skutečným umělcem a ještě krátce před smrtí byl zván k dvorním honům do Průhonic i k hostinám na zámky Sychrov a Konopiště, aby zakoncertoval na starodávnou svou harmoniku před knížaty, princí a arcivévody!

Když byl rozjařen, linuly se z jeho nástroje sladké, tklivé, čarovné akordy, jež uchvátily srdce každého, třeba víc než napapouškované „kumšty“ světových mistrů – ještě mocněji jívalo poctivé, nezištné jednání tohoto bludného chudáka, pod jehož hrubým kabátem tlouklo ryzí srdce ze zlata...

Na svých bludných cestách v hospodském dýmu a otravných výparech vyzískal si však chudák to, co pasoval kdysi na „Hymnu pražského Ráje“ – kletou tuberkulózu, a ta rychle mladý, nadějný jeho život podryla.

Ještě v poslední noci silvestrovské vítal nový rok jarými melodiemi, bylo však již znáti, že vražedný plicní neduh rve v jeho prsou

poslední síly, a každý se zachvěl, když v novoroční jitro Emánek usedl znaven, ztrýzněn suchým kašlem, v opuštěný koutek kavárny a zahrál si na rozloučenou konec zamilované své písně: „O samotě zarmoucený sedím, slunko mé za hory zapadá!“:

„Paprsek poslední již mi svítí,
padá stín do duše ztrýzněné...
Nasejte na můj hrob jarní kvítí,
ať se jím potěší srdce mé...“

Za týden potom odnášeli kamarádi Emánka v rakvi ke svatému poli na Malvazinkách a pochovali ho kdesi v odlehlém zákoutí u zdi hřbitovní...

Peklo trvalo sice i potom dále, když z něho odešel jeho kapelník koncertovat andělům do skutečného ráje, ale bylo veta po té popularitě, již mu zjednal prostý harmonikář, který znenáhla upadá v nevděčném kruhu svých dávných posluchačů v hrob zapomenutí!

Ubohá duše!

Dříměj sladce...! Každým jarem vyplní se tvoje přání, a i když na tebe nikdo nevzpomene, vypučí nad tvým mrtvým srdcem prosté májové kvítí, jež kryje všechny luhy a háje a které samo, bez zasévání, se též smiluje nad opuštěným hrobem nešťastného českého muzikanta!

7

Sklenice piva

Skutečná historka z moderního žaláře

Motto:

*V kriminále nahoře,
v tuhý extra komoře
čeká na nás moc štrapáce,
ale žádná večere!*

*Ráno máme k snídani
trochu bryndy sbíraný,
v poledne kroupy nemastný
nebo suchý brambory...*

Píseň trestanců v samovazbě

Nikdy nezapomenu na teskný dojem, který mi sevřel srdce, když jsem se po prvé bral k prohlídce trestnice na Pankráci, k nesmírnému labyrintu ponurých budov, obehnaných vysokými kamennými hradbami jako tajemná tvrz, k té pražské Bastile, v níž si na tisíc zločinců, hochů, mužů i starců, ze všech tříd lidu a ze všech končin říše, odpykává ve smutných, těsných celách za krádeže, loupeže či vraždy mnoholetý i doživotní trest!

Temný cinkot zvonu z vížky nad kaplí trestnice zazněl mi vstříc, podoben hlasu umíráčku, v šerých parách, halících okolí, rozbřeskla matná, žlutavá světla a z mlh přede mnou se vynořily příšerné obrysy nesmírné budovy, jako vzdušný hrad v mracích, jako rozpjatá křídla obrovského netopýra...

Až do těch dob jsem měl o světě, jež zdi žalární kryjí, křivé představy. Šel jsem v jich nitro nahlédnout s hnusem a odporem, neboť při slově „žalář“ zjevil se vždy v mé mysli obraz nejvyšších hrůz: podzemní skrýše a kasematy, jámy a hladomorny, jež plní mráz a tma, v jichž věčné noci zmírají zmučení odsouzcenci a odkud zaznívá skřípění zubů, kletby a řinkot okovů.

Leč takovými byla snad vězení za dávných a starých časů – moderní žalář vyhlíží zcela jinak.

Vše je tu nové: podoba separací, bludiště chodeb, čistých, světělých, vyložených hladkými dlaždicemi, tenké mříže z ocelových prutů, tlum dílen, plynárna, tkalcovny, provazárny, nemocnice, pozorovací kobky pro šílence, temné komory pro zuřivce, železné klece pro mladé zlosyny a pusté, těsné cely pro vězně, úpící v truchlé samovazbě... Vše je tu jiné – stejnými zůstaly však hoře, strasti a zoufalství vězněných nešťastníků!

V moderním žaláři není zedraných vězňů, živořících a bloudících v temných sklepech a podzemních klenbách, ale zato v kamenných úzkých obílených těch celách spatříš tvory neméně bídné a ubohé; v děsném tichu oživených hrobů, věčně smutných a zamlklých, kde jako v zakletém zámku duchů neviditelné ruce v každém koutku vchody otevírají nebo zamykají, sterá vrata bez hluku zapadají, kde v chodbách stojí němé strážce s nabitými puškami a nasazenými bodáky, zhlédneš stíny lidských podob různého stavu a věku, ale stejně hrozné, s vousy oholenými a vlasy ostríhanými pro potupu – zjevy stejně popelavých, ohyzdných tváří, zapadlých, smutně hledících zraků, v hrubých škorních a halenách, označených plechovými číslovanými tabulkami, tvory beze cti, bez vůle, bez citu, pouhá vězeňská čísla, v kryptách hřbitovních za živa zazděná...! A každý trestanec, který dříve úpěl řady let v kobkách nejhorších brlohů, v Munkáči nebo na Špilber-

ku, ujistí vás, že trudný, bezútěšný život v moderním kriminále je nad pobyt v dávných žalářích, v nichž vládla značná volnost a cílý ruch, mnohem těžším a trapnějším.

V Sabinových „Oživených hrobech“ v uherských podzemních kasematech měli odsouzenci dost krásných chvil... Češi, Maďaři a Italové se tam sbratřili, těšili i vyraželi, psali básně a prožili celé romány; za zpropitné dostali podloudně noviny, doutníky i láhev vína, a když jim bodrý Vídeňák, doktor Schauberg, uvařil k tomu skvostné bramborové knedlíky, zapomněli na všechny bóly a strasti na světě...

Naproti tomu je neskonale trudněji v nových „palácích“, kde ani penězi, ani lstí nelze si pobyt zpříjemniti; všední, nuzná „tabule“ arestantská, v níž se opakují s krudou pravidelností hrách, kroupy, chléb a voda, vařené co možno bez soli a bez příchuti, je vězňům největším trestem a nejtěžším břemenem.

Plechový koflík praženky z vody a druhý koflík mdlých luštěnin, krup nebo zeleniny jest společným pokrmem všech žalářovaných, který se opakuje a střídá s mechanickou, trapnou, únavnou přesností týden po týdně, měsíc po měsíci, rok po roce.

I člověk nejstřídmější, který mimo zdi trestnice trávil život askety, plný bídy a odříkání, bolestně snáší úmornou trýzeň toho strávnického suchopáru, po kterém mysl blbne, duch klesá a lebku schvacuje jediný vzteklý, zvířecí chtíč zmocnit se za každou cenu něčeho, co by tu mrtvolnou mdlobu osvěžilo - urvat a pohltit kus slaného masa, pepře, žvance tabáku, močku z dýmky nebo krupěj kořalky...

Zjednat si aspoň jednou za drahý čas něco „lepšího“, něco „ostrého“, kyselého nebo hořkého, ať již je to cokoli, je společnou, zuřivou vášní všech lidí uvězněných, za kterou se odvažují vše-

ho – kvůli níž předstírají nemoce a kvůli které se derou i o nejtěžší práce a lopotu v trestnických robotárnách.

Tuhá práce až do úmoru je jediným prostředkem, kterým lze v žaláři získat jakési výhody, a jen kdo tráví celé dny v dusných tkalcovnách, plynárně nebo provazárnách, při kvapném díle vydělá denně dva až tři krejčary „na útratu“, z nichž jednou za několik neděl nebo měsíců si smí „přilepšit“ – smí si koupit štěstí, ideál a vrchol žalářní blaženosti, jež slove:

Sklenice piva!

My šťastní smrtelníci, jimž je dopřáno zasednouti kdykoli ve skvělé salony restaurantů ke sklence řízného nektaru a kteří, přesyrceni, plýtváme často nejlepším nápojem, nikdy nepochopíme, jakou rajskou slastí, jakým pokladem je tvorbu v žaláři od světa odloučenému, po dlouhém strádání a postech sklenka piva jakéhokoli, třeba teplého, bídného a zvětralého, které na svobodě každý žebrák odmítne s hnusem a opovržením!

Kolik v té jediné číši trpkého moku tají se krůpějí, tolik z ní čerpá prahnoucí vězeň okamžiků závratné rozkoše, a nikdo neuvěří, jak on blouzní celé dny a noci a čeká s horečnou nedočkavostí na spásnou chvíli, kdy bude moci těžce dobytou sklenku piva přimknouti ke rtům a s přimhouřenýma očima v blahém strnutí sáti zvolna, pomalu, kapku po kapce, vzácný, drahocenný ten mok, jenž v něm rázem zase vzkřísí lásku k životu, sílu, odhodlanost, víru a naději!

* * *

Jednou přivedli četníci do trestnice spoutaného vraha, muže složitě postavy, kalných očí a rudých, zardělých lící, které prozrazovaly typického opilce.

Byl to mlynář z jisté obce v pražském okolí, který byv klamán záletnou chotí, stal se pijákem, zabil kdysi v záchvatu nevěrnou ženu a byl za to odsouzen na pět let do žaláře.

Jeho příjmení soudruzi v kriminále brzy zapomněli a nazývali ho prostě „otcem Jakubem“.

Mlynář Jakub v prvních dnech svého uvěznění upadl v tupou letargii, a sedě němě, zamlkle na pelesti svého dřevěného lože z několika latí sbitého, zíral před sebe plaše, ustrašeně, jako by až sem k němu v těsnou celu zalétal skřek ženy, již srazil pádnou ranou do mlýnského splavu, i temný rachot kol, která její plovoucí mrtvolu v běhu zastavila...

Až do těch časů, kdy ho žena zradila a kdy přestal věřit v její lásku, býval pan otec Jakub statečným junákem; jeho líce byly krev a mléko, husté, černé vlasy mu splývaly po šíji a kol hovorných úst pohrával mu stále šelmovský úsměv i stopy bujného čtveráctví.

Doma ho milovala celá ves a každý s ním i ještě tenkrát rád besedoval, když se spustil a hýřil celé noci z furiantství i lítosti, aby zapil žal a vztek a aby při korbeli zapomněl na své neštěstí.

I tenkrát ještě bývalo živo v každé hospodě, kam přišel mlynář-piják hrdlo propláchnout a všecka chasa přízvukovala, když otec Jakub chopil sklenici piva a vrávoraje, spustil v průvodu rozladěných nástrojů šumařské kapely:

„Skleničko má pěnivá,
šestikrejcarová,
kdo se tebe přidrží,
ten nic nezachová!
Má tys láska jediná,
skleničko má předrahá!“

Mlynář Jakub utopil v „červené vodě“ mužnou krásu, povahu, čest i svědomí a stal se zpustlým, otrlým pijanem, jehož jedinou modlou jsou plecháče chmele a pálenky, a jenž když jich nemá, klesá jako zvadlý, vysílený tvor, potáčeje se v záchvatech duševní tuposti a vražedného deliria...

Na toho opilce měl nejhroznější účinek zákaz lihovin a truchlivá žalářní kuchyně s pustým jídelním lístkem, jehož věrný program jest podle kriminální hantýrky:

„Žádná kravina, samej brabenec,
žádnej brumajzl, samej semenec,
žádná vejvara, samej žabinec!“

(Žádné maso, samý hrách, žádný doutník, samý chléb, žádné pivo, samá voda!)

Sotva byl piják týden za mřížemi, zchátral a zhubeněl na kost a kůži; jeho rudý obličej nabyl odporné popelavé barvy a skleněné oči zapadly, jsouce podobny zrakům umrlce.

Zuřivé vášně alkoholisty lomcovaly jím jako v zimnici, a když dozorcí vešli do jeho cely, plížil se jim vstříc, spínaje ruce a chroptě plačtivým hlasem: „Proboha! Doušek piva mi dejte, nebo zdechnu jako zvěř! Slitujte se nade mnou! Milosrdenství!“

Když ho dozorcí příkře odbyli, vzlykal a bědoval, když mu řekli, že sklenky piva může si získat jenom těžkou prací, doplížil se ještě téhož dne do sklepní provazárny.

Cítil, že po něm bude veta, jestliže brzy nedosáhne onoho cíle, a svíjel přadena, stácel lana a motal provazy, až ho údy bolely, jako by byly přetlučeny, a mořil se a pachtil, aby dostihl v práci své mladé spoluvězně, kteří vyzískali tolik mzdy, že se dočkali „přilepšení“ již za dvě tři neděle.

Leč vetchý neduživce, chudšas zničený, se zdravím podvráceným, vydělal sotva desátý díl. Každý druhý den musil odpočívati, zaháleti a posléze zvěděl, že na něho připadne „jeho sklenka piva“ až za půl roku!

Kdo pováží, co značí půl dlouhého roku úmorné práce a béd v žalární cele, co znamená sto a osmdesát nekonečných dní a taktéž nocí trapného očekávání, ten pochopí, co vystál za ten čas vězeň Jakub trýzně a muk.

Po celou tu dobu vlastně nežil. Myslil jen na propast, která ho ještě dělila od cíle; všechny ostatní myšlenky prchaly z jeho mozku, a když se kýžený den „přilepšené“ konečně přiblížil, přestal pracovati, nepožil ani sousta pokrmu a počítal jen chybějící hodiny a minuty jako mechanický stroj, v blouznivém rozechvění. Noc přede dnem, kdy časně z jitra měla mu být jeho sklenice piva přinesena, ani oka nezamhouřil, ale přecházel prudkými kroky po cele, zíral zlobně k zamřížovanému oknu, jímž se dlouho jitřní zář nechtěla rozbřesknouti, a naslouchal každou chvíli u dveří s utajeným dechem, zda v nich již nechraští dozorcův klíč.

Když v osudný den „přilepšené“ padly první paprsky slunce do temné cely a osvětlily plným jasem shrbenou postavu vězňovu, zdál se být otec Jakub pouhým podivným přízrakem! Jeho žlutá tvář, rozrytá tisícerými vráskami, činila dojem skrání stoletého starce; bílé, řídké vlasy kryly ji jako padlý sníh: z rozevřených suchých rtů sálal horký dech a jen oči, úzkostně, neodvratně upřené na kliku dveří, svítily mladistvým, jarým zážehem.

Minulo ještě několik vteřin trapného očekávání, v nichž otec Jakub změnil se v běsného tygra, číhajícího na kořist; pak náhle cvakl klíč, otevřely se dveře, do cely vkročil strážník, nesa sklenici

čerstvého piva, na němž se třpytila svěží, bělostná pěna, a postaviv ji na trestancův stolec, mlčky odešel.

Konečně!

Otec Jakub se zachvěl, vyrazil z hrdla ryk běsné radosti, a rozpřáhnuv ruce, vrhl se k číši žlutého moku, pro nějž nasadil půl roku svého života, na nějž se tolik nasoužil, nalopotil a který si dobyl krví a mozoly!

Ach!

Chtěl chopiti kostnatou pravicí ten hrozný, draze vykoupený pohár blaha, přimknouti jej k vyprahlým rtům a jediným douškem jej vyprázdniti na dno, leč jeho svrasklé, třesoucí se ruce nedovedly jej zachytiti, vrazily do nádoby, ta se překotila, spadla na zem a rozbila se s temným cinkotem...

Na kamenné dlaždici se rozlétly střepy skla, pivo vytrysklo, vyšpláchno po ní v širokou kalužinu, vyprahlá zem je vsákla rychle do sebe a na podlaze zbylo jen špinavé bláto.

Vězeň Jakub strnul, vykřikl, a zalomiv rukama, padl zpět na zeď cely jako zabit ranou hromovou.

Děsná hrůza zkřivila a znetvořila tahy jeho obličeje; bylo patrné, že v nitru nešťastné té duše vře kletba, úžas i zoufalý zápas, že chce vybuchnouti v srdcervoucí ryk a pláč, ale křečovitě sevřené hrdlo nevydalo zvuku.

Starý Jakub, zapotácevně se od stěny, upřel poslední vyjevený pohled na vysychající krůpěje, jež z trosek sklenice zmizely v zemi, majíce podobu prolité krve popraveného člověka.

Nato zavrával k loži a mlčky, aniž hlesl, popotáhl je doprostřed úzké jizbičky na koso, takže jeden roh „pryčný“ trochu vpřed vyčníval.

Pak se pokřižoval, trochu se pomodlil, schýlil se, a učiniv mocný skok, narazil lebkou ze všech sil na ostrou lať, která tvořila roh lože.

Ozval se slabý třesk, pád těžkého těla, a sebevrah ani nehlesnuv, klesl na dlažbu; na jeho hlavě zela strašlivá rána.

Chtěl se zabít, učiniti navždy konec svým mukám, ale ani to se mu nezdařilo...

Lomoz, jež náraz způsobil, přivolal do cely tlupu dozorců, trestnicí zabouřil ztřeštěný poplach a přivolán nakvap lékař, aby zoufalce vzkřísil k životu.

To se též stalo.

Když po drahné době byla z lící polomrtvého vězně smyta krev a jeho hlava pokryta ledovými obklady, otevřel raněný oči, zdvihl se, a odstrčiv strážníky, usedl na okraj postele.

Na jeho zubožených hubených lících se rozložil blahý úsměv a on, zasmáv se z plna hrdla, zapěl chraptivým hlasem jako před lety na svobodě ve vesnické krčmě, uprostřed veselých kumpánů:

„Skleničko má pěnivá,
šestikrejcarová,
kdo se tebe přidrží...“

Ale motiv ten nedokončil.

Přerušil náhle svůj popěvek, vyskočil, rozhlédl se kolem, a vrhnuv se na dozorce, vykřikl divoce:

„Zloději! Vy jste ukradli mou drahou sklenku! Lupiči, vraťte mi moje pivo...!“

Otec Jakub byl šílený...

8

Žbluňk

Obrázek života v noční krčmě

V týž den, kdy zašel smutně proslulý azyl Batalión, byl k rozkazu policie zrušen též pověstný pražský lokál U Dejlů, útočiště, domov a vlast dětí bídy a kalu velkoměstského!

Doupě to, jež založil zchudlý hostinský Mamert Dejl, bývalý nájemce Žlutého domku na Malé Straně a kavárny Staré Slavie, bylo na prvý pohled pouhou noční krčmou téhož rázu jako Pan Alojz, Stará paní a lokál U Červeného srdcete, leč vpravdě byli Dejlovi něčím více, totiž sklepní skryší všech pražských vagabundů a tajnou pastí na zločince, stíhané zatykačem, z které policie vylovila již často vrahy, penězokaze i bandity.

Obecenstvo znalo dle doslechu jen horní lokál dejlovský, výčep, „cukluft“, hernu a „kasino“, totiž místnosti kavárenské a hospodní, málokdo však věděl, že se mnohem větší, tajné prostranství, zvané Žbluňk, prostírá pod šenkovnou, ve sklepě krčmy, a že tam noc co noc táboří ke stu noclehářů.

Systém hořejších jizeb se podobal řešetu, kterým pan Dejl prosíval své hosty dle jejich vnější i vnitřní „hodnoty“. Nejedranější nechal hned ve výčepu u dveří, aby neměl mnoho práce, když bylo nutno je vystrčit, a umouněné, ucourané „krásky“ pustil s jejich průvodčími dál, do „cukluftu“; v herně směli se usaditi již lepší chasníci „od řemesla“, vojáci a karbaníci, „kasino“ bylo vyhrazeno lidem lépe oděným, kteří sem přišli „na studije“ a ze kterých „něco koukalo“. Osobní své známé a hosty nejváženější usadil pan

Mamert obyčejně do kuchyně a sehnal pro ně pokaždé z protekce lepší sklenku kávy, talíř polévky anebo „špricek“ koňaku.

V herně koncertoval na harmoniku virtuos „Slepý Pepík“, který, ač byl slepý na obě oči, vyšlapoval si hbitě ve světnici, každého poznal podle řeči a uměl i hosty obratně obsloužit. Hlavní slovo však vedl sklepník Anton Luft, „pravá ruka“ šéfova, který každému přichozímu „viděl až do žaludku“ a dle toho zacházel s lidmi pěkně nebo krobiánsky. Když si některý „frajer“ nebo „kalina“ (tulačka) objednali pivo, přinesl Anton půllitrák v levé ruce a pravou současně natáhl pro peníze. Dal-li host šest „háčků“, dostal „pakoměřickou“ a měl potěšení, že si s ním pan Anton důkladně zavdal na zdraví, byl-li však „bez“, sebral mu sklepník pivo před ústy a bez řeči ho vynesl „na mráz“, doprostřed Rybné ulice.

Nejveseleji bylo v „kasině“, kde seděli slušní páni, kteří neskrblili zpropitným a kteří z útrpnosti zaplatili žebravým „nočňátkům“ nějaký „punč“ neb „sultánko“; tam se také všechny potulné zjevy shrnuly, vědouce, že:

„... pan Anton, těžká vrána,
zdrží kafky až do rána...!“

Ve všech těch místnostech se pilo a hýřilo vždycky celou noc až do bílého dne, a když se někdy stalo, že panu Dejlovi došlo pivo v sudech, doplnil je Luft vodou ze všech konví, hrnců a putýnek.

Leč mnohdy k ránu se již ani vody k „pokřtění“ pakoměřského nedostalo, a tu Anton sléval veřejně do piva kalné splašky z vaniček ve výčepu, ve kterých se vymývaly půllitry a džbánky.

Když pak některý host proti takové divné chemické manipulaci protestoval, odbyl ho zkrátka:

„Ale jdou do háje! Vám to musíme dát drobet slabší, nebo byste se opili jako čuňata!“

Tento rej v „horních sálech“ Dejlových zná z doslechu snad celá Praha; leč málo je těch, kdož by kdy slyšeli o Žbluňku Dejlovských noclehářů, kteří neměli „nahoru“ přístupu a musili sedat v dusném podzemním sklepení, v příšerné, vlhké katakombě...

A přece v tom temném sklepě pod podlahou, kam se vcházelo z rohu „kasina“ kolem sloupu po příkrých schodech, dlíval celý tábor proletářů, tam spával, odtud vycházel na lup a vracel se tam i s výtěžkem svých výprav. Zvláštní ta společnost, podobná bíd-níkům Viktora Huga, lupičům Montparnassovi a Thenardierovi, kteří se zdržovali ve stokách pařížských, měla tu svou organizaci, své zábavy i tlupu lidí, kteří byli živeni a udržováni výhradně tímto zchátralým náruďkem. Oni měli svého krejčího, který jim spravoval hadry a boty a přišíval „pánům a dámám“ na rozbité hadry záplaty; zde se potloukal „sekretář“ Kudrna, jenž za plat skládal žebravé listy, a tu konečně žil i známý stříbrovlasý kmet „Vašek“, který obejdy holil, stříhal i „napaloval“, maje zároveň v útrobách svého rance sklad nejjemnějších mýdel, leštidel a - voňavek...

Před několika roky poznal jsem život ve Žbluňku na vlastní oči, a sice na podnět svého přítele, známého humoristy, jenž mne vybídl, abychom pod ochranou pana Dejla nahlédli v ten podzemní svět. Pan Mamert nás znal jako dávné hosty z lepších časů ze Žlutého domku a ze Slavie i uvítal nás s radostí, a svoliv, abychom v kuchyni vzali na sebe obstárlé kajdy, pustil nás do temnot sklepení, v němž noclehující tuláci právě hráli pro svou kratochvíli - divadlo.

Když jsme se doplížili v čiré tmě po srázných stupních do podzemí a usedli na poslední schod, abychom nepoplašili „společnost“, neviděli jsme před sebou než shluk šerých postav, ležících po zemi v divém neladu.

Teprve když naše oči zvykly na pološero, rozeznali jsme odpor-
né podoby jednotlivců, vzadu na konci sklepa pak, v rohu petrole-
jovou lampou spoře osvětleném tři pestře oděné muže, z nichž dva
měli kabáty na rub obrácené, třetí na hlavě „čáku“ s papírovým
trápцем, a kteří, hovoříce podivnou hatmatilkou, provozovali ja-
kýsi sólový výstup.

Jak nám později vysvětlil slepý harmonikář Jozka, byl to divadel-
ní výjev, jež složil zloděj Máslo ve vyšetřovací vazbě ve „věži“ no-
voměstské trestnice; kriminální ten „plod“ měl název „Doběhnuté
numero“ („Napálený policajt“) a byl v tu dobu (v únoru roku 1889)
repertoárním kusem v podsklepi u Dejlů, kde jej tuláci Dejmek,
Frühauf a Muzikář hráli každodenně svým druhům za honorář tří
krátkých cigár nebo sklenky slivovice.

Celá hra byla mluvena zlodějsko-pepickou hantýrkou a nebylo
lze z ní zachytiti než úryvek dialogu policisty s dvěma zatčenými
poberty (s líznutými dejchavci). Ten je dopadl, když strhli v Kot-
cích z krámku boty, a lapnuv jednoho, volá:

„Zinkaři, dejchs kornout, kachle,
s hlaváčema teď máš machle;
pět holajzen kovář namele,
v hákovně je zobec šklebele.“

(Brachu, tys ukradl šaty a boty, teď ti nastane oplétání se soudci;
přísný rada tě zavře na pět měsíců a ty budeš mít v žaláři ošklivé
jídlo.)

Leč odvážný, vyškolený „zinkař“ není dnešní, ten se leká vždycky teprve „až druhý den“, a odstrčiv strážníka, odbývá ho posupným posměchem:

„Nemel pantem, kosný numero...!
Když zatluču mlejn, jsem sklenářskej,
tys na mě moc krátkej, smíchovskej!“

(Nemluv nazbyt, milý policajte! Když při trestním přelíčení vše zapru, budu čist jako sklo [nevinen], tys proti mně tuze sláb a nezkušený.)

Ostatní děj dramatu je jednoduchý. Strážník se chce zmocnit zlodějů, leč ti ho porazí k zemi, ztlukou ho jako žito, a když pak z něho stáhnou „uniformu“ a vstrčí na něho rozbitou kajdu a čapku pepickou, oblékne se jeden do strážníkovy hávu, narazí si na hlavu „čáku“ s papírovým chocholem, a mávaje šavlí, odvede ubohé „doběhnuté numero“ z jeviště...

Mimo to byl celým publikem občas pořádán tklivý koncert na kudly a hřebeny ovinuté cigaretovým papírem či tančen „prkeňák“, při němž každý křepčil, maje tělo strnule vzpřímeno a nehýbaje ani brvou v obličeji; když sem někdy zabloudil komediant, musil „dát k lepšímu“ své nejlepší kumšty a kotrmelce.

Jednou týdně bývaly tyto divé zábavy přerušeny příchodem „vizity“ (hlídky), dvakrát za rok „jenerálštrajfem“ (všeobecným zatýkáním). Hlídka sem zapadla, když se stala v pražském rajonu nějaká „moucha“, krádež nebo přepadení, a odvedla několik tuctů nejpodězřelejších „žbluňkařů“; když přišel „jenerálštrajf“, sebral vše šmahem, takže v celém domě zbyl jenom pan Dejl se „zmoklou“, osiřelou „vránou“ Antonem.

Tak to tu chodilo celých deset let, až náhle loni v létě pana Mamera truchlivá živnost omrzela, on opustil brloh, v němž zničil mužný věk, zdravý i čestné jméno, a trápen zádumčivostí a těžkou chorobou – skončil sebevraždou... Kdysi na sklonku podzimu našli lidé jeho mrtvolu v šumném chuchelském háji, visící na stromě poblíž sliveneckého kostelíčka – a od těch časů šel ke konci i bývalý lokál nešťastného kavárníka.

Na domě na rohu Rybné ulice od té chvíle jako by lpěla kletba; každý slušnější člověk se vyhnul „oběšencově krčmě“ a tam zavládla bohoupustá vřava, která jí dodala poslední ránu.

Ježto zde již nebylo železné ruky pana Dejla, který uměl zbujnou chásku držeti na uzdě, dály se tam scény tak křiklavé, že jednoho dne zavřela policie Pakoměřickou pivnici nadobro, a když se potom kolem půlnoci připloužili k Dejlovům obvyklí hosté, našli brány své útulny zamčeny na dva západy.

Uvnitř výčepu, Žbluňku i „kasina“ bylo pusto a prázdko jako po vymření; hrobové ticho strašilo kolem, a když několik „nočňátek“ zabubnovalo na dveře závorou zabeďněné, odpověděla jim než dutá ozvěna! Národ tuláků se tu shlukl naposledy bez přístřeší ve studené, tmavé noci a obléhal dlouho dávný svůj pohostinný azyl, nechápaje, že by ho mohla stihnout tak hrozná katastrofa!

Teprve k ránu se proletáři rozešli, rozprchli se jako stádo zmatených ovcí, když poznali, že je po jejich domově U Dejlu vskutku už veta navěky!

S Dejlovou krčmou zmizel zase kus pražského nočního života – zmizel k velkému žalu zdejší „flámy“ a „těžké váhy“, která žal nad zkázou „nejslavnější“ své vlasti vtělila v poslední pohrobni „Píseň dejlovskou“:

„Ruťa, ruťa, ruťa drá,
„Dejlovic‘ nejsou víc,
„Kaprovi‘ též v asanaci
hledí smrti vstříc!
Padne Platnýřská ulice,
to nás, ach, bólí nejvíce,
pak s ‚Liškovic‘ – to není žert,
i ‚Lojzu‘ vezme čert!
U Lusků Pepík Kuňadra
nezaválí už ‚Ruťa drá‘!
Pryč potom ruml z Prahy je,
pak: ‚Světě, ádíjé!‘
A M-ta! P-ta! TI-ta drá,
pak: ‚Světě – ádíjé...!‘“

Rozmarné proroctví „pepického národa“ se stalo záhy skutkem; za Dejlovými vzápětí se znenáhla zavřely místnosti četných jiných zlopověstných brlohů na Starém Městě i v Josefově a jarý ruch stavební čistí znenáhla morové ovzduší klikatých, křivolakých, otravných pražských zákoutí.

Za heslem asanace stihne vkrátku naši metropoli obrovský převrat, jakého není pamětníka. V tom znamení bude smetena nejzchátralejší čtvrt staré Prahy z povrchu země a nové, krásné město vzroste z jejího klínu na malebných březích vltavských.

Z těch ponurých končin zmizí všechny zlopověstné hospůdky josefovské, chaos krčem, kavárniček a „dupáren“, od přízemního Sklípku v Úzké uličce až k redutní dvoraně U Lišků na Svatojánském plácku, k prastaré tančírně U Chytrého zvířete. Navěky zavrou pak také své brány noční nalévárny a pelechy zvrhlé luzy Lojzíček, Luskovic, Jenerál, Stará paní, Denice i Tři kapři a s nimi

celá ta pravlast lvů a lvic z Páté čtvrti, odvěký rajon zdejších lumpaci-vagabundů!

Celý ten babylon bude zvrácen a rozkopán, že nezůstane kámen na kameni, a dojde pak k velkému „stěhování národů“; z těch míst zmizí hejna vetešníků se sklady rozbitých bot, peří, dýmek a kacabajek, boudy s železem, kůžičkami a paraplaty, skrýše přechovavačů a dobrodruhů, tajné trafiky pašovaných cigár, podezřelé lokály s okny, zastřenyými zelenou sítí, za tou havětí pak dlouhým tahem armády krysa a potkanů! A až bude dílo zhouby dokonáno, až vyvstane nad troskami ghetta nová Praha s ladnými sady a prostranstvími, pak jistě ti, kdož se rozhlédnou po jejích luzných, vzdušných třídách, s údivem vzpomenou zašlých časů, kdy tam stály boudy s bídými vetešemi, kdy se na nárožích vařily na prodeji husí drůbky a pekly dolky, ryby a jitrnice a kdy celá ta moderní, palácová čtvrť byla hnusnou bařinou, v níž živořili vyvrhelové a páriové – bédný národ pražských proletářů...

9

U kata před popravou

Z ovzduší popraviště

Počátkem roku 1888 se roznesla zpráva, že vrahové Augustin August a Karel Přenosil, kteří byli kutnohorskou porotou odsouzeni k smrti provazem, neobdrželi císařské milosti a že budou za dva dny ve dvoře věznic v Kutné Hoře oběšeni pražským katem Janem Pipergrem.

Oba ti zlosynové zavraždili 4. června r. 1887 v lese u Větrného Jeníkova mladého četnického závodčího Kašpara Melichara; úkladná ona vražda způsobila tehdy rozechvění v celých Čechách, a tu nebylo divu, že zvěst o nastávající popravě vzbudila ve všech vrstvách obecnosti značnou senzaci.

Reportéři pražských denních listů chystali se proto na cestu do Kutné Hory, aby pro své časopisy opatřili o popravě zevrubné referáty, a také mně připadl úkol, abych se jako zpravodaj odebral k smutnému divadlu.

Leč věc ta byla, jako vždy, spojena s velikými obtížemi, a sice z té příčiny, že je nesnadno se dověděti, kdy nadejde poslední chvíle odsouzenčova. Když je rozsudek smrti potvrzen, dostane o tom zprávu pouze prezident příslušného soudu a pak kat!

Jen ti vědí o dva dny dříve, kdy skončí zločinec na šibenici; odsouzený nešťastník sám zví to teprve v předvečer své smrti.

Mistr popravčí obdrží o osmačtyřicet hodin dříve rozkaz, aby se připravil na cestu k provedení příšerné své povinnosti, jen od toho jediného mohl jsem dostat patřičnou informaci, abych přibyl včas

na místo svého poslání, a nerozmýšlel jsem se ani okamžik a bez prodlení jsem zamířil k bytu Jana Pipergra, pražského kata...

* * *

O podivném tom muži, pověstném virtuosu v oboru věšení, slychal jsem předtím již celé tajuplné kroniky; viděl jsem ho také několikrát v jeho zamilovaném útulku, v Černém pivovaru, kde děsil hosty svými katovskými historkami a výstředními kousky, ale osobně jsem mu až dosud byl zcela neznámým.

Mně přeběhl mráz po těle, když lidé tvrdili, že jim Piperger kdysi pro žert vymkl vaz a obrátil jim hlavu do týla nebo že jim hrozil, že si na ně počká a že jimi bude jako vyučený čalouník „tapecírovat šibenici“, a neméně rozechvění se mne zmocnilo, když jsem kráčel Platněřskou ulicí k šerému domu vedle hospody U Světů, kde pražský kat tenkrát bydlil.

Nepříjemný pocit tísně zúžil mi prsa, když jsem vešel do starého, vetchého stavení, v němž temné, dlouhé chodby a nízká klenutí zdály se býti podzemními katakombami středověkých lidomoren a mučírén a kde za mnou duněl dutý ohlas kročejů jako úzkostné, tiché sténání...

Věděl jsem, že nejdu do starodávné katovny, místa opuštěného a zakletého, a že neuzřím před sebou kata v červeném plášti se zkrváceným mečem v pravici, nýbrž prostého mistra čalouníka, boдрého řemeslníka, klidného občana a otce rodiny, který toliko občas, jednou za kolik let jako mstitel uražené spravedlnosti, jako státní zřízenec jménem zákona vykoná na odsouzeném zločinu zasloužený ortel – ale přece mne jal před tím mužem pocit úzkosti!

V moderní době, v době svrchované osobní bezpečnosti a jistoty, kdy pouhý políček stíhá se pokutami a vězením, kdy žijeme tak

klidně a pokojně, že pouhé škrábnutí budí v útlocitných duších slzy a nervózu, je v tom cosi nepřirozeného, příšerného a děsného, že mezi námi v šosáckém okruhu žije muž, který v zátíši své jizby chová smrtící stroje, pouta a spáry šibenice a náhle, než se nadějeme, smí se chopiti hrozných těch předmětů a člověka usmrtit, zabít – zardousit v přítomnosti davu zvědavých diváků!

Ty pocity zmítaly mou myslí, když jsem zaklepal na dveře v prvním patře, na nichž se černal nápis:

„Jan Křtitel Piperger,
popravčí mistr Království českého“

a hlučné „Dále!“ zahřmělo z nitra pokoje.

* * *

Ostýchavě jsem vešel a rozhlédl se plaše po jizbě, leč jakýsi hrnatý, hubený muž chorobného vzezření mi nepopřál otálení.

Bez okolků se mne zeptal, co tu chci, a když jsem přednesl prosbu, zda by pan Piperger mně, zpravodajovi, laskavě nesdělil, bude-li pozítří, 12. ledna, poprava na kutnohorských vrazích skutečně vykonána, odtušil zhurta:

„Bude! Zítra ráno tam odjedu... Sedněte si a počkejte, až budu hotov se srovnáním věcí na cestu.“ Přitom mávl rukou k černé skříni, v níž stál otevřený malý žlutý turistický vak, plný kladek, háků a konopných provazů stočených v pestré směsici.

Zachvěl jsem se.

Poznal jsem ohyzdné dvojí „šněrování“ popravní, pouta pro člověka k smrti odsouzeného a výstroj šibenice.

Kat Piperger zpozoroval mé rozpaky i usmál se s pohrdavým úsměškem:

„Nebojte se! To je sváteční toaleta mých kutnohorských klientů...! Novinář, a mít strach! Fí...! To je hanba! Povídám, neodneste mi spaní a sedněte si, než srovnám své rozházené nádobí. Zatím vám povím historku o poslední popravě v Praze, která vás bude jistě zajímat!“

Pražský kat usedl na stoličku, vedle níž měl popravní řemení, provazy a háky položeny, upřel na mne pronikavý pohled a prohodil drsným hlasem:

„Narodil jsem se roku 1838 ve Štýrském Hradci jako syn tamního kata Bedřicha Pipergra, který tehdy právě skládal zkoušku s moderním, novým strojem popravčím – šibenicí –, poněvadž téhož roku vyšel zákon zrušující dosavadní stínání mečem a sekyrou.“

Přítom otevřel malou černou truhlici, jež stála za skříní, a vyňav z ní dvojsečný meč, vpředu v širokou plochu vybíhající, dodal suše:

„To je nástroj, jímž můj otec vykonal poslední krvavou justifikaci! Není-liž pravda, pěkná rodinná památka?“

Pak položil lesknoucí se zabiják na dřívější místo a pokračoval:

„Měl jsem šestnáct bratrů, kteří vesměs byli mistry popravčími a vykonávali smutné řemeslo ve všech končinách této říše.

Já sám jsem hleděl všemožně uniknouti kletbě, která lpěla na naší rodině, chtěl jsem se vymknouti katovskému řemeslu; vyučil jsem se čalounictví, ale svému osudu jsem přece neušel... Poslal jsem již také celou řadu vrahů a banditů na věčnost a nestydím se za své podivné řemeslo, ježto nepokládám za nic nečestného, jsem-li nástrojem spravedlnosti, právě tak, jako se nehanbí vojín, když je nucen tasiti meč, vražditi škůdce vlasti a zabíjeti její nepřátele!“

„A nepocítil jste aspoň při první popravě žádné chabosti, strachu a odporu? Neváhal jste v okamžiku, kdy jste – ponejprv měl zabít člověka?“ otázal jsem se rozechvěn.

„Och, jak by ne! Nikdo se nevyhne trémě prvního pokusu; ani zpěvák, ani herec, ani voják – ani kat! Což myslíte, že je to snadno, u přítomnosti tisíců lidu usmrtit svého bližního, mladého muže, ženu nebo starce? Zardousit je podle předpisů umění popravního – tak, aby se všechny provazy, pouta, kladky a spáry šibenice spojily k dokonalému, zničujícímu výkonu? Což myslíte, že se netřese i otrlému chlapíku ruka, když po první stiskne chladnoucí líce popravního a tlačí mu oči v důlky mezitím, co smrtelný chrapot dere se z hrdla umírajícího hříšníka a co vlasy jeho se ježí a tvář se zbarvuje hnusnou fialovou barvou umrlce...? A to vše se děje ve chvíli, kdy strnulé obecenstvo, stráže i komise trestního soudu hledí na každý katův posuněk a kdy snad opodál kůlu sténá a úpí otec nebo žena hynoucího zločince ve strašném zoufalství...! Mně se tehdy zdálo, že mám nohy k zemi přibity, že mé ruce tíží olovo, studený pot vyrazil na čelo a duši sklíčil nevýslovný strach, jako by na mne sahala smrt!“

Křečovitý nával dušnosti přinutil kata, aby ustal v hovoru, smrtelná bledost rozložila se na jeho obličej, a když přešel bílým šátkem rty, viděl jsem, že z nich setřel krvavé krůpěje...

„Pane,“ zašeptal Piperger, těžce oddychuje a stíraje si z čela rukávem studený pot, „odpusťte, že jsem dnes poněkud špatným společníkem. Cítím, že mne jímá nezvyklá trudnomyslnost, právě jako v předvečer dne, kdy jsem se chystal zde v Praze k poslední popravě!“

Kat sáhl do záhradří, vyňal z náprsní kapsy svazček zežloutlých útržků papíru, popsanych klikatou „švábštinou“, a obrátiv několik vetších listů, dodal živě:

„Bylo to 21. června v nešťastném roce 1866, kdy se ve zdejších ulicích hemžily modré uniformy saského vojska... Tenkrát mi připadl smutný úkol: zlomiti vaz svému bývalému známému, ba takřka kamarádu, sklepníku z hospůdky, kam jsem jako stálý host chodíval. V onen den musil jsem oběsiti mladistvého *Václava Fialu*, jenž až do dne, kdy úkladně zavraždil svou milenkou, obsluhoval denně společnost mých četných přátel v hostinci *Ve Sklípku* v Páté čtvrti, na rohu Josefovské třídy¹³.“

Často jsem slýchal o pověstné té pražské popravě na Židovských pecích zajímavé zkazky, povídačky i báchorky, a proto jsem napjal sluch, když mi bylo popřáno zvědět o ní konečně zevrubnou zprávu z úst nejvěrohodnějších – z úst kata, který ji sám provedl – – na vlastním příteli!

* * *

„*Václav Fiala* byl asi dvacetiletý junák, hoch krev a mléko, za nímž se fantily tucty holek,“ pokračoval *Piperger* s povzdechem, opřev hlavu o kostnatou pěst. „Když jsem ho poznal ve *Sklípku*, nastoupil tam po prvé jako vrchní číšník a všechny služky z celé ulice počaly běhat pro pivo k jeho výčepu, jen aby si mohly zakoketovati s hezkým *Venouškem*. Ale jeho srdce neodpovídalo slušnému zevnějšku a sličným lícím, to bylo s jeho ušlechtilým zjevem v příkrém rozporu.“

Piperger se sklonil ke staré černé skříni, otevřel v ní malou zásuvku a položil pak přede mne vybledlou fotografii, představující rozkošnou dívku oslňující krásy.

„Podívejte se,“ pravil, ukázav na obraz, „ta půvabná bytost přilnula šíleně k uhlazenému mladíku, který ji z počátku také upřím-

13 Dnes *Široká*. Pozn. red.

ně miloval. Klára Žemličková byla vzorem věrné milenky, vtělenou něhou a oddaností. Z lásky ke zbožňovanému muži klesla, stala se matkou; ale on, nabaživ se jejích vnad, zanevřel na ni i na své dítě a týral ji s ukrutností pravého tyрана. Zprvu ji hleděl od sebe odpuditi lhostejností a surovými rozmary, a když ubohá trpělivě snášela jeho pronásledování, jal se ji týrati, bít, a konečně jednoho jitra ji zavraždil!“

Popravčí skončil úpravu zabijáckého „šněrování“, a ustříhnuv z dlouhého tenkého lana kus asi metr dlouhý, upravil jej obratně v úzkou smyčku a na pravé straně udělal blízko sebe dva uzlíky.

Pak, zkříživ ruce přes prsa, pokračoval:

„Mluvil jsem s ním ještě v noci předtím, než Kláru usmrtil. Celý večer s hosty žertoval, pronášel rozpustilé vtipy, a když mi naléval poslední pivo na rozchodu, prohodil s drsným úsměškem: ‚Poslyš! Já ti brzo opatřím, brachu, výdělek...!‘ Řekl to tak zvláštním tónem, že mi hned blesklo hlavou divné tušení o jeho úmyslu, a když jsem vyhrkl zaražen: ‚Budeš potřebovati čalouny?‘, odušil ostře: ‚Snad! – Snad také něco jiného! Vždyť nejsi jen čalouníkem...!‘“

* * *

Piperger položil hotové konopné uzlovaté „oko“ vedle prvního osidla, jež natřeno lojem leželo na vaku, a dodal zamračen:

„Ten člověk nelhal...! Za několik hodin po té rozmluvě zabil milenkou a za měsíc potom vázal jsem mu, k smrti odsouzenému, na krk právě takovou oprátku, jaké teď strojím pro vrahy Přenosila a Augustu. Touž noc, kdy jsem ho viděl ve Sklípku naposled, zůstal v hospůdce, až všichni hosté odešli. Pak se v jizbě uzamkl, zbudoval uprostřed ze sudu vysokou pyramidu, rozestřel na ní černý sklepnický šat, a postaviv na vrchol čtyři hořící svíce, zřídil si

sám smuteční, pohřební katafalk. – Pak nabrousil široký zahnutý nůž, břitkou ‚žabku‘, odebral se za ranního šera do bytu Klářiných rodičů ve starém domě v Podskalí na Moráni a po prudké hádce skolil milenku patnácti smrtícími ranami ostrého tesáku – před očima svého vlastního dítěte... Zbrocen krví, vyšel přímo vstříc strážníkům, kteří spěli jeho oběti na pomoc, dal se klidně spoutat, odvést do žaláře i popravit, aniž by sdělil důvod bestiálního zločinu a aniž by dal najevo nejmenší známky lítosti.“

Piperger se odmlčel a zašeptal pak náhle, zvednuv svalnatou pravici:

„On šel k šibenici tupě, odhodlaně a beze strachu, kdežto já – já jsem byl v té chvíli zachvácen úzkostí; cestou ke kůlu mi nohy klešaly, ruce se mi třásly, a když jsem vkládal osidlo na krk sličného mladíka, bledého jako stěna – na hrdlo svého dávného známého –, zalily se mi oči slzami. V to hrozné ráno byla celá Praha na nohou; přes třicet tisíc lidí se hrnulo k popravišti, když za časného jitra vyvedli Fialu z kaple Novoměstské radnice, kde, stoje na černém kamenu k smrti odsouzených, vyslechl mši, a když za teskných zvuků umíráčku bral se v kordonu stráže Jindřišskou ulicí k Židovským pecím na žižkovskou pláň, kde strměl k nebesům popravní kůl. Maje usmrtiti bývalého druha, pozbyl jsem zcela rozvahy, a když on, zsinalý, málo živý, zašeptal ke mně u šibenice: ‚No, tak vidíš, že jsem ti dal zakázku!‘, tu se mi zatmělo před očima. Hlas mi selhal, když jsem chtěl dát svým lidem povel, aby vytáhli Fialu na hřeb, a jak oběšenec skončil, jaly mne mrákoty. – Stěží jsem dovrávorat domů se svými pomocníky, a ulehnuv na lože, byl jsem zachvácen silnou horečkou!

Tak skončilo mé první a poslední dílo v tomto staroslavném královském městě...“

Pražský popravčí umkl, byv poznovu zchvácen prudkým zá-
chvatem záduchy, a když se za chvíli zotavil, prohodil sklesle:

„Ve svém celém žití jsem jen dvakrát poznal, co je to zbabělost:
při smrti Fialově a pak dnes, kdy mne již od rána tísní teskná před-
tucha, že kutnohorská práce bude mým dílem posledním.“

„Snad nevěříte v pověry?“ zvolal jsem s úsměvem.

Leč on rychle vstal, maje zsinalé čelo svraštěno, přikročil až ke
mně, a metaje blesky z divných svých očí, jichž zornice v polotmě
jizby zářily zelenavým svitem, zasupěl:

„Mýlíte se! To není babský klep! Já již dlouho churavím srdeční
vadou a vím, že brzo zemru! Přesvědčíte se, že po nešťastné pozít-
řejší, třinácté popravě má pravice již nikomu neublíží!“ Statný ten
muž, sotva padesátník, který byl vždy svěží, kvetoucí a pln života,
vyhlížel v tu chvíli sklesle, stařecky, jako vetčný kmet; bývalý jeho
drastický, bujný humor se změnil v hlubokou zádučovost, a když
při pablesku zapadajícího slunce, opřen u okna, pronesl tesknou
věstbu, že bude nastávající poprava jeho poslední prací, nabyla
zsinalá, žlutá, vychrtlá tvář katova s vpadlýma, divě se blýskají-
címa očima a vysedlými lícními kostmi podoby umrlčí lebky!

Přejel mne mráz a byl bych nejraději uprchl z katovny, v níž ve-
černí soumrak obestřel všecky kouty a nábytek příšerným stínem,
ale Piperger, zpozorovav, že mne jímá strach, zasmál se a rozžehl
velikou visutou lampu nad stolem.

Na celém vzezření mého hostitele bylo patrné, že ho náhle skli-
čuje hrozná zmalátnělost a že chorým, ochablým tělem lomcuje
zimnice, kterou se nadarmo snažil překonati.

Leč vrozená hrdost mu nedovolila, aby se přiznal ke své únavě,
a ač cítil, že je mu další hovor trapnou mukou, přemohl násilně
bolest i trýzeň své duše, a zvednuv z podlahy koženou popravní
šněrovačku, pravil s nuceným humorem:

„Slyšte, vy zvědavý všetečko, vy slídívý pane žurnalisto! Jářku... když jste tak pěkně vyslechl mou kroniku – udělejte mi též něco k vůli.“

„Já vám?“ zvolal jsem ochotně. „S radostí... je-li to v mé moci!“

„Tak dobrá! Slovo s to...! Nuž hleďte: to šněrování zde podstoupí v Kutné Hoře pernou zkoušku, neboť musí sevřít oba vrahy ve své objetí... Jeden po druhém bude oběšen v témže řemení a každému se dostane toliko zvláštní oprátky. Proto je třeba, abych se napřed přesvědčil o rozměru šňůr a provazů na jakémisi modelu. Což, nechtěl byste tu síť vzít na pět minut na sebe?“

Vytřeštil jsem oči na kata, potom na strašné náčiní a couvl jsem rychle zpět, vyrazil z hrdla skřek úžasu...

Popravčí se dal do smíchu!

Zasmál se tak dutě, chraplavě, že mi příkrý zvuk toho pošklebku až podnes v mysli straší, a sevřev mé rámě, osopil se zhurta:

„Pak aspoň pomozte mně do popravního fraku, vy... zbabělče!“

Piperger vnutil mi do rukou kovový hák s koncem hrubého provazu, a vklouznuv pak obratně v pletivo tenkých šňůr, opásal se koženým šněrováním od kyčlí vzhůru ke krku.

Potom mi kázal, abych stáhl jednu kličku nad kotníky obou nohou s druhou, která přismykla sevřené ruce nad pravé koleno; zkusiv pak pevnost řemení, prohodil starostlivě:

„Hlavní věcí je, abych pozítří v Hoře při své chorobě neprovedl hloupost...! A snad neumřel dřív než moji klienti! Ale já se nebojím! Uhlídáte, že dovedu zdržeti i smrt na chvíli svou pevnou vůlí a že v pěti minutách budu hotov s oběma zlosyny! Můj bože, vždyť je to tak lehké! Hle, každý z nich se sešněruje tak jako já teď. Hák vzadu na pasu se vloží do kruhu, kladka na kůlu zahrčí... člověk vyletí vzhůru... chasa zatáhne dole za provaz... tělo se napne jako struna... oprátka se zařízne do hrdla, v němž praskne kost... oči

zapadnou, obličej zesíná... a je konec... všemu... navěky...! Vždyť je to tak snadné jako abeceda!“

Vtom se kat zajíkl, jeho další slova přerval dusivý kašel, kostnaté ruce zamávaly křečovitě ve vzduchu a on, zavravorav, padl bez vlády do lenošky.

Zároveň zahučely z blízké věže truchlé rázy hodin; odbila půlnoc a já, jat děsem, rychle jsem se vzdálil tmavou chodbou proti semináři, pevně přesvědčen, že se nebožák rána nedočká.

* * *

Byl to však klam... Starý popravčí dostal svému slovu.

Ve středu 11. ledna, ač nemocen, přijel ještě před polednem do Kutné Hory, dal zaraziti v prvním dvoře budovy krajského soudu dvě silné fošny zdělí půl čtvrtá metru, oddělil je malým prkenným pažením a zavěsil na ně své kladky a háky tak rychle, že zřízení obou šibenic opravdu netrvalo ani hodinu.

Když pak druhý den zrána sešněroval „své muže“, vrahy Přenosila a Augustu, v „pohřební toaletu“ a syn Wohlschläger mu je zdvihl k hákům na hrubých kůlech, tu neminulo ani pět minut a již starý pražský kat zatlačil oči oběšencům; zavravoral ze schůdků popraviště, odhodil černé smuteční rukavice, navlékl světlé švihácké „glazírky“ a zvolal třesoucím se hlasem k soudní komisi:

„Pánové! Já vykonal svou povinnost!“

Na popravních fošnách visely již jen chladné mrtvoly obou vražedníků se zlomeným vazem, se zježenými vlasy a zsinalými obličejí, nabývající zvolna ošklivé, temně fialové umrlčí barvy.

Avšak v témž okamžiku byly také vyčerpány síly starého Pipergra a on klesl do náruče svého syna – svého nástupce, jenž jat lítostí a dětinnou láskou, vypukl na popravišti v hořký pláč.

Téměř bezduchého zahalil v plášť a usedl s ním na stupně šibenice, načež po chvíli dopravil otce na nádraží, dojel s ním do Prahy a odvezl ho na Újezd do svého bytu, kde starý popravčí kolem půlnoci dokonal.

Katova věštba se vyplnila.

Padesátá, jubilejní „práce“ byla „posledním dílem kata“ Jana Křtitele Pipergra.

* * *

Za rok potom byl jmenován pražským katem nynější popravčí, nevlastní syn Pipergrův, aniž by si toho veřejnost povšimla; zavinila to divná povaha Wohlschlägrova, neboť kdežto jeho otec býval každodenním hostem ve zdejších zábavních místnostech, předních restaurantech, divadlech i ve středu rozmarné pražské společnosti, žil on skrytě a samotářsky, jako poustevník, jsa naprosto nepřístupný a neznám širšímu publiku.

Mně však zjevoval se často v duchu obraz mladého muže, který na dvoře kutnohorské trestnice s Pipergrem napínal lanem těla dvou oběšenců, snímal mrtvoly z kůlů a později klesl s pláčem na schůdky šibenice, tiskna umírajícího otce-kata ve svém objetí.

Od těch časů utkvěla mi navždy v mysli podoba Wohlschlägrova – zjev malého ramenatého muže, sivých lící a temných, vlnitých kadeří, jehož divné, pátravé, nedůvěřivé oči metaly blesky zpod zamračeného čela...

Přál jsem si, abych se někdy náhodou setkal s tím tajuplným člověkem a abych na něm vyloudil zpověď jeho pestrého života, jako se mi to zdařilo u jeho hovorného předchůdce; avšak na to bylo při zamlklosti Wohlschlägrově málo naděje.

Kdysi jsem bloudil bez cíle pražskými ulicemi, v nichž noční mlhy tlumily matnou zář svítlen, a jsa trochu sentimentálně naladěm, rozhodl jsem se, že povečeřím v některé postranní restauraci, kde nebudu vyrušován známými lidmi. –

Po delším putování jsem zahrnul kolem rohu Dušní ulice proti chrámu svatého Ducha a vešel do hospůdky zvané U Skušků, kde v malém přízemním sále seděla sporá společnost.

Pouze tři nebo čtyři pozdní pijáci podřimovali u sklenek, starý citerista skládal u okna svůj nástroj do koženého pouzdra a toliko jeden host v šerém pozadí dlel střízliv za stolem, opíraje zadumán hlavu o svalnatou pěst a dýmaje kotouče kouře z dlouhé papirosy.

Uchýlil jsem se proti němu u kamen do kouta a zazvonil na sklepníka, leč vtom zamračený muž z protějška prudce vstal, a změřiv mne ostře, prohodil:

„Nechtěl byste si se mnou zahrát partii karambolů?“

Mne vyzvání to příliš netěšilo, ale cizinec pronesl je tak rázným tónem, že mi bezděky zašla chuť k odporu.

„Nerad hraji, pane!“ odtušil jsem plaše. „Ale udělám vám to k vůli.“

Neznámý se dal do smíchu.

„K vůli mně!“ ušklíbl se zhurta. „To je dobré! Je vidět, že nevíte, kdo jsem! Kdybyste mne znal, dost možná, že byste si věc rozmyslil!“

„Oho!“ zvolal jsem popuzen. „Co je mi po vašem stavu a životopisu? Neptám se po nich! – Jste host, kterého sem zavál náhodou vítr tak jako mne, a sehrajme proto klidně svou partii a nestarejme se jeden o druhého. Neviděli jsme se nikdy – více se beztoho zase nesetkáme, a proto račte hrát – mně na tom nesejde... kdybyste byl třeba sám pražský opravčí!“

Cizinec přistoupil kvapně ke mně, podíval se mi zbystra do obličeje, pokrčil rameny a houkl pak na číšníka, jenž spal v tmavém koutě šenkovny:

„Hej, hola! Rozsvěťte!“

Sklepník se připotácel ke kulečníku, stáhl lampu, jež nad ním visela, blikajíc jako zhasínající kahanec, a uvolnil kohoutek, takže plynový plamen, vyšlehnuv, ozářil jasně celou světnici. Plné světlo lampy osvítilo oslňujícím leskem tvář mého spoluhráče a já se zarazil, spatřiv sivé, chmurné jeho líce a temné, podivné oči, vyzírající nevlídně z hustých brv zpod svráštělého čela, vroubeného záplavou černých, vlnitých kadeří...

Bože, kde jsem jen viděl ten zvláštní obličej?

Sehrál jsem partii za neobyčejné trémy, stále zpytuje vzezření záhadného muže, i když týž, dokončiv hru skvěle velkou sérií, odhodil tágo a vzdálil se zase do svého koutku; a tu, přes slib, že nebudu pátrati po jeho jménu, zeptal jsem se tiše sklepníka:

„Nevíte, kdo je ten divný host?“

Číšník se usmál, sklonil se ke mně, a udělav prstem přes krk významné gesto, zašeptal:

„To je nevlastní syn popravčího Pipergra, pan *Leopold Wohlschläger* – nynější pražský kat!“

* * *

Za okamžik potom seděl jsem již Wohlschlägroví tváří v tvář v odlehlém konci šenkovny za úzkým stolkem, zabrán s ním v živém rozhovoru, v jehož průběhu zvěděl všechny mé vzpomínky na svého otce a on mi navzájem vylíčil své osudy; na rozchodu od Skučků mne pozval, abych ho někdy navštívil v jeho bytě.

Od těch časů jsem pražského kata neviděl, až po dvou letech, kdy se roznesla zvěst, že ve znojemské trestnici bude oběšen vojín Prax, který ze msty zastřelil Jana Christa, svého četaře!

Tenkrát jsem zamířil do bytu Wohlschlägrova, o němž jsem se doslechl, že se před rokem oženil s hezkou dívčinou, že se stal otcem a že se od posledního čtvrtletí přestěhoval z Malé Strany do domu naproti kavárně U Třech kaprů, uprostřed Kaprovy ulice.

Sotva jsem se ocitl ve druhém poschodí starého, šerého stavební a zaklepal na skleněné dveře, na nichž visel nápis „Leopold Wohlschläger“, vyšel mi mladý popravčí vstříc a sdělil mi, že popravení vojáka Praxe bylo svěřeno vídeňskému katu, šlechtici Seyfriedovi; ale ač má návštěva se stala bezúčelnou, nepustil mne Wohlschläger, nýbrž pobídnuv mne dále, představil mne své rodině.

Rozhlížel jsem se dlouho s úžasem v luzném, půvabném zátiší, neboť jsem nemohl ani uvěřiti, že dlím v tajemné „katovně“.

Sám mistr popravčí ve svém dělnickém šatě činil dojem nejbodřejšího muže z lidu, a když jsem si prohlédl jeho katovské diplomy, nástroje a zlověstný žlutý kufřík s ohyzdnou šněrovačkou a spáry šibenice, tu se se mnou srdečně rozloučil stisknutím ruky, načež odkvapil do práce, do své zlatnické dílny, pohvizduje svižně veselou písničku.

Podivný pocit mne pojal, když jsem se v té chvíli rozhlédl kolem po příbytku, po útulku „muže smrti“, po bytu katově...

V prostranné síni kol dokola zářil jas denního světla, zaplašuje chmury z jizby i ze srdce.

Celá světnice oslňovala čistotou, z oken snášela se vůně fial a karafiátů, v kolébce jásalo a tleskalo ručkama krásné dětátko, jemuž mladá matka zpívala láskyplně něžnou ukolébavku, a ode-

všad v tom tichém skrytu rodinném dýchalo kouzlo blažené domácnosti, štěstí, pokoj a mír.

Jen tam vpravo, v temném rohu bytu černala se stará pootevřená skříň, v níž stál žlutý vak se šňůrami, oprátkami a vražednými háky, jež se z něho šklebily jako démon, číhající v hrozném mlčení, aby znenadání vztáhl své hnusné spáry, zdrtil to tiché blaho kolem a vyrval od rodinného krbu mladého otce i manžela – klidného dělníka – a vypudil ho ven, k stupňům popraviště, aby svou mizernou rukou usmrtil neznámého, odsouzeného bídníka...

Děťátko v kolébce hledělo zcela pokojně v tu stranu, bezstarostně si broukajíc, vypulujíc roztomile modrá nevinná očka v temný kout; ale mně se zdálo, že tam zřím v tu chvíli přízrak Pipergra – jeho mrtvého dědečka – s otázkou na rtech: „Budeš též nástupcem svého otce? Budeš také dědicem osudu našeho rodu, drahé, zlaté robátko? Dítě mé!“

Případlo mi, jako by katova výstroj v koutě zašuměla temnou odpověď!

Ty ohavné popravnické šňůry leží tam již dlouho, mlčky – skryty jako klubko hadů – hrozivě svinuty jako jedovaté zmije, hotovy zabít kohosi – neznámého – – – zavrženého, ztraceného člověka...

Jsou připraveny stále – a čekají...!

Komu jsou asi souzeny...?!

10

Zlatý důl

Obrázek života pražských bohémů

Pražský lid se nerad míchá do elegantních „kasín“ a k „panským stolům“, tak zvané elitní společnosti, i okupoval pro sebe již odedávna zvláštní střediska, hospůdky, kavárny a restaurace, z nichž hlavními jsou tři pivovarské pivnice: U Bucků, U Rozvařilů a U Labutě na Poříčí.

Z těch zcela vystrnadil nepohodlné „nóbl měšťáky“, rozbil tam trvale pevný tábor a zvláště Buckovy pasoval na své hlavní sídlo, kde je pravému Pražáku nejvolněji, kde se nejlépe dle své chuti baví, směje, hýří a veselí...

Buckovic byly už od nepamětných dob nejpopulárnější a nejrázovitější pražskou hospodou se všemi světly a stíny, přednostmi i chybami „lidových šenkoven“, se svým výčepem levného piva v průjezdě, kde lze dostat za pět půllitr „buckovského“, i s velkým lokálem, v němž národ svlažuje hrdla černým ležákem z kamenných džbánečků, s traktérem Matýskem, jenž dvacet let krmil pražskou demokracii vepřovým „zemětřesením“ a bachorovým „mozaikem“, s ctihodnou sklepnicí matkou Blažkovou, ráznou paní Máry, s ultragrobiánem číšníkem otcem Marouskem i se všemi národními pěvci a kupletisty, těmi pražskými bohémy, kteří tam měli povždy nejvýnosnější eldorádo a dali Buckovum odedávna typické jméno: Zlatý důl.

Není tomu ještě tak dlouho, kdy byli naši čeští pěvci pro lid nevídaným, zapomenutým živlem, bludným nárůdkem bez vyšších snah, bez naděje a bez cíle...

Jako kočovní, potulní páriové putovali s troskami svých Uměn po pražských zapadlých hospůdkách, výčepech a pivovarech, ži-voříce v nouzi, strastech a opovržení.

Všední jejich repertoár, složený z cizích chatrných kupletů, ošumělé kroje a žalostná „scénická výprava“ nemohly přilákati k chudasům široké obecnstvo, zvyklé v divadlech na skvělé deko-race a výkony, a jistě by byly zašly všechny ty družiny, na něž se hledělo spatra, jako – nu zkrátka jako „na zpěváky“, kdyby jeden mocný moment nebýval tepnou jejich krušného povolání: cit ná-rodní a vlastenecký, jenž je sílil, udržel a konečně vítězně vyvedl z truchlého podruží.

Pěvci pro lid pěstovali drahý čas téměř samotní český vtip, český humor a českou píseň, a proto – jen proto nezahynuli a do-čkali se lepších dob!

Již bohudík minuly ty trudné časy, kdy v nuzném zákoutí, v dýmu a kouři, mezi vřavou pijáků, rachotem džbánů, křikem a povykem národní zpěváci jako ubozí komedianti ubíjeli talent, ducha i životy, kdy po krejcárcích sháněli sporou mzdu, při níž se krušně tloukli trudným životem jako praví bohémové! Z jejich středu povstali muži nadaní, obětaví a inteligentní, kteří úsilnou prací je povznesli, sdružili, z té bídy vymanili a zjednali jim čestné místo v naší společnosti.

A Zlatý důl u Bucků byl hlavním základem toho vzkříšení...

Hned od roku 1869, kdy přestali býti Buckovic ošumělou zá-jezdni hospodou, v jejímž průjezdě pekly baby jablka a kaštany, a kdy byly zrestaurovány v nynější slušnou budovu, usídlili se tam nejstarší, první čeští „pěvci“; od roku 1872 počali tam hráti každý den a od těch dob se tam vystřídali všichni do jednoho a zjednali si existenci, jméno i sympatie lidu, jenž kvůli nim s nadšením plnil šenkovnu plnou par a dýmu za heslem:

Kdo chce v Praze co užít,
ten musí k Buckovům jít,
neb Pražák a Pražáka krev
tam najde vždy hudbu a zpěv!

Je věru dojemno až k slzám, smíchu i k pláči, jak ubohé byly počátky našich lidových umělců, když roku 1869 po prvé setřásli z beder německý ráz a když z malé hospůdky U Bucků pracně zřídili První český tingl-tangl, na jehož oknech se zjevil po prvé transparentní barevný plakát, osvětlený petrolejovou lampičkou:

„Dnes a každodenně čeští zpěváci!“

Jali se hráti, aniž by měli českých kupletů, vtipů a popěveků a musili všechny nesmělé pokusy překládati z německých odrhovaček.

Jak ty smutné „prviny“ české lidové Múzy vyhlížely, toho je nejlepším dokladem věrný úryvek z nejstaršího, nejprvnějšího českého výstupu sólového, zajímavá památka pěveckého archivu.

Je to dvojzpěv „Kníže pán a vysloužilce“, jenž býval nejparádnějším číslem všech společností a jenž se od své premiéry U Bucků dožil jako obzvláště cenný plod literární tisícerých repríz; nyní se arci každý z nás útrpně usměje hloupoučké oné naivnosti, ale tenkrát byl pokládán za úplně seriózní věc, při níž publikum cedilo slzy jako o „Mlynáři a jeho dítěti!“.

Na scénu U Bucků vylezl zpěvák, přestrojený za „kmeta vysloužilce“, jenž měl na prsou plechový medailon a na pomoučených vlasech starou vojenskou čepici; dělal truchlivé grimasy, žvýkal krajíc suchého chleba a zpíval k tomu žalostným hlasem:

„V smutnom truchlivém bóji
s tisíci starostí,
kulhám po mojí hólí,
byl jsem stat¹⁴ v mladosti!“

Potom lamentuje, že „dost prachu ačkoliv pocítil a ač byl ve válce strašlivý, často z louže píval a jedl chléb plesnivý“, načež „nepozorovaně“ vkročí na jeviště „kníže pán“, kterého vysloužilec nezná, poněvadž je týž oblečen inkognito v odřeném svrchníku; odznaky své hodnosti, totiž hromadu papírových strakatých kotilionů, jež pokrývají celou vestu, má zakryty kabátem a ostatní vladařské insignie, kostěný skřípec a sádrouvou špičku z mořské pěny schovává v kapse u kalhot. Když zhlédne veterána, zakývá hlavou a spustí velebným kontrabasem:

„Pozdrav tě bůh, ty starče už šedivý,
jak vidím, chléb že dobře chutná ti,
tys zakusil už všeliké divy,
tvůj starý věk přichází hořký ti!

Jak dobře by tobě, vojíne starý,
chutnalo pivo a kus pečeně,
a oděv tvůj, jenž tělo tvoje kreje,
moh bys mít moc lepší ujištěné!

Těž měkké lůžko i horko světnice
by k tvému stáří tůze sloužilo,

14 Stat = statečný, kteréž slovo má mnoho slabik, a bylo proto „případně“ zkráceno.

a po smrti až tělo své složíce
matce zemi do hrobu chladného!“

Vysloužilec je skromná duše a oduší v krkolomných verších:
„Že po pivu, pečení on nebaží, ač není k tomu navyklý pořád nikdy!“, kníže pán pak dí, zda nebyl nikdy v boji ukrutníkem, zda „nezabil někdy u něj stojíce i reka ctného“ a neokradl též vdov a sirotků, k čemuž staroch z vysoka odpovídá:

„Chudým sirotkům, ano též i vdovám,
neublížil jsem jaktěživ nikdá,
a přesvědčit se taky nikdy nedám,
to je ta moje radost jediná!“

To knížete ohromně potěší, takže se dá dědkovi poznati, nasadí si na nos skřípec, a rozepnuv okázale svrchník, poklepe na hromadu kotilionů z kočičího zlata a zvolá majestátně:

„Ty najdeš milost a dej to vše na mě,
nebudeš nést svého břemene,
neb já jsem kníže pán té země,
jenž obdaří své vůle každé plémě!“

Jak chudák vysloužilec zhlédne papírové, blysknavé řády, padne na kolena, a líbaje uctivě knížeti šos umazaného kabátu, pokorně volá:

„Já padám k nohous té Vaší Milostnosti
a povždy hoden vši vaší lásky,

a osmělím se oděv líbat do sytosti,
jenž zásluhy chudého vojína ctí!“

Nato odmítá předem jakoukoli finanční podporu ze strany zeměpána, podotýkáje uznale, že témuž „nejní možná obdařit každého, neb by ztratil od svého jmění mnoho“, kníže pak končí celý nesmysl následující „morálkou“:

„Ovšemť by se kníže musel rozdělití,
kdyby měl z každé věci radost mít!
Teda bud' zdrav až na zítří shledání,
odměnímť já se tobě jakž sluší,
neb kníže má ještě mnoho k rozdání,
anžto každého prosbu vyslyší...!“

Pak si vždy utřel nos a oči, rozpřáhl ruce, vězící v „ajnpalec“ rukavicích, a vzkřiknuv: „Starče, dej mi políbení!“, zmáčkl ho v náruč, přičemž ze sufit sršel bengálský oheň (někdy i rakety), z orchestru vždycky zahřměl pochod Radeckého a tím skončil nejkrásnější vážný zpěvácký výstup, při kterém tři čtvrti publika plakaly, jedna čtvrtina se smíchy válela a byla za to obyčejně vyplísněna nebo vyhzena, aby nerušila všeobecné pohnutí nestydatou profanací.

A kolosální ta „bota“ hrávala se U Bucků i jinde noc co noc, bez únavy, za neutuchající bouře potlesku, a ta společnost, jež neměla „Knížete pána“ na programu, platila za bídnou „šmíru“, která se mohla jít „utopit“.

Poměry ty se tak brzy nezměnily.

Po několik roků tak „česká uměna“ ve Zlatém dolu živořila a i nejlepší, vskutku výtečné zpěvácké síly se musily mořiti

podobným literárním brakem, ubíjeti na něm svůj talent a síly a hynouti mravně v nízkém ovzduší.

Ve Zlatém dole ještě dlouho potom deklamoval přední krasavec *Toník Frankl* v rekrutském kroji při rachotu plechů a čpavém bengálu jako nejbrilantnější číslo: „Osmnáctý praporek, tento udatný sbor, zažil kruté časy!“; slavný tenorista *Dvorský*, jehož zvonivým orgánem se celý lokál otrásal, hanobil své vysoké „C“ na vlastní „kompozici“:

„Občanské voják má kruté řád!
Tam na vartě, tam visí zvon,
a ten občanské voják stojí pod ňom!“

Direktor *Vlček* odplivoval klasický refrén „Pfu“ na botu v ševcovském kostýmu, první šansoneta *Rafaela* dělala publikum vulgární „Kočičkou“ a stejné veteše musil přednáseti i starý *Pru-dil-Novotný*, bývalý majitel pivovaru U Myslíků, jenž zchudnuv, stal se zpěvákem a ke sklonku svého života z milosti za bídny groš zpíval v šenkovně Myslíkovic – v témže domě, který kdysi jako zámožný měšťan a přední pražský měšťan zbudoval.

Nejdéle tábořil ve Zlatém dole nejstarší „zpěvák“, otec *Rak*, jenž se přes třicet let ve slastech i strastech lidové Múzy plahočil. Ten povždy putoval k Buckovům vesele, jen když mu čouhaly z kapes starodávného pláště jeho zamilované mlsky, pečená husa a pětililová „kost od šunky“. Zvlášť husa byla jeho ideálem, takže jednou hosté přilepili na strop hospody obraz martinského ptáka, aby jej měl otec *Rak* stále před očima, týž pak byl tak hrozným jedlíkem, že kdysi snědl na posezení dvě husy, které učil akrobatickým kouskům pro Varieté a které, ač již uměly dělat kotrmelce, upekli

bez milosti v troubě u Bucků na pekáči, načež na něho soudruh Jelínek složil verš známého kupletu:

„Traktér Prchal, jak známo vám,
jídel mívá plný krám!
Pojednou vše zmizí však!
Proč to...? Proto...!
- - - ,Starý Rak!“

Pantáta Rakovic si však z těch špiček nic nedělal, chutě zpíval, jedl, pil a uspořádal tu aspoň čtyřicet jubileí „umělecké činnosti“ – čtvrtstoleté pokaždé, když potřeboval nové boty, třicetileté, když dostal chuť na husu se zelím a padesátileté, když nemohl sehnat peníze na činži.

Zarmoucen byl jen jednou, když hrál svou nejlepší roli, reka Žižku, oděn jsa v atlasové střevice, krátké kalhoty a hasičskou přilbici, a kdy zpíval při střelbě ze staré pistole: „Již táhne Žižka, vůdce, řiditel náš!“, aniž by se mu po starém zvyku ozvala z ulice za oknem Buckovic sálu ozvěna; tenkrát arci měl ten malér vážnou příčinu, neboť zpěváky, kteří na ulici „dělali echo“, sebrala patrola a mezitím, co Žižka-Rak na scéně zoufale střílel devátý kapslík, čekaje na „ozvěnu“, vedli tuto na „okres“ policajti.

Ve Zlatém dole našlo i uhájilo své živobyetí mnoho potulných pěvců, ještě víc však bylo potulných bohémů, kteří v dýmu i parách skrovné hospůdky ubili svůj mladý, nadějný život.

Tam si „vyzpívali“ v odměnu zárodek smrti veselé kopy *Bachman* a *Frankl*, kteří před léty uměli celou Prahu rozesmát znamenitými šprýmy a nápady, kteří jako nerozlučná dvojčata humoru sršeli

vtipem až do posledního vzdechu a kteří si mnohdy uprostřed nejbujnější zábavy teskně zapěli:

„Až my dva umřem, to bude zle!
Kdo za nás rozjaří Pražany zde?
Zda někdo nám věnuje vzpomínku jen,
až ve chladném hrobě my spáti budem?“

A bylo vskutku dlouho zle s pražskou veselostí, když Bachman opustil svého kamaráda a odešel zpívat popěvky ke sborům nadpozemským.

Osiřelý komik Frankl byl tou ranou tak zdrcen, že ze žalu a bolu všecky noci před pohřbem proflámoval a ráno o funusu si z nedostatku vody umyl uplakaný obličej v dršťkové polívce na porážce, načež vyhlížel tak děsně, že ho strážníci ani nepustili za truhlu k smutečnímu průvodu.

Zničen, opuštěn, tesknil pak stále po svém věrném druhu, chřádl a bylo patrno, že půjde brzy za svým přítelem. Hned v noci po pohřbu zjevil se Bachman Franklovi ve snu, poklepal mu na rameno a zvolal smutně a vyčítavě: „Copak děláš, Františku, že tak dlouho nejdeš? Já nemohu v nebi zpívat dueta a potřebuji tě jako sůl!“ Chudšas Frankl pak vskutku nedal na sebe dlouho čekati a putoval vbrzku za prvním českým komikem na Olšany, kam se záhy odebrali i jiní obyvatelé Zlatého dolu, parodisté, zpěváci, hudební šašci i humoristé, Škoda, Štaffl, Petrnoušek a Bartušek.

Všichni si přávali, aby spočinuli vedle sebe, aby si byli blízko, až půjdou k nebeskému „angažmá“, ale toto přání se jim nesplnilo; Bachmana zavezli na třetí olšanské oddělení, Frankla až na páté svaté pole, Hugo se Škodou a Štafflem se octli kdesi v neznámých

koutech hřbitova, a chudas Petrnoušek by byl málem shnil omylem v pusté společné šachtě, mezi mrtvými vězni a tuláky...

Celý ten veselý národ na Olšanech sladce, blaženě dřímá, zbaven trampot a strastí svého pestrého života a nedbaje, že mu nikdo z dávných obdivovatelů nepřinese ani kvítko na bezejmenný hrob, kde žádný nápis nehlásá jeho památku.

Oni nikdy nečekali na uznání nebo vděk tohoto světa, který za živa bavili a vyráželi, a věděli vždy, že to dopadne po jejich smrti podle dueta, jež si Frankl s Bachmanem tak často zapěli:

„Až zemřem my, přemýšlím, milý brachu,
kdopak nám nápis na hrob udělá?
Nu, o to věru není mnoho strachu,
napíšem si jej sami dva!
A to as tak: ,Zde odpočívaj tiše,
nezpívaj víc a světu pokoj daj,
žádný z nich víc již kuplet nenapíše,
ti všichni navždy dozpíváno maj!“

Nejznamenitějšími typy zpěváckého Zlatého dolu byli dva originální lidé, bez kterých si Pražané před léty ani nedovedli Buckovic představit – nejdrastičtější český komik *Hugo* a nejradikálnější pražský sklepník, pan otec *Marousek*.

Číšník *Marousek* posluhoval v pivovaře U Bucků devatenáct roků se stejně zamračeným čelem, ostrým, nedůvěřivým pohledem a svráštělymi rty, které byly vždy pohotově pronéstí masné grobiánstvo; celá jeho gestikulace záležela v málo pohybech; postavil před hosta džbán s pivem, zachrastil na zádech měďáky v koženém kapsáři a natáhl ruku pro peníze; když host s placením otálel, vytrhl mu džbánek z rukou a víc mu po celý večer nenalil.

Komik Hugo byl zase jeho pravým opakem; jsa nevyrovnatelným humoristou, dovedl svými břitkými nápady každého rozesmát do úmoru, ba on uměl provést takové švandy, že lidi slabších nervů popadala křeč, a uměl přilákat ke svým produkcím i davy vlastních kolegů-zpěváků – největších svých obdivovatelů a – závistníků. Jedinou vadou, která ubila celou existenci tohoto zneuznaného, ztraceného velikána v říši humoru, byla vášeň, s níž Hugo obětoval pro dobrý vtip – všecku slušnost a morálku! Když se rozehrál a z hlediště mu zahřměly vstříc salvy smíchu, zapomněl na vše kolem sebe a bez ohledu na publikum „hodil legrační pumu“, tak neomalenou a „silnou“, že se všichni slušní posluchači začervenali a utekli.

Ubohý Hugo skončil trapnou nemocí – souchotěmi –, ale jeho rozmar ho neopustil ani v poslední hodině. Když již měl duši na jazyku a byl skorem bez vědomí, přišel mu bratr sdělit, že skončil v Blatný známý kamarád, zpěvák Šimandl; umírající Hugo, zavrtev hlavou, zašeptal: „Jaký Šimandl?“, ale jak mu bratr odpověděl: „Ten z Blatný!“, tu bleskl hasnoucím zrakem komika zase dávný zákmit taškářství a on vyhrkl s posledním úsměškem starý rým: „Tak holt mu to bylo taky čerta platný!“

Hugo prožil na prknech tingl-tanglu ve Zlatém dole bezmála celý život, a když umíral, vyžádal si, aby až ho přátelé ponесou k hrobu, šli s jeho rakví k Olšanům – po Poříčí, okolo hostince U Bucků.

Přání mu vyplnili!

Je tomu nyní právě osm let, kdy se truchlivý Hugův pohřeb ubíral Poříčím a kdy starý číšník Marousek, stojí v čele všech denních hostí před vchodem Buckovic hospůdky, smekl před chudičkou rakví ubohého, uštvaného zpěváka čapku na rozloučenou.

Před rokem zesnul také staříčkový sklepník, a tak opustili Zlatý důl dva nejvěrnější hosté, kteří založili i utvrdili všecku slávu té pražské populární pivnice.

Vždy se říkalo, že až umrou, stihne též Buckovy katastrofa, ale věštba se nepotvrdila; oba již dávno práchnivějí v hrobě a Zlatý důl dosud rozkvétá s jinými zpěváky...

Inu... je to kletbou i štěstím smrtelných lidí: že nikdo na světě – není nenahraditelným!

Starobylá pivnice U Bucků je stále tou prostou lidovou hospůdkou, jakou bývala kdysi. Z oné klidné, idylické staré matičky Prahy, která se podobala dříve tolik klidnému, milému, družnému krbu rodinnému, počestné domácnosti české, z oné Prahy starodávné stává se velkoměsto se skvělými restauranty, nádhernými kavárnami a přepychovými bary. Na troskách staré Prahy vyrůstá Praha nová, jež v ničem nezadá Paříži a jiným velkoměstům.

A tak jako staří Pražané milovali tu „svou“ Prahu, tak my milujeme tu dnešní, se všemi jejími světly i stíny.

11

Pan Marát od Šturmu

Obrázek z pražského podloubí

Motto:

*Pojďte, lidé, k mému krámu, prodám rád;
to, co u mne – nekoupíte nikde snad.
Dýmky, límce, cvočky, brejle, hřebíky,
svícny, boty, modlitbičky, rendlíky!*

Kramářská

Ponenáhlu mizí kus za kusem té staré Prahy s křivolakými uličkami, průchody, arkýři a podloubími a z jejich ruin rostou hrdé bulváry!

Na troskách zbytků dávné romantiky vzniká moderní město s jiným rázem a novými lidmi, a památky i pamětníci zašlých dob klesají zvolna v hrob zapomenutí.

Již dávno mimo jiné došlo též na rázovitou kavárnu U Šturmu na Uhelném trhu. – K nemotorné její budově s nízkým klenutým loubím pronikl také zhoubný ruch; obklopili starušku dřevěným plotem, strhli plot a brzy zbyla ze slavného kdysi domu U Šturmu jen hromada trosek a rozvalin.

Zároveň s ním zmizela jedna z nejzajímavějších figurek pražských ulic, typická postava nejstaršího Šturmovic nájemníka, vetešníka pana Maráta. Pan Marát po dvacet let sedával u chudobného krámku v posledním oblouku nízkého loubí den co den, za mrazu, vedra, vichru i lijavce. Lidé tak zvykli vídati jeho shrbenou postavu v temném přízemí hostince, že kramáře i dům pokládali

za nerozlučné bytosti a říkali starci „Pan Marát u Šturmů“ a kávárně „Šturmovic u pana Maráta“.

A opravdu, ten šedivý tandlěř a vetchá budova byli si podobní. Vyhlíželi oba jako staří známí z jiných, minulých věků. Omšená, schýlená haluzna s nizounkým krovem, příkrčená mezi sousedními paláci, vypadala jako ten stoletý stařec, jenž stával shrben u jejích pilířů, a tisíce trhlin šerých, oprýskaných zdí Šturmovic kavárny zdálo se obrážeti v sivých, osmahlých lících pana Maráta, které brázdila léta i útrapy bezpočetnými vráskami.

Bylo mu devadesát let a za tu dobu prožil kus podivuhodného, bouřného života...

Bojoval jako granátník ve čtyřech válkách, přinesl si z vítězných bitev plná prsa čestných ran a vyznamenání; pak se stal v Praze měšťanem a obchodníkem, leč ke sklonku žití stihly ho těžké ztráty a pan Marát, pozbyv jmění, octl se v loubí U Šturmů jako nuzný, podivínský kramář, jehož zbožím byly střepy ze smetišť a kupci – trhání z pražského proletariátu...

V Praze snad není člověka, který by aspoň jednou ze zvědavosti nebyl zabloudil k jeho nevidanému „výkladu“.

Na rozviklaném červotočivém stolečku a ve dvou dřevných nůších ležely v chumlu a pestrém neladu spousty cetek, zlomků a strakatých cárů, které by nezvedla ani hadrnice a jež se válely snad již kdesi v odlehlých koutech a na smetištích! Rozbité hrnky, mísy a lampy, umourané kravaty, „oříšky“ z dýmek a zlámaná kování, kusy řetízků, boty bez holínek neb podešvů, kartáče bez štětín a sbírka roztomilých deštníků, u nichž chyběly buď dráty, nebo i celá pokrývka – to vše tvořilo křiklavý, bizarní kaleidoskop báječného skladu, jež doplňovaly v dojemné harmonii kupy špinavých límců, bedna s přeráženými noži, břitvami, okuláry a vidličkami a velký košík rozedraných sešitů krvavých románů s vy-

trhanými obrázky. A nad tím babylonem zaprášených nicotných tretek, které dohromady nestály za zlatku, sedal majestátně pan Marát s pýchou milionáře a trůnil hrdě v dřevěném křesle, maje na hlavě promaštěnou vojenskou čepici se žlutým prýmkiem a jsa zahalen do záplatovaného burnusu, jenž pamatoval Metuzaléma a hrál na slunci všemi barvami. Staroušek, mžouraje podezřívavě kolem sebe, obchodoval s tlupou odranců, která tu civěla celý den, neboť pan Marát byl její poslední spásou a mužem, u něhož bylo lze v nejhorší chvíli získat za zcela bezcennou tretku potřebný groš na viržinko nebo na sklenku kořalky.

Za třesutého mrazu tam přešlapovali vždycky typičtí denní hosté, kulhavý obejda Vítek s koktavým a huhňavým zastavárenským překupníkem panem Fišerem, a majíce zálsusk na hrnek horké kávy u Šturmů, rozumovali za velkých trampot a cvakotu zubů, co by se dalo z jejich sporých „svršků“ u pana Maráta udati.

Vítek, jenž byl ráno oblečen a vymóděn „v chudé kanceláři“, šilhal nervózně na „majstrátská“ perka, kterými tam byl obdařen, a třesa se zimou, spekuloval, zda by bylo lze v sibiřském chladu promenovati na pražské dlažbě bez bot.

Pan Fišer pak, jemuž již zalezlo za nehty, zatahal nesměle kramáře za rukáv, a vytáhnuv ze šosu plechovou kudlu s velkým dřevěným držadlem, kterou našel někde za vraty, zakoktal bublavým, bojácným hlasem, v němž se zračil strach, že to s jeho nabídkou špatně dopadne.

„Kouknou se, pane Marát, mohli by se mnou udělat kšeft...“

Leč oslovený byl právě ve špatném rozmaru, jelikož mu vyhaslo v dýmce, i zavrtěl hlavou zabručev: „Nic vert!“

„Pro pět ran, co myslej? Vždyť je to pravá „příbramka“! Co je na ní krásné práce a matriálu!“ zaskuhral Fišer a zaklapal svůdně kramáři rudě natřenou střenkou před nosem.

Slovo „příbramka“ škublo panem Marátem. Sáhł po kudle, zkusil její zubaté ostří na nehtu palce, pak jí řízł do okraje starého cylindru, a pohlédnuv se zálibou na křiklavou červeň držadla, zdvihł dva prsty a řekl suše: „Chtějš?“

„Dva nové? Kampak s tou harfou! To ne! Čtyrák!“ vyrazil tulák zoufale. „Za čtyrák stojí krevnímu bratru!“

„Ne! – Dva!“

„Tak aspoň tři!“

„Dva!“ odsekl neoblomný pan Marát urputně a dodal zhurta: „A bez řeči! Věc mi zůstane ležet a já mám beztoho už v kšeftě hrozné peníze!“

Pan Fišer svěsil smutně hlavu, sklapl obrovskou kudlu, a otočiv se ke krámku zády, nabídl jí ke koupi vandrovnímu, jenž se právě ubíral kolem. Ale nic na světě nedovedlo popudlivého kramáře více rozhorliti než taková pokoutní pletka u jeho závodu.

„Element Laudon, pryč od krámu!“ houkl rozhořčen, mávnuv dýmkou a zamžourav dívoce očima. „Já tu mám vejklad, já mám na to koncesu a já platím daně a přirážky! Hned mi jdou odtud, anebo jich dám vzít patrolou!“

V takové chvíli šla z pana Maráta hrůza, takže chudák vandrovní hodil nešťastnému Fišerovi kudlu zpět, a boje se skandálu, dal se z osudného místa do klusu.

Ale taková ostuda a umíněnost zase dopálila pana Fišera, že zesinal jako vypraný ubrousek. „Pane Marát, poslechnou, oni jsou...“ rozkřikł se a zahrozil na něho zuřivě.

„Tak co jsem?“ rozběhl se starý proti němu.

„Oni jsou nákej kapacita!“

Pan Marát zbledl a zavrával.

„Kapacita! On kapacita!“ zahučelo mu hlavou. Nerozuměl sice, co znamená to děsné slovo, ale rozhodně to bylo asi něco strašného,

neboť celý jeho hrozný smysl vyčetl ze sršících očí a zježených vlasů páně Fišerových. „Element Laudon! Já kapacita! Já, který sloužil věrně císaři pánu čtrnáct let na koni, na moři i na suchu! Krajcpatalion, já, Pražák, měšťan a granatýr!“ vyrazil ze sebe, a skočiv před láteřícího Fišera, zabouchal pěstěmi do prsou, až to hlasitě zadunělo, a ze zapadlých zraků starce vytryskly slzy, které padaly po scvrklých lících až na zedraný burnus.

Nastal náramný poprask, ke krámku se seběhl zástup žen z Uhelného trhu a z kavárny U Černých, besedy všech květinářek pod podloubím, ty počaly rozdurděného vetešníka těšit a chlácholit a zmatek by snad neměl konce, kdyby se u výkladu nebyl objevil shrbený pán s vyčouhlým klučinou, kteří zdvořile pozdravili starého Maráta. Tu jako zázrakem ztichl jeho hněv a on s hlubokými poklonami belhal se vstříc příchozím, rozplývá se úctou a zdvořilostí:

„Ruku líbám, pane domácí! Račte poroučet? Nejponíženější služebníček...“

Takový respekt měl starý kramář pro svého jediného „elegantního odběratele“, jak nazýval podivína domácího z Nového Města – pana Nováka.

Týž byl lakotný mrzák, kulhavý, poloslepý a chodil vždy v průvodu synovce, chudého studenta, který měl u něho peklo na zemi. Pan strýček byl takovým skrblíkem, že si nedopřál ani dosyta najísti, a ačkoli vládl pěkným majetkem, žil jako žebrák, šatě sebe i svého chovance ze zásob páně Maratovy zbědované „kvadroby“.

Právě přišel, aby opatřil synovci „nový“ klobouk, a pan Marát v zimničném chvatu ihned vylovil z kupy hadrů jakousi divnou nestvůru, jež vyhlížela jako pytlík na tabák, a vrazil ji až po uši na hlavu studentíka, luskl prsty a mlaskl ústy, usmáv se vítězně:

„No, vašnosti, to je klobouček, co? Hehe! Jářku, to bude v něm dělat mladý pán barona!“

A přes všechny protesty mladého pána, který, chudák, v poloďravé plstěné obludě vypadal jako Robinson ve známé velbloudí chlupatici, smluvil se rychle vetešník o cenu s panem Novákem a s tisícerými komplimenty vyprovodil ho s ubohým novopečným „baronem“ na chodník.

A když tak pan Marát od božího rána se nazlobil, naodháněl všetečných kluků od stánku, koupil a prodal množství krásného zboží a do únavy se nakřičel se svými podezřelými zákazníky, usedl vždycky za soumraku na patník a blaženě srkal bílé kafičko z velkého hrnku, děle se o ně s dvěma nejmladšími dcerami, z nichž jedné bylo padesát a druhé sedmdesát let.

Pak složil s „děťmi“ do velké nůše všecko své harampádí, a když zableskla světla a zazněly zvuky břinkavé harfy z nitra kavárny U Šturmů, vzchopil se k odchodu.

Tu se k němu seběhli vždy poslední opozdilci, kteří se ve dne ostýchali veřejně přinést své „poklady“ a pan Vítek, ježž pěkné „majstrácké“ boty na nohou nesmírně pálily, opřev se o pilíř podloubí, zul darovaná perka, a prodav je kramáři za dva šestáky, uháněl bos po studené dlažbě do kořalny U Hackrů, aby tam zahřál krk za to, oč svoje ozáblé nohy připravil.

A tak to chodívalo každý den po celých dvacet let, co pan Marát v loubí U Šturmů kraloval, a všem už se skorem zdálo, že starý dům a kramář budou tam stávatí navěky.

Po celou dobu svého života pan Marát nezastonal, ale jak se roznesla zvěst, že budou Šturmovic zbořeni a všichni nájemníci vyhnáni z podloubí, ulehla na něho pojednou těžká choroba. Nemohl přežít smutné loučení...!

Když tenkrát zaduněla první rána motyky do staletých zdí kavárny U Šturmů, zavřel navždy oči věrný její host, a když rachotila první forka rumu a kamení od zhrouceného loubí, kde stával ubohý krámeček, odváželi také ve smutečném voze na Olšany nejstaršího pražského měšťana a granatýra, počestného a bodrého vetešníka – pana Maráta!

12

Z tajů pražského kláštera

Bydlil jsem po léta v nejdlehlším zátiší staroměstském, U Milosrdných, v nízkém domku, tulícím se ve stín vysoké, šeré budovy staré klášterní nemocnice, aniž bych se kdy odvážil oprýskanou její fortnou dovnitř tajuplného stavení, kam jsem co den vídal vléci se choré nebo hladové chudasy a snáseti raněné i umírající v obecní truhle nebo svážeti v drožkách a ambulanci pražské záchranné stanice.

Teprve když mne jednou stihl těžký úraz a já byl vyléčen „milosrdnými velebníčky“, kteří mne jako souseda nezištně, samaritánsky ošetřovali v mém vlastním bytě, tu první má cesta po uzdravení vedla do ctihodného konventu, k dobrým, obětavým bratřím, upřímně poděkovat! A tenkrát také, byv jako host převorův zasvěcen do všech památek a tajů starobylého kláštera, užasl jsem, co v těch tichých, vážných klenbách, točitých schodištích, stinné zahradě i mlčelivých koridorech skrývá se mystických tajemství a vzácných památek historických, které by zasloužily, aby celá Praha i celé Čechy k nim putovaly s nýmým obdivem!

Ví o nich málokdo, ač jistě není Pražana, jenž by aspoň jednou v životě nezabloudil ke konventu milosrdných bratří, jedné z těch památných budov staropražských, které pro svůj význam jsou ušetřeny ničivým příbojem asanace; hrdě budou strměti dále i v budoucí věky nad novou Prahou jako vznešené pomníky zašlých dob! Každý mimoděk cítí, že je to posvátná půda, po které kráčí, když vchází portálem mohutného toho stavení, jež zdobeno ušlechtilými sloupy a arkádami, kopulemi i báními, uzavřeno je

kol dokola jako nepřístupná tvrz. A přece není v celé Praze hostinnějšího domu, jenž dnem i nocí otvírá dokořán svůj azyl všem ubohým duším, jichž tam putují celé zástupy, všem opuštěným, chorým a hladovým i zoufajícím nešťastníkům, kteří se uchylují z drsné, ohlušující vražedné vřavy velkoměstské sem, v tiché kobky laskavých klášterníků.

Jaké štěstí, že se svým chudobným okolím nepadne také ve zkázu odlehlý ten skryt prostých mnichů, skromných šlechticů ducha, kteří ze soucitu k lidskému utrpení zvolili za roucho hrubý hábit, řemenem opásaný, za úděl svůj truchlivý život askety, plný práce, smutku i odříkání a za heslo „milosrdenství“, to nejvznešenější a nejkrásnější slovo na světě!

Bohudík nezhroutí se ve spoustu trosek vážný ten zámek, jenž byl tři věky sídlem pravé, čisté lidské lásky...

V prvých asanačních plánech byl osud těchto míst zpečetěn! Bylo již určeno, že se má spolu s celou tou okolní zbědovanou končinou Starého Města i konvent milosrdných srovnat se zemí a klášterní bratří se již chystali k odchodu z dávného svého sídla za město, kamsi v odlehlé končině. Jednalo se již o to, aby pro nový klášter byla zakoupena v Košířích Klamovka. Ale konečně přece zásluhou předešlého převora Aureliana Papouška, Čecha a nadšeného vlastence, jehož odchodu z Čech celá Praha upřímně litovala, zvítězilo přesvědčení, že nikde není pro lidumilný konvent vhodnějšího místa nad dosavadní – v samém středu královské Prahy – posvěcené historickými tradicemi! Škoda věčná, že potom domohly se ve správě konventu německé politické výbojné živly vrchu, k veliké škodě dobré pověsti ústavu! Vždyť žádný klášter v celé Praze nebyval našemu lidu tak milým jako toto útočiště trpících. A kolem něho se též od drahných časů nejnuznější pražská čtvrt seskupila, obklopivši jej bludištěm svých klikatých uliček,

jako by se od hostinného kláštera nechtěla nikdy odtrhnouti a jako by se chtěla k němu přimknouti nerozlučně navěky.

Pražský klášter milosrdných bratří vznikl r. 1620 po bitvě bělohorské zásluhou prvního bratra do Rakouska příšlého, Gabriela Ferrary, vlašského ranhojiče, jenž šťastnými operacemi zachránil pravou ruku bratrovi císaře Ferdinanda II., princí Maxmilianovi, a život polskému králi Sigmundu III. V odměnu mu dáno dovolení, aby zřídil řeholní nemocnici v Praze na témže místě, kde již tři sta let předtím, r. 1320, stával maličký špitál s kostelíčkem svatého Šimona a Judy. Týž byl založen pražskými měšťany Boleslavem Perlínem a Šimonem Vojákem, r. 1618 pak se dostal do rukou kalvínů. Nynější obrovská budova konventu nevznikla současně, nýbrž byla stavěna po malých částech, dle toho, jak skromné jmění chudického řádu almužnami pražských občanů nebo dary a nadacemi vzrůstalo. Nynější noviciát a kůr chrámový zbudovali kalvíni, kostel r. 1632 biskup trapezunský, nemocnici v přízemí r. 1687 provinciál Šmíd de Schwarzenborn a v prvním patře r. 1703 převor Hain. Chrám pak dostavěl r. 1712 provinciál Mayer a hlavní oltář r. 1731 nejslavnější převor pražský Michal Švanda, jenž potom s přispěním císařovny Marie Terezie r. 1753 dokončil celou zevní stavbu a uměleckou fasádu kláštera, který je nejkrásnější ze všech budov řádu milosrdných bratří na světě. Zdejší klášter jest spolu i jedním z nejstarších útulků milosrdných bratří, neboť vznikl již za osmdesát let po otevření prvního špitálu téhož řádu, který zřídil sám zakladatel řehole Jan z Boha r. 1538 ve španělském městě Granadě.

Nemocnice milosrdných má ve své kronice zaznamenáno, že několikrát Praze velikých služeb prokázala, zejména r. 1680, kdy „... velká kometa, která svůj hrozný ocas měla od východu k západu slunce rozprostřený, takže jest šel po nebi od Vinohradů přes

celé chrudimské předměstí, strašný černý mor způsobila, jenž za pět dní v Praze 22 000 lidí, mezi nimiž 177 mnichů řeholníků, pomordoval. V ten čas milosrdní bratří, sami při tom hynouce, nešťastníky morem zchvácené sbírali po ulicích, ve svůj špitál odváželi, tam léčili, mrtvé do rakví vbíjeli a na ramenou k hrobu odnášeli.“

Hrdinnou smrt podstoupili též mnozí, když ošetřovali raněné r. 1741 při obležení Prahy po ulicích za nejprudšího bombardování a když se odvážili r. 1757 na bojiště u Kolína v bitvě pruských vojsk Bedřicha II. se šiky Daunovými! Pak šla na zdejší bratry rána za ranou; hroznými povodněmi byl jim klášter pětkrát poškozen a nemocnice pobořena, a několikrát pro bídu a nouzi měl již dokonce celý konvent zaniknouti, leč, jak klášterní kronika slovy vroucími hlásá:

„Budiž čest a sláva šlechtnému obyvatelstvu pražskému, jakož i dobrému lidu tohoto staroslavného Českého království, jež Bůh ochraňovati, k dávné slávě přivésti a po věky budoucí zachovati račiž! Jejich štědrou pomocí a věrnou láskou byli jsme vždycky od zkázy zachováni!“

Vděčný český lid nedal nikdy dobrodincům svým poklesnouti a byli to první buditelé našeho národa, kteří nad jiné Pražanům milý řád milosrdných bratří podporovali ze všech sil, s vlasteneckým básníkem Janem Štěpánkem ve prospěch bratří pořádali české divadelní hry a v nejkrutější době na počátku minulého století sebrali více než 145 000 zlatých vídeňské měny.

Ve všech krutých časech skýтали za to zdejší milosrdní horlivě pomoc lidu a také lid na ně patřil jako na poctivé, dobré, upřímné přátele, a to tím spíše, ježto mezi nimi viděl téměř výhradně svoje krajany, kteří k němu mluvili jeho jazykem a s pýchou se hlásili ke své vlasti!

Vlastním působištěm „pražských bratří“ jest velké prostranství, které se prostírá v přízemním traktu kláštera.

Malá kruhová jizba klene se uprostřed a množství dlouhých, světlých sálů v podobě chodeb rozbíhá se z ní kol jako paprsky ohromné kamenné hvězdice. Všecky dělí jen zasklené dveře, takže ze středu hvězdy lze zříti současně do všech křídel divného toho bludiště, v nichž stojí podle bílých stěn řady postelí jako v nesmírné ložnici. A v čistých, úpravných ložích spočívá sta postav s lícemi vpadlými, popelavými či průsvitnými jako vosk, se zraky hasnoucími nebo svítícími zimniční září, ze zvalých rtů se ozývá tichý stesk, tlumené sténání nebo zmatené blouznění s výkřiky horečných snů!

To je bojiště, na němž konají milosrdní bratří své povolání, kde prostí vojíni ve mnišské kázni vedou boj s největším nepřítelem lidstva – s démonem nemoci v nesčetných, hrozných podobách...

Nemocnice má staroslavnou pověst, ježto se vždy honosila věhlasnými mnichy-lékaři a patriarchálním svým zařízením, neboť vše se tu vede tak srdečně, mile, po domácku, že chorým bez rozdílu stavu a vyznání připadá, že nedlí v trapném, tísnivém ovzduší špitálu, nýbrž u rodinného krbu, v kruhu svých drahých, při tklivé, láskyplné péči matčině.

Tu je opravdu dojemno patřiti, jak bratří řeholníci, muži se vzděláním právníků, lékařů, bohoslovců, oděni v neúhledný šat, konají z čisté lásky k bližnímu, bez nároku na zisk, na čest a slávu práce nejhrubšího druhu, jak vlídně, bez reptání choré léčí, krmí a napájají, těší plačící, stírají smrtelný pot z lící zsinalých, zatlačují skelný zrak těm, kdo se v jich náručí rozžehnali s životem, i ukládají mrtvá těla k věčnému spánku.

A přitom třeba povážít, že každý lék, který podali chorým, každé sousto chleba i šat a prádlo na lože neduživců musili opatřit ze

svých peněz, které na dobrodincích snažně vyprosili, z almužen, které v křesťanské pokoře vyžebřali v palácích i chatách.

A musili vyprositi den co den sta, rok co rok statisíce, neměly-li zástupy jich bědných chráněnců zůstatí bez pomoci, neměly-li tisíce ubohých lidí, kteří putovali k jejich azylu, býti vydány v záhubu.

Při založení pražského špitálu r. 1620 byla tu zřízena pouze skromná nemocnice s 12 loži. Roku 1800 bylo již postelí 108 a teprve před rokem 1900 stoupl počet jich na 165, počet ošetřovanců ročně na tři tisíce.

Je tu proslulá lékárna, kde se vyrábějí mnohé domácí léky historického jména, jimž lid přikládá moc téměř divotvornou, i kobka pro zubní operace, kam denně putují zástupy chudásů i boháčů v důvěře ve známou obratnost „bratří operatérů“, zde jsou originální cely k léčení pijáků a simulantů, „kabinet rarit“, v němž dlí nevyлéčitelní nešťastníci se zkomoleným tělem, s údy nebo lebkou zpola rakovinou užranými, „morová síň“ pro nemoci nakažlivé, umrlčí komora se zvonkovým strojem ke střežení zdánlivě mrtvých, aby nemohli býti za živa pochováni, skvostné lázně, prádelny i stroje dezinfekční a krásná operační síň, vyzbrojená ku provádění nejtěžších chirurgických výkonů.

Když vejdete do vážného, velebného domu milosrdných bratří nízkou klášterní brankou, zmocní se vás pocit, jako byste čaromocí kouzelného prutu byli mžikem přeneseni z ohlušující vřavy do zátíší polního lazaretu nebo v podzemní klenby osamělého starého hradu, kde vládne hrobový klid, rušený jen šelestem perutí zbloudilého ptáka nebo tlukotem vašeho srdce, které v té samotě v prsou hlasitě tepe a bije.

Je v tom opravdu mocný půvab, když se náhle z ryčného lomu zu ulic velkého města octnete v tichu klášterních chodeb, mezi

mlčelivými komůrkami mnichů, kam zvenčí nezalétá ani hlahol povykujícího lidstva, ani rachot a třesk povozů a kam se nese ohlas hřmotu jen jako daleký, zmírající ševel a šum.

Rozhlížíte se nesměle kolem po tichých celách, jichž dveře ve vybělených zdích vypadají jako vchody ke středověkému zámku a kde širokými výklenky rozvírá se rozhled do stinné zahrady na šumné cypřiše a svislé haluze smutečných vrb, mezi nimiž občas mihne se jen zádumčivá postava mnicha, zahalená v hnědý hábit nebo rezný háv, mizíc jako přelud mezi křovinami.

Kláštevní azyl jest hlavně útočištěm zapomenutých, opuštěných chudasů z nejnuznějších tříd obyvatelstva. Ale našli tam též útulek lidé znamenití, geniální, kteří ze skvělé výše klesli v bařinu, z blahobytu do ovzduší hladomoru a ze středu slušné společnosti v doupata zpustlých zlosynů!

Byv po své nemoci pozván převorem ku prohlídce zajímavých kobek klášterních, zachvěl jsem se, když jsem uzřel skrovnou světničku v koutě dvora, která v sobě hostila nejznámějšího z těch zavrženců, muže, jenž si zjednal svým pádem smutnou slávu – světničku, v níž skončil šílenstvím opilců tvůrce pověstné krčmy Batalión, doktor František Uher, nešťastný „král pražských tuláků“!

Ušlechtilý, inteligentní muž postavy Herkula, člen parlamentu, duchaplný a roztomilý společník, změniv se hrou osudu v ohyzdného otrhance, v pijana z Bataliónu, zahaleného ve špinavých hadrech, byl v té cele u milosrdných často pohoštěn, znova oděn a změněn zase v lepšího člověka. Když neměl kam hlavu složit, byl mu tam zřízen byt i pracovní „kancelář“, tam sedával zamýšlen celé hodiny v tupé rezignaci a tam i složil svou píseň o zrádné, záletné své ženě, která ho v tu mravní bídu uvrhla:

„Přestalo slunce svítit,
přestala láska má.
Bůh musí tě zatratit,
že jsi mi nevěrná!“

Leč ani v tom útulku neměl stání; vždy po několika dnech prchl, vrátil se do kořalny, šaty prodal, zpil se do němoty, potloukal se i po vězeních a 11. února 1871, přivravorav polonahý, pokryt ranami, ke klášterní brance, dokončil jako zuřící šílenec v „kanceláři“ u milosrdných ztracený svůj život.

To však není jediným mysteriem konventu milosrdných...

V prvním patře, přímo nad úmrtní jizbou krále tuláků, jest několik útulných jizeb, kde v bídě, strastech nebo nemoci našli skryt a ošetření slavní čeští mužové... Tu byli hosty, pacienti i strávníky spisovatelé Švarc a Prokop Chocholoušek, herec Krumlovský, sochař Václav Levý a sám nestor českých dramatiků Josef Jiří Kolár, vděčně vzpomínaje služeb milosrdných bratří, přál si tu umřítí.

Nad nimi, v druhém poschodí, jsou nevlídné, truchlivé místnosti – „klauzury josefínské“ – žalář pro duchovní, církevním soudem odsouzené – i útulny pro kněze, stížené duševní chorobou – blázinec a psychiatrická stanice! A před vchodem k nejtesklivějšímu tomu zákoutí počíná panorama podivuhodných „tajností“ klášterních, jež z konventu milosrdných bratří činí pravou klenotnici vzácných památek, drahých Pražanovi i každému Čechu.

Naproti brance josefínské klauzury ční mistrovské dílo Hanuše, tvůrce orloje na radnici Staroměstské – kostlivec s přesýpacími hodinami, jenž řídí umělým mechanismem současně všechny hodiny v celém konventu.

Pod oknem kostlivce, u zahradní fortny, za skladištěm rakví pro nebožtíky, k nimž se nikdo nehlásí, chýlí se ve dvoře k zemi

shrbený, rozeklaný, jehličnatý strom, bez kůry, s dřevem černým jako uhel, které při úderu vydává zvuk železné litiny.

To je nejstarší strom v celé Praze, odumírající již tis (Taxus bacata), který skoro tři století je strážcem zahradní branky kláštera a který se na tom místě zelenával již dávno předtím, než ještě řád milosrdných bratří vznikl a do Čech zavítal. Ctihodný ten praděd pražských stromů je udržován již jen uměle v chabém živoření; víže se k němu pověst, že s ním vezme i celá klášterní budova truchlé skončení.

Nad přízemní nemocnicí zříme dále proslulou operační síň, v níž se udál historický výjev, který zůstane navždy památným v celé historii lékařské vědy. V tom sále slavný ranhojič, bratr Celestin Opitz, provedl výkon, jenž v celém světě vzbudil senzaci. Mnich, který mluvil plynně patnácti jazyky a všemi nářečnými slovanskými a několikrát nasadil vlastní život při odvážných vědeckých pokusech, zkusiv účinek omamujících plynů na sobě samém, vykonal dne 6. února 1847 po první operaci na nemocném uvedeném v narkotický spánek! Za přítomnosti nejčelnějších učenců pražských i cizozemských provedl bratr Opitz u milosrdných první narkózu, která pak zavedena v léčebných ústavech všech zemí a národů.

Ode dveří operační síně vedou vzhůru k celám mnichů – schody kajícíků Miserere z prken vetchých již, prošlapaných, opatřených dřevěným krucifixem, které jsou nejstarší a nejsešlejší z celého kláštera, ale které tvoří relikvii pro všecken národ český věčně památnou.

Když jsem při své návštěvě kláštera milosrdných bratří byl uveden několika řeholníky v první patro před operatérskou síň, zabočili jsme v dlouhý koridor. Hrobový klid prostíral se kolem, chodbou nesla se jenom ozvěna našich kročejů, když tu náhle z rohu vlevo

zazněl tlumený zpěv, jehož táhlé, dumné akordy ozývaly se jako hluboké zvuky harfy, splývající ve smuteční refrén:

„Miserere“! –

Mnich, který mne doprovázel, mi vysvětlil, že to novicové, oděni žíněnými rubáši, zpívají dle každodenního obyčeje žalm „Slitování“ na starodávných schodech, které jsou tu od vzniku kláštera, a ač valně poškozeny, skoro zničeny, nebyly až do dnešního dne nikdy opravovány.

Popatřil jsem udiven na podivné schody, zcela sešlé, vyšlapané, pokryté jakoby patinou dávnověku.

Ale obdiv se změnil v ustrnutí, když staříčkový řeholník doložil z řádové knihy:

„Tyto schody, zvané Miserere, zbudovány jsou z popravního lešení, na němž 21. června 1621 po bitvě bělohorské padly na Staroměstském náměstí hlavy českých pánů rukou katovou.

Za tři měsíce po osudné bitvě bělohorské,“ vykládal mnich dále, „mimořádný soud za předsednictví knížete Karla z Liechtensteinu vynesl nad dvaceti sedmi povstalci, vzácnými to osobami stavu panského, rytířského a městského, ortel smrti a ten vykonán 21. června 1621 na velkém Staroměstském náměstí. V noci před krvavou exekucí zbudováno před Staroměstskou radnicí směrem k Týnu vysoké lešení ze silných prken, jež pokryto příkrovem z černého sukna a na něm umístěn popravní špalek. Před stínadlem postaven byl veliký dřevěný kříž, na kterém namalován umučený Spasitel a u jeho nohou přibit obraz boží rodičky. Jednadvacátého června časně zrána byli odsouzenci vyváděni jeden po druhém z radnice k popravnímu špalku, přičemž silně bubnováno, troubeno a zpíván žalm „Miserere mei Deus!“

První byl stát staříčkový kmet Joachym Ondřej Šlik, jemuž utata i pravá ruka; po něm popraven Václav Budovec z Budova, dále Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic, Kašpar Kaplíř ze Sulevic, Prokop Dvorecký z Olbramovic a pak ostatní dle pořadu předem stanoveného. Některým trest smrti zvláštními mukami ještě přiostrěn; tak zejména slavný lékař a první český anatom, profesor pražské univerzity doktor Jan Jesenius, byl stát teprve, když mu byl z úst vyříznut jazyk; mrtvé tělo jeho potom rozčtvrceno a na kolech po ulicích po kusech roztrháno. Staroměstský purkmistr Jan Kutnauer a Šimon Sušický byli oběšeni na dlouhých trámech, trčících vysoko z oken radnice, Nathanael Vodňanský z Mráčova zase na šibenici, postavené uprostřed náměstí, proti nynějšímu paláci hraběte Kinského. Jen jediný ze všech odsouzenců dostal v poslední chvíli milost, a sice Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, když již stál na lešení u špaluku katova, a sice k úpěnlivé prosbě svých příbuzných, bratří Platteisů, po nichž jmenuje se dosud známý jejich dům na Národní třídě Platajs.

Popravu vykonal staroměstský kat, pověstný Jan Mydlář, ve čtyřech hodinách, uživ ke stínání čtyř mečů.

Krvavé lešení, na němž sklesly hlavy vůdců měšťanstva, rytířstva a panstva českého, bylo hned den po popravě složeno, ale klády z něj se dlouho povalovaly na onom truchlivém místě, aniž by se jich kdo chtěl dotknouti. Všechno občanstvo pocítovalo pochopitelnou hrůzu před příšernými těmi drvy, jež zbroceny a potřísněny byly kalužemi lidské krve; v noci se každý zdaleka vyhýbal hromadě prken a trámů, již pokládal za rejdiště duchů, a nikdo by byl nevzal do svého domu třísky z ní ani za celý svět.

K podnětu císařově měl již kat dostati rozkaz, aby všechno to prokleté dříví odvezl na mrchoviště a tam je spálil na popel a prach, leč tu - dle dědičných tradic konventu milosrdných bratří - vyžá-

dali si řeholníci tohoto řádu, aby jim prkna z lešení i trámy a klády ze šibenic byly věnovány ke stavbě chudičského domku, který tehdy pro nynější nemocnici chystali.

Klád a trámů upotřebili ke stavbě krovů, z prken popravního lešení zřídili v prvním patře kláštera třicet schodů, které nazvali Stupni slitování, a uložili všem novicům, aby každodenně zpívali na nich žalm ‚Miserere‘ za duše zemřelých.

Schody Miserere jsou od oněch dob milosrdným bratřím posvátnými a lidská ruka se jich již přes půl třetího století nesměla dotknouti k obnovení ani k opravě.

Řeholníci obdrželi po krvavé exekuci roku 1621 též onen dřevěný kříž, který stál přímo před popravním špalkem, když kat Mydlář srážel mečem hlavy odbojných českých pánů, a na nějž upřeny byly zkormoucené zraky všech nešťastníků, kteří tehdy byli vedeni k smrti.

Kříž postaven je nyní uprostřed schodů Miserere v malém výklenku; také malby na něm jsou jasně zachovány a u nohou Spasitelových je dosud přibit obraz boží rodičky.“

Se srdcem stísněným opouštěl jsem místa žalostných vzpomínek a bezděky mi tanula v hlavě závěrečná slova z „Bělohorské kroniky“:

„Všichni odsouzení pánové při popravě chovali se s obdivuhodnou statečností. Proto se zapomnělo na všechny jejich hříchy i vady českého povstání a mužům těmto zachována památka jako rekům, kteří šli statečně na smrt pro své přesvědčení!“

Temnými chodbami od Bělohorského schodiště zalétal ohlas zpěvu „Miserere Deus“ – Slituj se, Bože – týž žalm, který zazníval i 21. června 1621 pod popravním lešením, když jsem se bral se svým průvodcem dál do klášterního labyrintu, zadumán a rozechvěn

do hloubi duše. Přemítal jsem, co sebezapření, síly přesvědčení a odříkání je třeba každému z těch mužů, kteří v této bezútěšné samotě dovedou žít mezi stálými truchlivými dojmy – sténáním nemocných, vzdechy umírajících – ještě děsivějším tichem hrozných relikvií i „oživených hrobů“ svých úzkých cel, v něž jsou zakleti za živa!

Brzy jsem však poznal svůj klam! Pochopil jsem, jaké kouzlo spočívá v tom, žít v této tvrzi, oddělené a chráněné pevnými hradbami od vražedného boje existenčního tam venku, mezi lidmi „volnými a svobodnými“, od úkladů, záští, surovosti a šíleného reje všedního života! Vmyslil jsem se v ten blahý cit, když člověk je toho všeho vzdálen a může skýtatí pomoc všem spolubližním, kteří se stali obětmi ukrutností vezdejšího hanebného světa, stíratí jejich slzy a hojiti jejich rány.

Když se o polednách sešli mnichové v barokním sále v přízemí a zemdleni vysilující práci v nemocnici, znaveni, utýráni usedli k prostičké tabuli, bylo zřejmo, jak je každý prodchnut vědomím, že si poctivě zasloužil své sousto.

A když při nuzném obědě ctihodní ti dělníci ve službě lidstva pomodlili se za duše soudruhů v ten den zemřelých a dělili se, bez ohledu na hodnost a věk, o vše stejně a rovně jako praví, rodní bratří a pak zvučnými, harmonickými hlasy zahlaholili nábožný chorál, tu, hledě na klidné obličejy řeholníků, zářící vlídným jasem z hrubých škapulířů, bezděky jsem vzpomněl na píseň, již zde složil kněz Jablonský a v níž tklivě tlumočí city mnichovy:

„Hrom utichl, bouře přešla,
minul živelů strašný spor...
v temný soumrak klidně vzešla
jasná hvězda na obzor.

Po noci, hle, svitla zoře,
zhasl zkázonosný blesk...
zmlklo bouřné vášní moře
a můj večer tichý jest...!“

13

Konec ghetta

*Psáno roku 1896 a otištěno v knize
„Praha ve dne i v noci“
u nakladatele Pavla Körbra v Praze*

Jako dravý příboj moře bije asanační ruch každým dnem prudčeji na brány zdejší Páté čtvrti a rve zvolna, ale neúprosně kus po kuse ponuré shluky tmavých křivolakých uliček, průchodů a brlohů starého židovského ghetta, jako vlnobitím podemletý břeh!

Ranami asanace padají místa, jež přetrvala věky, šerá zákoutí s temným bludištěm Josefova, s vetchými ratejnami, podobnými krtčím doupatům a s divnými skrýšemi, krámky, katakombami i sklepeními, které čpí špínou a dusným, nepříjemným ovzduším „tandlmarku“...

Z těch škaredých končin mizí i pověstné krčmy josefovské, chaos podezřelých kavárniček a „dupáren“, od přízemního Sklípku v Úzké uličce až k nejskvělejšímu Maison Rouge pražského demi-mondu. A navždy zamykají své brány také útulky potulné chásky, noční nalévárny alkoholu Luskovic, Jenerál, Stará paní, U Třech kaprů, Denice i Bataliόν proti Zelené žábě vedle ruského kostela, a s nimi celá pravlast lvů a lvic Páté čtvrti, odvěký rajon pražských griset a „nočňátek“!

Za heslem asanace bude celý ten babylon zvrácen, rozkopán, že nezůstane kámen na kameni, a došlo již k velkému „stěhování národů“. O překot putují z těch míst hejna starousedlých vetešníků se sklady rozbitých bot, peří, dýmek a starého šatstva, boudy se železným zbožím a kožemi, skrýše přechovavačů a dobrodruhů,

tajné trafiky pašovaných cigár i temné lokály s okny, zastřenými zelenou sítí, za tím vším pak armády krys a potkanů. – A až bude vbrzku dílo zhouby dokonáno, až vyvstane nad troskami ghetta nová zlatá Praha s ladnými sady a prostranstvími, pak jistě ti, kdož půjdou nádhernými jejími třídami, s údivem vzpomenu zašlých časů, kdy na místě širokých promenád a skvostných, moderních paláců stály boudy s bídými vetešemi, kdy na nárožích se pekly na prodej dolky, husí drůbky, ryby i jaternice a kdy hlavní třída, Josefovská, byla každodenním shromaždištěm i korzem pražských gaminů!

Z celého toho řítícího se „mrtvého města“ zůstanou zachovány jen vzácné budovy, kryté ctihodnou patinou starých věků a věčné slávou dějin, místa židovstvu posvátná, jež kryjí popel dávných předků jeho a která i ostatní Praze jsou drahou památkou!

Zkázy bude ušetřen velebný starý židovský hřbitov s více než dvaceti tisíci náhrobky a sochou největšího zvelebitele ghetta, lidumila a humanisty Mordechaje Maisela, jakož i rovem pamětníka vraždění Židů v ghattě r. 1389, rabiho Avigdora Kara, jehož elegie „Přivod', ó, Hospodine, den útěchy!“ až podnes se recituje v pražských synagogách v Den smíření! Potrvá dále hrob prvního pražského židovského knihtiskaře Geršoma Kohena, primátora Wolfa Frankla a manželky prvního židovského šlechtice v Čechách, Jakuba Baševiho z Treuenburgu. I po asanaci bude se nad své okolí pnouti věž staré židovské radnice s hebrejskými hodinami a ručičkami nazpět se točícími, i synagoga Staronová a Maiselova, s četnými jinými monumenty starých zašlých dob.

Každý, kdo miluje Prahu, těší se upřímně, že historická ta místa potrvají ještě věky, ale spolu si oddychne volněji, když uzří, jak se kolem nich hroutí v sutiny klenby nemotorných, omšných baráků soukromých. Zapadlá doupata, proniklá otravnými, dusnými

výpary stok. Krámky židovských vetešníků i tandlěřů se starými hadry, sklem, kostmi a železem v bývalém „tandlmarku“, pověstné „salony demi-monde“ U Dvořačky a U Friedmanky proti Sklípku i ohavné brlohy prostituce v Úzké, Rabínské¹⁵, Cikánské¹⁶, Vrabčí¹⁷ a Slepé uličce na rohu Josefovské třídy, kde se dály tajemné zločiny, krádeže a vraždy, i s rušným „korzem“ josefovským, každovečerním shromaždištěm nejpodezřelejších individuů z „nejtemnější Prahy“, se všemi ostatními zbytky krutých časů, kdy tu plémě pražských Židů živořilo jako hejno štvanců a vydeděnců v trudném otroctví.

Teprve jedno století přešlo od doby, kdy Židům za Marie Terezie hrozilo vypovězení z Prahy a celých Čech, kdy Židé z ostatní křesťanské Prahy vyloučení a zakleti v temné své ghetto zdí oběhnané, začež ještě musili platiti daň z hlavy a nositi potupné žluté odznaky! Dosud jsou v paměti krveprolití na Židech v ghettě páchaná, i jaký div, že vzpomínky na to vše v jejich mysli nepohasly, a že jsou proto dosud mezi nimi a námi zdrojem neshod, nedůvěry a stálou překážkou upřímného sblížení.

Až dosud možno zříti v Červené ulici, dříve Nové poštovské zvané, starý poštovní dům, jehož dvorkem vedl tajný průchod až k synagoze proti ulici Cikánské a v jehož dlouhých, temných chodbách se Židé skrývali, kdykoli poštvaný lid z Prahy učinil do ghetta loupeživou výpravu pod záminkou, že Židé otravují pražské studně a šíří cholera a mor. Zda nebylo to podobno dnům pronásledování křesťanů pohanstvem za Nerona v Římě, kdy se musili utíkat do katakomb, aby ušli ukřižování nebo hrozné smrti ve spárech dravé

15 Dnes Maiselova. Pozn. red.

16 Dnes Elišky Krásnohorské. Pozn. red.

17 Dnes U Milosrdných. Pozn. red.

zvěře pro podezření stejně lživé, stejně nespravedlivé, že při službách božích „jedí těla malých římských dětí a pijí jejich krev“?

Ponuré uličky kolem židovské šlachty a masných krámů, červeně natřených, od Staronové synagogy na jih kolem židovské radnice až k památné synagoze „Vysoké škole“, zbudované Mordechajem Maiselem, byly často jevištěm krveprolití, při němž tekla krev nenáviděných Židů. A Červený plácek u Staronové synagogy, jehož okolí mizí teď ze světa ruchem asanace, vidělo ještě před sto třiceti lety, za hladomoru v Praze výjevy hrůzy a utrpení, jimž teprve císař Josef II. učinil osobním zakročením konec.

Zdělil jsem po svém dědovi zápisky starého rabbi židovského, jenž byl očitým svědkem děsných těch scén a pamětníkem památné chvíle, kdy onen mocnář otevřel navždy bránu ghetta k osvobození Židů z dlouhé poroby. A kdo si přečte jen tuto jednu kapitolu smutných pražských memoárů o „konci ghetta“, propadajícího teď zcela ruchu asanace, ten s úctou pohlédne na hroutící se okolí synagogy na Červeném plácku v Páté čtvrti a při vzpomínce na bývalá utrpení Židovstva pražského mnoho pochopí a mnoho odpustí.

* * *

Když se roku 1770 v Čechách rozrušil mor následkem hrozných neúrody a zhoubných povodní, takže tisíce lidí v městech i vesnicích umíraly hlady a celé kraje české se podobaly pustým hřbitovům, zařala děsná bída a epidemie příšerné spáry i do samého srdce země, do stověžaté Prahy, a nejstrašněji v dusné končině těsného ghetta, přeplněného chudinou.

Tam v těch úzkých, vlhkých uličkách a v bídných nezdravých domcích ležely tisíce nemocných, zoufajících a hlady umírajících ubožáků, nad nimiž se nechtěl nikdo slitovati, ani tehdy, kdy již

císař sám přišel do české země bídu zmírnit a skýtat pomoc. Nikdo nechtěl zmírniti muka hynoucích Židů ze středu matky Prahy vyvržených v zakletý kout ohyzné Páté čtvrti, ani když již mocnár donutil lakotnou šlechtu, aby vydala zásoby obilí a potravin trpícímu lidu po vší české zemi, s nimiž hanebně chtěla lichvařiti. A cestuje na zapřenou, trestal sám odbojné stavy i podplatné úřednictvo s nimi spolčené a vlastní rukou lid hlady mroucí sytil a napájel.

I v té době ještě nikdo neměl slitování nad bídou obyvatelů pražského ghetta a vojáci střežili železnou bránu, jež dělila Židovské Město od ostatní Prahy, nepropouštějíce nikoho, kdo by se nevykázal penězi na důkaz, že jde do Prahy na koupi, a ne na žebrotu! Nikdo chudý, hladový, pomoci hledající nesměl projíti oněmi železnými mřížemi, za nimiž křik zoufalství Židů zanikal bez ohlasu, a jen každého prvního v měsíci přišli do ghetta berní úředníci, provázení vojskem, aby vybírali „daň z hlavy“, kterou si porobení Židé musili vykupovati právo, že vůbec směli bydliti v tom tmavém, špinavém zákoutí královské Prahy!

Teprve potom couvaly úřady ustrašeně z ghetta, když tam hladomor počal denně kositi tolik obětí, že nebylo pro ně ani dosti hrobů, a morový dech smrti vanul klikatými uličkami, jsa jediným vysvoboditelem štvanců a vyděděnců! Ale pak z obavy, aby mor se nerozšířil dál do Prahy, byla železná brána ghetta nadobro uzamčena a nikdo nesměl ven z Židovského Města, kdo se vojenským strážím kromě peněz neprokázal také veselým obličejem a jemuž lékař, u brány ubytovaný, písemně nepotvrdil, že je zdrav a že se nákazy od něho báti netřeba.

Zoufalství lidu v ghettě dostoupilo vrcholu, když i poslední lékař v něm skonal morem a bídni páriové tam zůstali zcela opuštěni,

bez pomoci, jako v ohromném žaláři, od ostatního světa odloučení jako trestanci, jako dravá zvěř.

V ten osudný den nejvyšší úzkosti, hoře, smutku i beznaděje židovští starší s rabínem nařídili, aby se všechen lid z ghetta shromáždil ke společným veřejným modlitbám k Jehovovi za sli-tování – pod širým nebem – na Červeném rynku mezi synagogou Staronovou i Maiseovou, i mezi radnicí a stavením pošty, kde je teď modlitebna Mošeles-Derech-Ješara. Uprostřed náměstí byl zřízen oltář, na němž ležela kniha Zákona a kde zaujal místo rabbi s kazateli i se zpěvákem, obklopeni sborem, jenž měl zapěti staré písně a žalmy, které zaznívaly před tisíci léty v židovské vlasti ve chrámu Šalamounově. A když udeřila hodina, kdy měly započítí společné modlitby celé židovské obce, tu se najednou otevřely dveře všech domů v ghettě a z nich vyšly řady bledých, truchlivých postav oděných v bílá modlitební roucha, vysílením se potácejíce a klesajíce! V ten den nebylo žádného rozdílu mezi Židy – vedle žen směli klečeti mužové – starci vedle malých dítek – a všechny jejich modlitby měly se sloučiti v mohutnou prosbu, jež by se nesla k nebi jako jediný výkřik za spásu a milosrdenství.

A tu se stal opravdu zázrak!

Právě když odbíjela jedenáctá hodina z věží pražských chrámů a tisícové hynoucích Židů leželi na dlažbě ulice v pláči a modlitbě k spravedlivému Bohu, ozval se směrem od železné brány ghetta mocný chřest. Závory zarachotily hlasem hromu, spuštěné mříže se rozlétly dokořán, strnulé stráže vzdaly čest a za modlícími se davy lidu se objevila vysoká, majestátní postava muže s četným vojenským průvodem.

Vše užaslo nad tím, kdo se odvažuje rušiti posvátný tento okamžik – leč přichozí, zaražen na chvíli pohledem na klečící zástupy,

pokynul své družině, aby se vrátila, a šel sám přímo mezi množství klečícího lidu jako vznešený, světlý zjev.

Jeho obličej, plný dobroty a lásky, a jeho velké modré oči, zářící šlechetností, vzbudily bezděky v zoufajících víru, že je to anděl, který jim spěje na pomoc. Když pak se příchozí sklonil k nemocným i umírajícím s očima slzemi zarosenýma a počal je těšiti a hladiti jejich líce, nehroze se nákazy ani smrti, tu každý uvěřil, že je to zjevení nadpozemské. Neboť kdo z lidí tohoto světa by plakal nad bídou zavržených Židů a kdo by pocítil soucit s jejich trápením?

Rady modlících se bezděky rozestoupily s úctou před cizincem, když zamířil na náměstí, přímo k oltáři, kde byli shromážděni starší židovské obce. Zpěv umlkl a staříčkový rabbi ustal v modlitbě v ustrnutí, uzřev jasný obličej příchozího, jemu tak známý, tak povědomý. Obličej, chvící se útrpností a lítostí i krásné oči tak modré jako blankytné oblohy, jako by se v nich nebe zhlíželo.

Ach, Bože!

A ty oči hledí na něho a k jeho sluchu se nese měkký hlas, který praví:

„Dovolte, ať se s vámi pomodlím k Bohu za přispění.“

Rabín se zachvěl, slova mu uvázla na třesoucích se rtech a on s úžasem patří na cizince, nemoha uvěřiti, co mu praví jeho srdce, překypující štěstím a jáсотem.

„Jdu vám pomoci, nešťastníci,“ dodal příchozí hluboce dojat, hlasem, zvučným jako hlahol zvonů. „Chtěl jsem se přesvědčiti, jak se vám vede, a jak vidím, přišel jsem v pravý okamžik. Neboť, ač jste vystavili svou bídu na ulici, aby ji Bůh spatřil z nebe, přece je dobře, že ji také já vidím na vlastní oči. Bůh mne sem poslal, abych vám přinesl pomoc, a já svým slovem ručím, že se vám jí dostane. Teprve dnes jsem doslechl o krutosti, s jakou se s vámi

dosud zacházelo. Té však bude konec navěky! Přišel jsem do Prahy, abych pomohl všem trpícím bez rozdílu, i bude údělem také vám, kteří též patříte k mému lidu. Ještě dnes dostanete lékaře, léky a hojnost potravy, abyste netrpěli hlasem. Daně budou vám prominuty a zvláštní poplatky, na které má město právo, sám za vás Praze zaplatím. Železná brána, která ghetto od Prahy odděluje, zůstane od dnešního dne již navždycky otevřena a nikdy víc nebude překážkou vaší svobody. Chci býti spravedliv ke všemu lidu, potříti každé otroctví a barbarství! Nuž, dnes je také poslední den vaší poroby!“

Rabbi naslouchal opojen úžasem, jako by to sám Bůh k němu mluvil. Jeho líce, dříve smutné, zasmušilé, blaženě zazářily a on, pozvednuv ruce k nebi, povolal jásotným hlasem, nesoucím se daleko široko:

„Bůh nás vyslyšel! Poslal nám svého anděla...! Vizte ho... Ten, jenž zde před námi stojí, je císař sám!“

„Císař!“ zajásalo vše kolem v radostném plesu. „Císař Josef nám přinesl spásu!“ A všechny ty davy zmořených a zbídačených lidí, jakoby kouzlem vzpruženy, vzchopily se, nesouce v zimničném rozehvění celým městem radostnou zvěst: „Je konec otroctví ghetta! Stalo se, co ještě žádný vladař neučinil! Náš dobrý císař se smiloval nad zavrženými a šlapanými Židy! On je připočetl k svému lidu! Oni jsou mu nejen Židé, ale i lidé, tak jako jiní! I dal jim plný díl na dobrodiních, které prokázal matce Praze a všemu lidu!“

Císař Josef neopustil Čechy dříve, dokud nevzala za své bída na všech stranách – mezi Čechy, Němci i Židy, bez rozdílu. Jeho přítomnost působila divy, neboť jeho štědré ruce byly všem trpícím otevřeny. Kdekoli se ukázal, plesal mu vstříc všechen lid, provázejíc ho požehnáním, a není proto divu, že i dobrá babička naší romanciérky Boženy Němcové také zaplakala pýchou a blažeností,

když císař Josef II., pohovořiv vážně s tou prostou ženou z lidu, zanechal v ní krásnou, nevyhladitelnou vzpomínku.

Jenom vyšší stavové, lichvářští statkáři, podplatní úředníci a nesnášenliví aristokraté nesdíleli nadšení pro ně a chovali k císaři-demokratu nezkrotitelnou nenávist.

On počal, co Praha sama dnes dokončuje. On učinil konec železné bráně Židovského Města jako závoře volnosti jedné ujařmené třídy poddaných! Matka Praha, stejně spravedlivá ke všem svým dětem, boří dnes pákou asanace ponuré ghetto, aby na místech někdejší poroby a bídy vykouznila lepší budoucnost nové, krásné, nádherné své části, pro zdar a prospěch všech obyvatelů - moderní, krásné a mohutné zlaté Prahy slovanské.

14

Konec Jedové chýše

Jedová chýše, nejstarší z pražských krčem, stála již dávno předtím, než vedle ní císař Karel IV. dal postavit kostel sv. Apolináře – skoro současně s Karlovým Týnem a Kamenným mostem.

Staří Pražané křepčivali v Jedové chýši již ve XIII. století, jako v nejbližší vesnické hospodě za Dobytčím trhem, nynějším Karlovým náměstím.

Podle pověsti chodíval prý do ní již r. 1326 každé půlnoci ze „Židů“ obludný obr Golem, stvořený rukama zázračného rabbiho Löwa, a vždy vyplašil pražské hýřily a flamendry. Teprve tehdy oddychla si Jedová chýše od těchto nevítaných návštěv, když rabbi zničil příšerného hliněného obra, jenž ohrožoval nakonec svou „láskou“ jeho jedinou dcerušku.

Ovšem i potom v Jedové chýši strašovalo.

Počátkem XV. století nebyl ještě znám název Jedová chýše; tehdy se tu říkalo Na Vinici. Kdysi za temné noci, když v krčmě hýřila veselá společnost bojných mladých frejířek a zpitých šlechticů, rozletěly se náhle dveře a dvě ohromných chrtů vběhlo do sálu. Tehdy často se tu děly věci nekalé, mnoho se svádělo na strašidla, a proto byli mnozí zaraženi divnou návštěvou.

Ještě se hýřilové ani nevzpamatovali, když vkročil otevřenými dveřmi štíhlý, bledý myslivec a za ním veliký, zavalitý chlap odpuzující tváře. Přesto, že oba usedli v temném koutě místnosti a nikoho si nevšímalí, veselí jako by vyprchalo...

Drahnou chvílí panovala stíněnost, tanec nadobro ustal a tím více se pilo. Vypravovalo se a hovor se točil nejvíce okolo posled-

ních událostí. Ukázalo se, že celá společnost šlechtických hýřilů, měšťanských lichvářů a vydřiduchů i lehkých žínek stejně nenávidí krále-podivína, který od té doby, kdy uprchl pomocí dcerky svého žalárníka z vídeňského zajetí, chodí v přestrojení mezi lid, slídí a vyzvídá... Zle řadí mezi nesvědomitými kupčičky a lichváři. Běda tomu, koho přistihne při lichvě a nesprávnosti! Tu přibije lichváře za ucho k jeho dveřím, tam vymáchá ve Vltavě pekaře, který prodával lehčí nebo dražší chléb, a dokonce lid proti šlechtě prý popouzí... Což nenáleží chátra svým urozeným pánům již od věků?

Hovor, vedený skoro šeptem, divně se vyjímal po hlučné zábavě a mnohý kosý pohled padl do rohu na oba neznámé. Nejustrašenější, krásně oděný šlechtic tiše upozorňoval své kumpány, že král právě tak jako tito neznámí bývá provázen chrty...

„Babo!“ zasmál se náhle otylý zeman, a těžce se zvednuv se židle, vrávorál k neznámým.

„Kdo jste, pánové, že sedíte jako spiklenci?“

„Myslivec a zde kuchař králův,“ představoval sebe a společníka neznámý. „Oba právě prchlivým králem propuštění. Bez cíle a prostředků – vyštváni...“

„Chachacha, tak také přátelé královi,“ smál se opilý. „Nu, buďte vítáni a přisedněte!“

Myslivec i kuchař přisedli.

„Tenhle hrdina myslil, že sám král zatoužil po víně na Vinici. Chachacha – král! Ten by věru nevydržel tak dlouho bez vína jako vy! Však jsme mu to s tímto hrdinou dobře namíchali – chachacha!“

„Tomu prahne v hrdle více nežli nám!“ smál se jiný z kumpánů a veselý smích se již rozhlaholil.

Brzy nastala pravá zábava. Víno proudilo do žíznivých hrdel a vířivý tanec znovu zadovářel. Chýlilo se již k ránu, když oba šlechtici, tlustý i ustrašený, přijíjeli s ostatními a potupný přípitek králi v chechtotu opilců ani nedozněl, když oba šlechtici se zhroutili jako zasaženi bleskem.

Rázem vše utichlo. Všichni zírali vytřeštěně na zhroucené pány. Ale jako na povel se oči všech upřely na vetřelce, kteří v průvodu chrtů odcházel.

„Můj, kmotr kat‘ odplatil právě mým travičům! Dbejte výstrahy krále Václava!“

A dveře za králem zapadly – – –

Od té doby byla lidem, vděčným králi-demokratu za vysvobození ze spárů šlechtických lotříků, lichvářů a vydřiduchů, přezvána krčma Na Vinici jako na výstrahu na Jedovou chýši.

* * *

Minula čtyři století a Jedová chýše stala se eldorádem pražské německé „bohémy“. Buršáci tropívali tu takové neplechty, že byly předstiženy rejdy nejbídnější chátry a polosvěta.

V Jedové chýši, v nízkém doupěti, učouzeném jako vnitřek kovárny, pořádali buršáci každé středy a soboty tanceraje, zvané „Schwauf“ nebo „Zaugerkränzchen“. Běda děvčeti, které se dalo zlákat k návštěvě těchto „elitních věnečků“!

Policie přimhuřovala k výstřelkům pánů buršáků obě oči, a tak celé okolí Jedové chýše bylo zamořeno jejich zlovůlí. Když stížnosti obyvatelstva zůstávaly úplně bez výsledku, sáhl bodrý lid k svépomoci, a tak páni buršáci obdrželi často slušný výprask, který pokračoval ve smutně proslulých „bumlech“.

Od té doby Jedová chýše pustne, ač před několika léty znovuzřízené restaurační místnosti byly doporučovány krásnými a zajímavými plakáty, vylepenými v celé Praze. Nyní má padnouti za obět krumpáčům a motykám.

Ediční poznámka

Text díla, jak jsme ho převzali z knižního vydání, je jedinečným dokladem stavu nespisovné češtiny druhé poloviny 19. století. Z tohoto důvodu jsme nezasahovali do zápisu slangových či argotových výrazů a podle nynějších pravidel jsme upravili v zásadě jen pravopis slov přejatých (patetický m. pathetický, azyl m. asyl, tramvaj m. tramway), spřežek (navždy m. na vždy), velkých písmen (názvy domů, hostinců, např. U Zlaté husy), předložek s/se ve 2. pádě (na z/ze), dále též užití interpunkce (interpunkce ve větě, nadbytečné uvozovky u vlastních jmen). Pro přiblížení dnešnímu čtenáři jsou doplněny poznámky o změně pojmenování některých zmiňovaných ulic.

Redakce MKP

Karel Ladislav Kukla
Ze všech koutů staré Prahy
Rozmarné obrázky z pražského života

Ilustrace na obálce Eugene Ivanov / Shutterstock.com
Korektura Martina Němcová, Stanislav Předota
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 24. 1. 2025

ISBN 978-80-274-4399-4 (epub)
ISBN 978-80-274-4400-7 (pdf)
ISBN 978-80-274-4401-4 (prc)